

Ανοιχτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Θετικών και Εφαρμοσμένων Επιστήμων

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Διαχείριση και Προστασία Περιβάλλοντος

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Βιώσιμη Ανάπτυξη Αρχαιολογικών Χώρων:
Η Περίπτωση του Αρχαιολογικού Χώρου Ακρωτηρίου Σαντορίνης

Ζιάκρης Κωνσταντίνος

Επιβλέπων καθηγητής
Ζορπάς Αντώνιος

Μάιος 2020

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή: Θετικών και Εφαρμοσμένων Επιστήμων
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών: Διαχείριση και Προστασία Περιβάλλοντος

Μεταπτυχιακή Διατριβή

***Βιώσιμη Ανάπτυξη Αρχαιολογικών Χώρων:
Η Περίπτωση του Αρχαιολογικού Χώρου Ακρωτηρίου Σαντορίνης***

Ζιάκρης Κωνσταντίνος

**Επιβλέπων καθηγητής
Ζορπάς Αντώνιος**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Διαχείριση και Προστασία Περιβάλλοντος από τη Σχολή Θετικών Και Εφαρμοσμένων Επιστήμων του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2020

Περίληψη

Στη παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή, παρουσιάζεται ο τρόπος με το οποίο η βιώσιμη ανάπτυξη μπορεί να εφαρμοστεί στον αρχαιολογικό χώρο του ακρωτηρίου Θήρας, ιδιαίτερα τώρα που η οικονομική κρίση ταλανίζει την χώρα.

Η πρόταση της εφαρμογής γίνεται μέσα από μια σύντομη αναφορά στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης, τον ορισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς και τον δυναμικό ρόλο που κατέχει η τοπική κοινωνία στην όλη διαδικασία.

Παρουσιάζονται οι πιο σημαντικοί νόμοι και διεθνείς συμφωνίες που έχουν ψηφιστεί για την προστασία των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και οι τρόποι διαχείρισης αυτών. Παράλληλα, γίνεται ιστορική αναδρομή στη ιστορία της Θήρας και του Αρχαιολογικού χώρου Ακρωτηρίου Σαντορίνης, μετά την ανακάλυψη του από τον Σπ. Μαρινάτο και την επίδραση που είχε αυτό στην τοπική οικονομία και ανάπτυξη .

Μέσω βιβλιογραφικών αναφορών αλλά κυρίως μέσω των συνεντεύξεων με το επιστημονικό προσωπικό του Ακρωτηρίου Σαντορίνης, αποτυπώνεται η παρούσα κατάσταση και τα προβλήματα που μεγαλώνουν, καθώς και οι δυνατότητες για την επίτευξη του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης.

Λέξεις κλειδιά: Βιώσιμη ανάπτυξη, πολιτισμικός τουρισμός, Σαντορίνη, αρχαιολογικός χώρος, διαχείριση πολιτισμικών μονάδων.

Summary

In this paper I present how sustainable development can be applied in the archeological site of Thira's Cape particularly now that the country is suffering from economic crisis.

The suggestion of application is achieved through a brief report of the principals of sustainable development, the definition of cultural heritage and the dynamic role of the local society in the procedure. The most important laws and international agreements that have been voted for the protection of the cultural heritage monuments are presented as well as their management.

At the same time, we present the history of Thira as well as the history of Santorini's Cape archaeological site since its discovery from Sp. Marinatos and the effect of that at the local society and development.

Through bibliography referrals, but mostly through interviews of the archaeological site's scientific staff, the current situation and the problems that grow are depicted as well as the capabilities of achieving the goal of sustainable development.

Key words: sustainable development, cultural tourism, Santorini's archaeological site, management of cultural units.

Ευχαριστίες

Πρώτα από όλους θα ήθελα ευχαριστήσω από καρδίας, τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Αντώνιο Ζορπά, για την εμπιστοσύνη και την κατανόηση που μου έδειξε καθ' όλη τη διάρκεια της προσπάθειάς μου.

Οφείλω να τον ευχαριστήσω ιδιαίτερα, που παρά το βαρύ του πρόγραμμα μου παρείχε πολύτιμες πληροφορίες για τον αρχαιολογικό χώρο του ακρωτήριου Σαντορίνης.

Θερμές ευχαριστίες στην αρχαιολόγο Δήμητρα (Μιμικά) Κρίγκα, στους Παναγιώτη Βλάχο και Παναγιώτη Αγγελίδη, για την υπομονή τους, τη διάθεσή τους και για τις όμορφες συζητήσεις που είχαμε.

Στον Θεοδωρή, στον Θωμά και στον.....

Περιεχόμενα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
1.1 Γενικά περί διαχείρισης φυσικών πόρων	9
1.2 Περί πολιτισμού.....	10
1.3 Στόχος και μεθοδολογική προσέγγιση	12
1.4 Βιβλιογραφική αναζήτηση.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	14
2.1 Βιώσιμη ανάπτυξη	14
2.2 Βιώσιμη ανάπτυξη για επιχειρήσεις	16
2.4.1 Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ και οι τροποποιήσεις του 1987	18
2.4.2 ΡΙΟ 1992.....	19
2.4.3 Πρωτόκολλο του Κυότο.....	20
2.4.4 Συμφωνία των Παρισίων για το κλίμα, 15 Δεκεμβρίου 2015.....	21
2.4.5 17 Στόχοι για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	26
3.1 Κληρονομιά.....	26
3.2 Ορισμός Πολιτισμού.....	26
3.3 Πολιτιστική κληρονομιά Νόμος 1126/81 (ΦΕΚ Α 32/10.2.1981)	26
3.4 Αρχαιολογικός πολιτισμός	28
3.5 Προστασία πολιτιστικής κληρονομιάς	30
3.6 Κυρίες συμβάσεις για την πολιτιστική κληρονομιά	35
3.7 Οικονομία, πολιτιστική κληρονομιά και βιώσιμη ανάπτυξη	38
3.9 Τουρισμός και Ελλάδα.....	46
3.10 Πολιτισμικός και αρχαιολογικός τουρισμός	46
3.11 Πρακτικές μουσείων και αρχαιολογικών χώρων.....	48
3.12 Η τεχνολογία στην υπηρεσία της πολιτιστικής κληρονομιάς	51
3.13 Διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς.....	54
3.14 Η συμμετοχή της κοινωνίας στη διαχείριση των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς στον δρόμο προς την βιώσιμη ανάπτυξη.....	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	62
4.1 Οι σημαντικότεροι σταθμοί στην ιστορία της Σαντορίνης.....	62
4.2 Γεωγραφική θέση	63
4.3 Θήρα	65
4.3.1 Ονομασία.....	65

4.3.2 Σύνδεση της Σαντορίνης με την υπόλοιπη Ελλάδα.....	65
4.3.3 Διοικητική διαίρεση.....	66
4.3.4 Κλίμα.....	68
4.3.5 Ηφαιστειακή δραστηριότητα.....	69
4.3.6 Η θηραϊκή γη.....	71
4.4 Ιστορική Αναδρομή.....	72
4.4.1 Ο μύθος της Ατλαντίδας.....	72
4.4.2 Αρχαιότητα.....	73
4.4.3 Ιστορικά χρονιά.....	74
4.4.4 Νεότερα χρονιά.....	74
4.5 Ο τουρισμός στην Θήρα (Σαντορίνη).....	75
4.5.1 Άφιξη στο νησί της Σαντορίνης.....	75
4.5.2 Τουρισμός Σαντορίνη.....	76
ΚΛΕΦΑΛΛΑΙΟ 5 Αρχαιολογικός Χώρος Ακρωτηρίου Σαντορίνης.....	79
5.1 Ακρωτήρι Σαντορίνης Ιστορία.....	79
5.2 Η ιστορία πίσω από την ιστορία.....	84
5.3 Τα ευρήματα.....	86
5.4 Το στέγαστρο.....	88
5.4.1 Κρυμμένα μυστικά.....	89
5.4.2 Χαρακτηριστικά στεγάστρου.....	89
5.4.4 Η πτώση.....	90
5.5 Ωράριο Λειτουργίας και αριθμός επισκεπτών.....	91
5.5.1 Ωράριο αρχαιολογικού χώρου.....	91
5.6 Παρούσα κατάσταση στον αρχαιολογικό χώρο.....	94
5.6.1 Εσωτερικά.....	94
5.6.3 Δοίκηση και οικονομία.....	96
5.6.4 Χορηγία.....	96
5.6.5 Εταιρεία στήριξης προϊστορικών σπουδών Θήρας.....	97
5.7 Βιώσιμη ανάπτυξη αρχαιολογικού χώρου Ακρωτηρίου Σαντορίνης.....	98
5.7.1 Ανάπτυξη Σαντορίνης.....	98
5.7.2 Αρχαιολογικός χώρος, Σαντορίνη και βιώσιμη ανάπτυξη.....	99
5.8 Επίδραση περιβάλλοντος.....	103
5.9 Ανάλυση SWOT.....	104
6. Συμπεράσματα.....	109

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Γενικά περί διαχείρισης φυσικών πόρων

Τον 19 αιώνα η έννοια της ανάπτυξης ήταν συνυφασμένη μόνο την οικονομική ανάπτυξη αδιαφορώντας πλήρως για τις επιπτώσεις της. Πολλές φορές ο Όρος ανάπτυξη αναφερόταν μονό σε δημιουργία υποδομών, οι οποίες στην συνέχεια έμεναν αναξιοποίητες¹ Η δραστηριότητα με τον ορό ανάπτυξη, ήταν εστιασμένη στην μεγέθυνση των οικονομικών μεγεθών και μόνο, αδιαφορώντας για οτιδήποτε άλλο. Σε καμία περίπτωση δεν ήταν συνυφασμένη με την ποιότητα ζωής και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Η δόμηση ήταν (και ακόμα είναι σε πόλε περιοχές), άναρχη και τις επιπτώσεις τις ζούμε καθημερινά. Τα ρέματα που ήταν φυσικοί δρόμοι απορροής των υδάτων, μπαζωθήκαν στο όνομα της ανάπτυξης, δάση γέμισαν με σπίτια, λίμνες και ποταμιά χρησιμοποίησαν ως χώροι υγρών αποβλήτων, υπερεκμεταλλεύτηκαν οι αγροτικοί πόροι κ.α. Βέβαια, αυτό το φαινόμενο δεν είναι τωρινό.² Ο τρόπος ανάπτυξης αποδείχθηκε λανθασμένος.

Ο άνθρωπος όπως και όλα τα έμβια οντά, χρησιμοποιούσαν τους φυσικούς πόρους για την επιβίωσή τους. Ζούσαν εκμεταλλεόμενοι τους φυσικούς πόρους, χωρίς να υπολογίζουν την επόμενη μέρα, για αυτό και υπήρχαν πολλές μετακινήσεις προς εύρεση νέων τόπων προς εκμετάλλευση. (Βέβαια σε αυτήν την περίπτωση λόγω του μικρού παγκοσμίου πληθυσμού, το περιβάλλον μπορούσε να ανασυντεθεί). Τις περισσότερες φορές, αυτό οδηγούσε σε πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ των μετακινουμένων κοινοτήτων. Στην αρχαία Ελλάδα υπήρξε η αποψίλωση των βουνών της Αττικής και της Βοιωτίας για την δημιουργία του αθηναϊκού στόλου³. Τους δύο όμως τελευταίους αιώνες με την βιομηχανική επανάσταση, η ανεξέλεγκτη

1 Ομιλία Το Σάββατο 23 Μαΐου 2015 του πρόεδρου του «ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ», κ. Σταύρου Μπένου, στην επιστημονική διημερίδα “PS Value Talks Ψηφιακή Αειφορία/Νέες Προοπτικές για Μουσεία και Πολιτιστικούς Οργανισμούς”, που διοργάνωσε η PostScriptum σε συνεργασία με τον Κόμβο Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας της Τεχνόπολης INNOVATHENS του Δήμου Αθηναίων και την Εταιρεία Ελεύθερου Λογισμικού/Λογισμικού Ανοιχτού Κώδικα (ΕΕΛ/ΛΑΚ).

2 Παρασκευόπουλος Στέφανος, Κορφιάτης Κωνσταντίνος, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση - Θεωρίες Και Μέθοδοι 2013 Εκδόσεις Χριστοδουλίδη.

3 Γεωργόπουλος Α., 1998 ‘Γη. Ένας μικρός κι εύθραυστος πλανήτης’, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg.

εκμετάλλευση των φυσικών πόρων οδήγησε στην υπερεκμετάλλευση χωρίς περιορισμούς, καθώς δεν είχε γίνει ακόμα αντιληπτό ότι οι φυσικοί πόροι είναι πεπερασμένοι, ούτε πως η ζημία που κάνουν στο περιβάλλον είναι σημαντική και πιθανόν μη αναστρέψιμη. Αυτό έγινε αντιληπτό τα τελευταία 30-40 χρόνια, όταν και άρχισαν να φαίνονται τα πρώτα σημάδια αυτής στο περιβάλλον και κατ' επέκταση και στον άνθρωπο της τόσο μονοσήμαντης για τόσα χρόνια εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων.⁴

(Στην σημερινή εποχή οι αγροτικές περιοχές λόγω της εντατικής καλλιέργειας και της μηδενικής αγρανάπαυσης, απειλούνται με μειωμένη παραγωγή και κυρίως με ερημοποίηση. Αυτό προσπαθείτε να αντιμετωπιστεί με τη χρήση φυτοφάρμακων, τα οποία όμως εκτός του ότι τα παραγόμενα προϊόντα είναι σχεδόν ακατάλληλα για βρώση, μολύνουν το περιβάλλον (κυρίως τον υδροφόρο ορίζοντα). Βέβαια η μόλυνση του περιβάλλοντος και η υπερκατανάλωση των φυσικών πόρων, δεν συντελείται μόνο από την γεωργία. Η κτηνοτροφία, η βιομηχανίες, οι μετακινήσεις, ο τουρισμός, η αστική κατανάλωση με τα αντίστοιχα απορρίμματα, έχουν ως κινητήριο μοχλό τη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων.)⁵

Στο βωμό του χρήματος και του κέρδους και στο όνομα της ανάπτυξης, κανένας δεν ενδιαφερόταν για τις επιπτώσεις που θα έχουν όλες αυτές οι δραστηριότητες στο φυσικό περιβάλλον (εξόρυξη για ενεργειακούς σκοπούς κυρίως μη ανανεώσιμων ενεργειακών πόρων, εντατική καλλιέργεια, χώροι απόρριψης απορριμμάτων κ.α.).

Τις τελευταίες δεκαετίες η παγκόσμια κοινωνία αντιλαμβανόμενη το αδιέξοδο, που η ανθρωπότητα οδηγείται, πρότεινε αλλαγή του μέχρι τότε τρόπου ανάπτυξης, συμπεριλαμβάνοντας σε αυτό και άλλους παραμέτρους. Η οικονομική ανάπτυξη θα έπρεπε να συμβαδίσει με την κοινωνική και την περιβαλλοντολογική ανάπτυξη.

1.2 Περί πολιτισμού

Η πολιτιστική κληρονομία δεν θα μπορούσε να έχει διαφορετική αντιμετώπιση από αυτήν που κυριαρχούσε στην Ελλάδα και παγκοσμίως. Η ανάπτυξη/διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, περιορίζονταν κατά κύριο λόγο στη συντήρησή της μακριά

4 Η Έννοια της Αειφορίας και η ενσωμάτωσή της στο Εθνικό Θεσμικό Πλαίσιο.
https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/425.pdf πρόσβαση 12/2/2020

5 Γεωργόπουλος Α., 1998 'Γη. Ένας μικρός κι εύθραυστος πλανήτης', Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg

από το κοινωνικό σύνολο και στη δημιουργία υποδομών, οι οποίες έμεναν ανεκμετάλλευτες⁶. Οι αρχαιολογικοί χώροι ήταν και είναι ακόμα σε πολλά μέρη περικλειστοί χώροι, απομονωμένοι από την κοινωνία, ακόμα και αν βρίσκονταν μέσα στον κοινωνικό ιστό της πόλης, πλαισιωμένοι από πολυκαταστήματα, πολυκατοικίες και οδικούς άξονες. Το πλαίσιο του ηλιοκεντρικού μοντέλου⁷, ήθελε τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς απομονωμένα, με σκοπό την διατήρησή τους, με τους ειδικούς να έχουν τον πρώτο και τελευταίο λόγο. Η άποψη για αυτόν τον τρόπο διαχείρισης/ανάπτυξης των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς, άρχισε να αλλάζει και αυτό γιατί πλέον δεν συμβάδιζε με τις ανάγκες της κοινωνίας. Η διαρκής μείωση της κρατικής χρηματοδότησης «ανάγκασε» τους ειδικούς να αλλάξουν τον τρόπο διαχείρισης των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς. Η ιδέα της βιώσιμης ανάπτυξης επηρέασε και τον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα μνημεία δεν θα είναι πια απρόσιτα για την κοινωνία, αλλά θα «επιστρέψουν» εκεί όπου ανήκουν. Οι τοπικές κοινωνίες θα συμμετέχουν ενεργά στην διαχείριση τους, θα έχουν λόγο και θα βοηθούν με ενέργειες για την προστασία, την προβολή και την διαχείριση τους. Παράλληλα, θεωρώντας ότι και ο περιβάλλον χώρος ενός αρχαιολογικού χώρου ή ενός μνημείου πολιτιστικής κληρονομιάς, είναι μέρος του, θα πρέπει να προστατεύεται και αυτός με το ίδιο ζήλο και προσοχή.

Ο αρχαιολογικός χώρος του ακρωτηρίου Σαντορίνης, είναι από μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς που έχουν κάνει αρκετά βήματα προς την βιώσιμη ανάπτυξη. Η τοπική κοινωνία έχει ευαισθητοποιηθεί αρκετά, ιδρύοντας τον σύλλογο «Εταιρεία Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας», με σκοπό κυρίως την προβολή και οικονομική στήριξη του χώρου. Για την προστασία του αρχαιολογικού χώρου, κατασκευάστηκε βιοκλιματικό στέγαστρο 14 στρεμμάτων, με τεχνικές, που παρόλο τον όγκο, έρχεται σε αρμονία με το φυσικό περιβάλλον. Οι ήδη υπάρχουσες υποδομές, με κατάλληλες ενέργειες, εκμεταλλευμένοι και την πιθανή χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση, θα καταστούν φιλικές προς το περιβάλλον και προς τους επισκέπτες. Διαδικτυακές εφαρμογές θα συμβάλουν στην αναβάθμιση της ποιότητας ξενάγησης των επισκεπτών. Ο Δήμος Θήρας με την σειρά του, θα πρέπει να συμβάλλει στην προσπάθεια αυτή, αναλαμβάνοντας την οδοσήμανση, τη βελτίωση της δημοτικής

⁶ Όπως σημ. 1

⁷ Πούλιος 2015 Πολιτιστική Διαχείριση Τοπική Κοινωνία Και Βιώσιμη Ανάπτυξη www.kallipos.gr

συγκοινωνίας, όπως και διευκολύνοντας δράσεις που θα ενισχύσουν την προσπάθεια αυτή. Η βιώσιμη ανάπτυξη όμως, δεν είναι κάτι που επιτυγχάνεται, είναι μια δυναμική διαδικασία με διαρκή αγώνα για την προσέγγιση της.

1.3 Στόχος και Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η παρούσα μελέτη, έχει ως στόχο την κατάρτιση ενός προγράμματος για την βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη, του αρχαιολογικού χώρου του Ακρωτήριου Σαντορίνης. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, θα διερευνηθεί το πρόβλημα αξιοποιώντας τις διαθέσιμες πληροφορίες που έχουν συλλεχθεί από το διοικητικό/οικονομικό τμήμα του αρχαιολογικού χώρου, από συνεντεύξεις με το επιστημονικό προσωπικό των εργαστηρίων και από τον υπεύθυνο του Αρχαιολογικού χώρου, κ. Χ. Ντούμα. Θα γίνει καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης που επικρατεί, όπου και θα διαπιστωθούν τα δυνατά και αδύνατα σημεία, οι απειλές και οι ευκαιρίες που εντοπίζονται στον αρχαιολογικό χώρο. Τέλος, θα γίνουν προτάσεις με σκοπό τη βιώσιμη ανάπτυξη του αρχαιολογικού χώρου.

1.4 Βιβλιογραφική αναζήτηση

Για την όσο το δυνατόν καλύτερη προσέγγιση του θέματος, θα γίνει ανασκόπηση όλων των θεμάτων που αφορούν, συγκεκριμένα και ευρύτερα, το αντικείμενο της βιώσιμης ανάπτυξης και του αρχαιολογικού χώρου της Θήρας. Θα αναζητηθούν θέματα που έχουν να κάνουν με τη βιώσιμη ανάπτυξη, την επίδραση του τουρισμού, τη διαχείριση ενός τέτοιου χώρου, τα οικονομικά στοιχεία, τις καλές πρακτικές διαχείρισης και τέλος τις προτάσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξή του. Η αναζήτηση πέρα από βιβλιογραφικές αναφορές, θα επεκταθεί και σε διαδικτυακές πηγές, ακόμα και ρεπορτάζ που έχουν γίνει για το Ακρωτήρι Σαντορίνης. Συνεντεύξεις ειδικών και κυρίως του Καθηγητή Χρ. Ντούμα, δεν είναι δυνατόν να λείψουν από μια τέτοια προσπάθεια, όπως επίσης και ρεπορτάζ έγκριτων δημοσιογράφων και περιοδικών. Στατιστικά στοιχεία θα αντληθούν από την ΕΛΣΤΑΤ, το ΥΠΟ, το Λιμεναρχείο Θήρας και την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων (είτε από ήδη αναρτημένα στο διαδίκτυο).

Μεγάλο μέρος πηγών θα προέρθει από το διαδίκτυο και αυτό διότι δεν υπάρχει σχετική βιβλιογραφία για την υφιστάμενη κατάσταση του αρχαιολογικού χώρου της Σαντορίνης. Δεδομένα θα αντληθούν προς αξιοποίηση, από τον ηλεκτρονικό τύπο, τις

ηλεκτρονικές εργασίες πανεπιστημίων, τις εργασίες ερευνητών και οργανισμών, τις ιστοσελίδες υπουργείων (Πολιτισμού) και οργανισμών (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (ICOMOS⁸ ΕΟΤ ΣΕΤΕ), καθώς και επικουρικά από ιστοσελίδες προβολής της Σαντορίνης.

Για την καλύτερη τεκμηρίωση των αποτελεσμάτων, κρίθηκε σκόπιμο να πραγματοποιηθούν συνεντεύξεις με την μορφή συζήτησης από εργαζομένους στον αρχαιολογικό χώρο και συγκεκριμένα από τον υπεύθυνο εργαστήριου Συντήρησης, Παναγιώτη Αγγελίδη, τον συντηρητή επί σειρά ετών Παναγιώτη Βλάχο και από την αρχαιολόγο Δήμητρα (Μιμικά) Κρίγκα, όπως επίσης από τον υπεύθυνο της ανασκαφής κ. Χ. Ντούμα. Προτιμήθηκε η συζήτηση χωρίς δομημένο ερωτηματολόγιο, θεωρώντας ότι με αυτόν τον τρόπο θα αντληθούν πληροφορίες που δεν θα μπορούσαν να δοθούν μέσα στα στεγνά τετράγωνα της φόρμας ερωτηματολογίου, διότι η αρχαιολογία και γενικά οι εργαζόμενοι σε αυτόν τον χώρο δρουν και αφογκράζονται τον χώρο συναισθηματικά και όχι επαγγελματικά. Έγινε προσπάθεια επικοινωνίας με την Εταιρεία Σπουδών Προϊστορικής Θήρας, χωρίς μεγάλη επιτυχία.

⁸ www.eot.gr www.icomos.gr www.sete.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Βιώσιμη ανάπτυξη⁹

Τα τελευταία χρόνια ο παγκόσμιος πληθυσμός έχει αυξηθεί αγγίζοντας σήμερα τα 7 δισεκατομμύρια, σύμφωνα με έρευνες του ΟΗΕ. Μάλιστα, εκτιμάται ότι το 2050 ο αριθμός αυτός θα αυξηθεί στα 9 δισεκατομμύρια και μέχρι το 2100 θα φτάσει τα 10 δισεκατομμύρια. Επομένως,¹⁰πρέπει να αντιληφθούμε την έννοια της ανάπτυξης με διαφορετικό τρόπο. Η ανάπτυξη πρέπει να έχει το στοιχείο της βιωσιμότητας, να είναι διατηρήσιμη σε βάθος χρόνου όχι μόνο οικονομικά αλλά κοινωνικά και περιβαλλοντικά.

Όταν η τόσο εξαντλητική χρήση των φυσικών πόρων (όταν δηλ. η ζήτησή τους υπερβαίνει την προσφορά και φθίνουν τα αποθέματα με το πέρασμα των χρόνων), ο μη σεβασμός και η καταστροφή του περιβάλλοντος από τον άνθρωπο, άρχισε να δείχνει τις πρώτες επιπτώσεις, κοινωνικές και περιβαλλοντολογικές, τότε λοιπόν άρχισε δειλά η παγκόσμια κοινότητα να μιλάει για ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος, εισάγοντας τους ορούς ‘προστασία του περιβάλλοντος’, ‘περιβαλλοντολογική εκπαίδευση’, ‘βιώσιμη ανάπτυξη’ και ‘αιεφορία’. Με λίγα λόγια λοιπόν, η παγκόσμια κοινότητα άρχισε να αναζητά ένα μοντέλο ανάπτυξης που θα προστατεύει το περιβάλλον και την κοινωνία, χωρίς να επηρεάζει/ανακόπτει την οικονομική ανάπτυξη. Σύμφωνα με την παγκόσμια τράπεζα, βιώσιμη ανάπτυξη επιτυγχάνεται όταν κάθε αναπτυξιακή πολιτική υποστηρίζεται από μια ανάλυση κόστους-οφέλους, που ενδυναμώνει την περιβαλλοντική προστασία και οδηγεί σε αυξανόμενα και διατηρήσιμα επίπεδα ευημερίας¹¹

Το στρεβλό οικονομικό μοντέλο που κυριαρχούσε όλα αυτά τα χρόνια, έπρεπε να εγκαταλειφθεί οριστικά. Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι η μονή πολιτική που θα μπορούσε να κάνει την ανθρωπότητα να βγει από το αδιέξοδο. Οι τρόποι μετάβασης ενός κράτους ή μιας επιχείρησης από το υπάρχον μοντέλο, στο μοντέλο της βιώσιμης ανάπτυξης, δεν

9 Jennifer A .Elliot 2013An Introduction To Sustainable Development Roytledge

10 Κοτζαμάνης., Β2011.. Ο πληθυσμός του πλανήτη: 7 δις Το 2011, 9 δις το 2050;. Δημογραφικά Νέα, no 15,

11 <http://www.worldbank.org/en/topic/sustainabledevelopment/overview#1>

είναι εύκολοι ούτε ανέξοδοι. Τα κράτη (οι πολιτικοί), φοβούνται το πολιτικό κόστος και οι επιχειρήσεις το οικονομικό, δηλαδή τη συνέχεια της ύπαρξής τους. Μέσω φοροελαφρύνσεων και επιδοτήσεων, γίνεται προσπάθεια μετάβασης σε μια νέα πραγματικότητα, που δεν θα ζούμε σε βάρος του περιβάλλοντος, αλλά μαζί με αυτό. Η βιώσιμη ανάπτυξη αποτελεί ένα μεγάλο στοίχημα για την ανθρωπότητα. Οργανισμοί όπως ο ΟΗΕ¹² και ο ΟΟΣΑ αλλά και η ΕΕ, έχουν ως προτεραιότητα μια κοινωνία και ένα οικουμενικό μοντέλο βασισμένο την βιώσιμη ανάπτυξη.

Τι εννοούμε όμως ακριβώς με τον ορό βιώσιμη ανάπτυξη; Έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί. Κάθε επιστημονικός κλάδος έδινε τον ορισμό βασιζόμενος στη δική του οπτική πλευρά. Όλοι όμως οι ορισμοί είχαν μέσα τους τις μελλοντικές γενιές. Ο γνωστότερος ορισμός της ανήκει στην πρώτη πρωθυπουργό της Νορβηγίας Gro Harlem Brundtland. Ως πρόεδρος της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, η κα Brundtland, παρέδωσε στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1987, την αναφορά της με τίτλο «Το Κοινό μας Μέλλον», γνωστή ως “Brundtland report”, στην οποία η βιώσιμη ανάπτυξη ορίζεται ως: η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες της παρούσας γενιάς, χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες.^{13 14 15 16} Για πρώτη φορά δόθηκε μια κατανοητή και σεβαστή από όλους ερμηνεία της βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά κυρίως συνδέθηκε το περιβάλλον με την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική ευμάρεια.¹⁷ Η ανάπτυξη χάνει δηλαδή τον μονοδιάστατο χαρακτήρα της. Δεν αφορά μόνο την αύξηση των οικονομικών μεγεθών αλλά γίνεται πολύπλοκη, συνθέτη και εισάγονται παράμετροι που εκ πρώτης όψεως φαίνεται να τη δυσκολεύουν. Η αιφόρος/βιώσιμη ανάπτυξη, πλέον δεν περιορίζεται μόνο στην οικονομία και στο περιβάλλον αλλά

12 www.unric.org www.oecd.gr

13 Terry Childs And Danielle M. Benden 2017A Checklist For Sustainable Management Of Archaeological Collections

14 WCED (1987) Our Common Future, Oxford University Press, Oxford; New York

15 (Βιώσιμη Ανάπτυξη. Διεθνείς Και Ευρωπαϊκές Εξελίξεις Και Προοπτικές σελ.43 http://library.tee.gr/digital/m2045/m2045_papaioannou.pdf πρόσβαση 17/3/2010

16 World Commission on Environment and Development, 1987

17 Μ. Παπαϊωάννου και Η. Μαυροειδής, Βιώσιμη Ανάπτυξη. Διεθνείς Και Ευρωπαϊκές Εξελίξεις και Προοπτικές, Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και **Λιοσίων Έργων Τήρα** Διεθνών Δραστηριοτήτων και Θεατών Ευρωπαϊκής Ένωσης http://library.tee.gr/digital/m2045/m2045_papaioannou.pdf πρόσβαση 15/3/2020

επεκτείνεται και στην κοινωνία.¹⁸

Για να επιτευχθεί η βιώσιμη ανάπτυξη, χρειάζεται η συνεργασία και ο συντονισμός σε διεθνές, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο και η συνεργασία δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και των πολιτών. Αυτό αποτυπώνεται στο σύνθημα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας των Ηνωμένων Εθνών: «Σκέψου συλλογικά και δράσε τοπικά» (“think globally – act locally”).

2.2 Βιώσιμη ανάπτυξη για επιχειρήσεις

Για τις επιχειρήσεις, βιώσιμη ανάπτυξη σημαίνει υιοθέτηση επιχειρησιακών στρατηγικών και δραστηριοτήτων, που να καλύπτουν τις ανάγκες της επιχείρησης και των άλλων εμπλεκόμενων φορέων, ενώ θα προστατεύουν, θα διατηρούν και θα υποστηρίζουν τους ανθρώπινους και φυσικούς πόρους που θα χρειαστούν στο μέλλον. Δεν θα πρέπει να θεωρούνται οι ~~κοινωνικοί~~ κοινωνικοί και περιβαλλοντολογικοί στόχοι ως κόστος για την επιχείρηση που φροντίζει για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αντίθετα, πρέπει να αναζητεί για κέρδος την επίτευξη των στόχων αυτών.¹⁹

Βιώσιμο /αειφόρο σύστημα λοιπόν, είναι αυτό που μπορεί να λειτουργεί επ’ αόριστον, χωρίς να απειλείται από παρακμή και από εξάντληση των βασικών πόρων²⁰ που χρειάζεται, λαμβάνοντας πάντα υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και την ευημερία της κοινωνίας στην οποία εντάσσεται.

Μερικοί από τους κυρίους στόχους για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης των επιχειρήσεων είναι:

- Η αλλαγή της ποιότητας της ανάπτυξης
- Η διατήρηση και αύξηση των βασικών πόρων
- Η συγχώνευση οικονομικών κοινωνικών και περιβαλλοντολογικών θεμάτων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων
- Η κάλυψη βασικών πόρων

18 Φλογαίτη 2006 Εκπαίδευση Για Το Περιβάλλον Και Την Αειφορία. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα Αθήνας. Στο Μανουσάκι Ευτυχία 2012. Η Επίδραση του Περιβάλλοντος στη Διατήρηση των Αρχαιολογικών Χωρών. Η Περίπτωση Της Καμιζόλας Ρόδου Ρόδος

19 Καρβούνης, Γεωργακέλος 2000 Διαχείριση του Περιβάλλοντος, Επιχειρήσεις Και Βιώσιμη Ανάπτυξη, Εκδόσεις Σταμούλης 20 R.Gilman, Context Institut) <https://www.context.org/about/who-we-are/robert-gilman/> Πρόσβαση 20/2/1010

2.3 Πυλώνες βιώσιμης ανάπτυξης

Η στρατηγική για μια βιώσιμη ανάπτυξη, στηρίζεται σε τρεις ισοβαρούς πυλώνες. Ο **κοινωνικός** πυλώνας δίνει έμφαση στη δράση του ανθρώπινου παράγοντα και των δράσεών του για κοινωνική οργάνωση και κοινωνική αλληλεγγύη, που είναι ουσιαστικής σημασίας επίτευξη της αειφορικής - βιώσιμης ανάπτυξης. Ο **περιβαλλοντολογικός** πυλώνας δίνει έμφαση στην προστασία και διατήρηση της ακεραιότητας των επιμέρους οικολογικών υποσυστημάτων, αναγκαίων για την σταθερότητα του οικοσυστήματος στο σύνολο του. Τέλος, ο **οικονομικός** πυλώνας δίνει έμφαση στην μεγιστοποίηση της ανθρώπινης ευημερίας κάτω από τους περιορισμούς του υπάρχοντος κεφαλαιακού δυναμικού και της τεχνολογίας²¹ με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά τους.

Για να μπορούμε όμως να ελέγχουμε τους παραπάνω πυλώνες, χρειαζόμαστε κάποιους δείκτες που θα μας δείχνουν την υπάρχουσα κατάσταση, αν βρισκόμαστε στον σωστό δρόμο και τις απαραίτητες διορθώσεις που πρέπει να γίνουν.

Οι δείκτες^{22 23} θα πρέπει όμως να υπόκεινται σε κάποιους κανόνες.

- Θα πρέπει να μετρούνται με ακρίβεια και επαναληπτικά
- Να αντιπροσωπεύουν με συνέπεια ένα στοιχείο
- Να είναι αποδεκτοί και κατανοητοί
- Να έχουν τη δυνατότητα να συνδέονται με άλλους δείκτες
- Να αντιπροσωπεύουν και να σχετίζονται με κοινωνικές αξίες

Με τους δείκτες προσπαθούμε να απεικονίσουμε στιγμιότυπα του κάθε συστήματος. Οι δείκτες βιωσιμότητας βοηθούν μια κοινότητα, ένα σύστημα, μια επιχείρηση, να αντιληφθεί που βρίσκεται και ποσό μακριά είναι από τους επιδιωκόμενους στόχους. Για να είναι επιτυχής η βιώσιμη ανάπτυξη θα πρέπει να εξετάσουμε μαζί, τα οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντολογικά θέματα, καθώς είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους. Για οποιαδήποτε ενέργεια του δημόσιου ή του ιδιωτικού

22 Bedrich Moldan; Suzanne Billharz1997; Robyn Matravers Sustainability Indicators: A Report On The Project On Indicators Of Sustainable Development

23 White V., McCrum G., Blackstock K.L., and Scott A. 2006 Indicators And Sustainable Tourism: Literature Review <https://macaulay.webarchive.hutton.ac.uk/ruralsustainability/LiteratureReview.pdf> πρόσβαση 14/2/2020

τομέα, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν ο οικονομικός και κυρίως ο περιβαλλοντολογικός και ο κοινωνικός παράγοντας. (Μια ατυχής χρήση δεικτών ήταν αυτή που χρησιμοποιούσαμε τόσα χρόνια, για να δείξουμε την ανάπτυξη ενός τόπου. Αυτό που καταγραφόταν ήταν μόνο το οικονομικό μέγεθος, χωρίς να υπολογίζεται το κοινωνικό και περιβαλλοντολογικό κόστος, δηλ. η φθορά του περιβάλλοντος και η ποιότητα της ζωής των κατοίκων, με αποτέλεσμα η απεικόνιση της ανάπτυξης να είναι στρεβλή.)

Εικόνα 1 Βιώσιμη ανάπτυξη²⁴

2.4 Συμφωνίες για βιώσιμη ανάπτυξη και κλιματική αλλαγή

2.4.1 Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ και οι τροποποιήσεις του 1987

Το πρωτόκολλο του Μόντρεαλ, θέτει συγκεκριμένους και υποχρεωτικούς περιορισμούς στην παραγωγή και κατανάλωση ODS (CFCs, HALONS, HCFCs κτλ), που καταστρέφουν τη στοιβάδα του όζοντος. Για κάθε μια ομάδα χημικών, τέθηκαν συγκεκριμένα χρονοδιαγράμμάτα. Σπουδαίο επίτευγμα αυτής της συμφωνίας ήταν η συμμετοχή της Κίνας, της μεγαλύτερης χώρας παραγωγής CFCs. Τέθηκε σε ισχύ τον

²⁴ <http://www.oryktosploutos.net/2010/06/blog-post.html#.VSL1gNysWSp>

Ιανουάριο του 1989 και μέχρι στον Αύγουστο του 2008 είχε εγκριθεί από 193 χώρες.²⁵

Τροποποιήσεις:

- Τροποποίηση του Λονδίνου (1990)²⁶
- Τροποποίηση της Κοπεγχάγης (1992)²⁷
- Τροποποίηση του Μόντρεαλ (1997)²⁸
- Τροποποίηση του Πεκίνου (1999)²⁹

Όλες οι τροποποιήσεις είχαν ως στόχο τον αυστηρότερο έλεγχο και την πιο σύντομη κατάργηση των ODS.

2.4.2 ΡΙΟ 1992³⁰

Γνωστή και ως η «Συνάντηση κορυφής για τη Γη στο Ρίο», με αποκλειστικό σκοπό τον μακροχρόνιο σχεδιασμό για την παγκόσμια αειφόρο ανάπτυξη. Τέθηκε σε ισχύ το 1994. Μέχρι το 2007 είχε εγκριθεί από 194 χώρες. Στη συνοδό αυτή δημοσιεύτηκαν τρία έγγραφα. Agenda 21³¹, η Διακήρυξη του Ρίου, και η Δήλωση Αρχών για τα Δάση.

Η σύμβαση δεν έθεσε νομικές δεσμεύσεις, αλλά έδινε τις βάσεις για περαιτέρω δράσεις στο μέλλον. Η σύμβαση προβλέπει για όλα τα κράτη κοινές δράσεις και περιγράφει την πορεία της ανθρωπότητας για πρόοδο και βιώσιμη ανάπτυξη. Στην Ατζέντα 21 του Ρίο 1992, μεταξύ άλλων προτείνεται οι χώρες να αξιοποιήσουν κάθε μνημείο της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, τα μουσεία κτλ, ώστε να ενισχυθούν στάσεις, αξίες και δράσεις.

Το κύριο σημείο της Διακήρυξης του Ρίο, είναι η ενσωμάτωση της περιβαλλοντολογικής και κοινωνικής προστασίας και ανάπτυξης, με την οικονομική

25 Καρβούνης, Γεωργακέλος 2000, Διαχείριση του Περιβάλλοντος, Επιχειρήσεις Και Βιώσιμη Ανάπτυξη, Εκδόσεις Σταμούλης

26 https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:c00b120a-62d9-46c8-9264-e750329aa9be.0007.02/DOC_1&format=PDFπτ πρόσβαση 14/2/1010

27 <https://eur-lex.europa.eu/procedure/EL/102121?print=true> πρόσβαση 11/1/2020

28 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l24255&from=EN> πρόσβαση 12/12/2019

29 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:21999A1231\(13\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:21999A1231(13)) πρόσβαση 10/6/2019

30 https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/425.pdf πρόσβαση 15/2/2010

31 Agenda 21UNCED, 1992 <https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21> πρόσβαση 10/9/2019

ανάπτυξη. Βασικό σημείο επίσης είναι και οι πρακτικές για μείωση των μη βιώσιμων πρακτικών.

Η δήλωση για τα δάση

Είναι διεθνής συνεργασία για την προστασία και ανάπτυξη των δασών. Περιλαμβάνει μη δεσμευτικές αρχές και μια παγκόσμια δράση για βιώσιμη ανάπτυξη. Συζητήσεις είχαν γίνει και παλιότερα, πολλά κράτη όμως δρούσαν υπό τον φόβο ότι η διεθνοποίηση των δασών, θα έβαζε σε κίνδυνο την εθνική τους κυριαρχία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση με δήλωσή της, που κατετέθη ταυτόχρονα με το έγγραφο επικύρωσης της Σύμβασης, έθεσε σαν συνολικό στόχο της (για όλα τα κράτη-μέλη από κοινού), τη σταθεροποίηση των εκπομπών της διοξειδίου του άνθρακα μέχρι το έτος 2000 στα επίπεδα του 1990.³² Οι συμμετέχοντες θα συναντιούνται κάθε χρόνο για την παρακολούθηση, την εφαρμογή και την εξέλιξη της σύμβασης.

2.4.3 Πρωτόκολλο του Κυότο

Το Πρωτόκολλο του Κυότο συμφωνήθηκε τον Δεκέμβριο 1997 στο Κυότο της Ιαπωνίας και οριστικοποιήθηκε το 2004.³³ Το Πρωτόκολλο στοχεύει σε συνολική μείωση των εκπομπών τουλάχιστον κατά 5% την πενταετία 2008-2012, σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Για την επίτευξή του, τα ανεπτυγμένα Κράτη - Μέρη του Πρωτοκόλλου, καλούνται να εξασφαλίσουν ότι οι εκπομπές τους, για 6 συνολικά αέρια, δεν θα υπερβούν τα όρια που τους τίθενται. Το Πρωτόκολλο τέθηκε σε ισχύ το 2005.³⁴

Η Διάσκεψη των Συμβαλλομένων Μερών (Conference of the Parties - COP), είναι το «ανώτατο σώμα» (supreme body) της Σύμβασης, δηλαδή η υψηλότερη αρχή της λήψης αποφάσεων. Στη Διάσκεψη μετέχουν όλες οι χώρες που είναι συμβαλλόμενα μέρη της σύμβασης.

Η COP αποφασίζει, ελέγχει και εξελίσσει την σύμβαση και αξιολογεί τα αποτελέσματα των μέτρων που λαμβάνονται.

32 <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=442&language=en-US>

33 (Με βάση τις διαδικασίες που προβλέπονται από τη Σύμβαση, στην Τρίτη Σύνοδο των Συμβαλλομένων Μερών (Κυότο, Δεκέμβριος 1997)

34 <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=443&language=el-GR>

Στις 10 Σεπτεμβρίου 2014, το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών (UNEP) και ο Παγκόσμιος Μετεωρολογικός Οργανισμός (WMO), παρουσίασαν στη Νέα Υόρκη επίσημη έκθεση με τα αποτελέσματα των πρόσφατων επιστημονικών ερευνών, για την κατάσταση της στιβάδας του όζοντος. Η έκθεση, η οποία συντάχθηκε και ελέγχθηκε από 282 επιστήμονες από 36 χώρες, δίνει τις πρώτες τεκμηριωμένες ενδείξεις για αναστροφή του φαινομένου: Σαν αποτέλεσμα του ελέγχου των ODS, η σταδιακή μείωση της στιβάδας του όζοντος, η οποία ήταν εμφανής κατά τη δεκαετία του '80 και τις αρχές της δεκαετίας του '90, έχει πλέον ανακοπεί. Ήδη από το 2000, η ολική ποσότητα όζοντος παραμένει σταθερή ενώ υπάρχουν ενδείξεις κάποιας μικρής ανάκαμψης τα τελευταία χρόνια.

Με βάση τις προβλέψεις των ερευνητών η ανάκαμψη της στιβάδας του όζοντος είναι πλέον εφικτή εφ' όσον συνεχίζει να εφαρμόζεται το πρωτόκολλο του Μόντρεαλ. Βλέπουμε δηλαδή ότι τα μετρά που έχουν παρθεί και οι δράσεις που έχουν πραγματοποιηθεί, πετύχαν στο σκοπό τους. Τελικά μπορούμε να πέτυχουμε την οικονομική ανάπτυξη με άλλον τρόπο. Θα πρέπει να συνεχίσουμε με ακόμα πιο μεγάλη επιμονή και να προσεγγίσουμε όσο τον δυνατόν αυτό που λεμμέ βιώσιμη ανάπτυξη.

2.4.4 Συμφωνία των Παρισίων για το κλίμα, 15 Δεκεμβρίου 2015

Αποτελεί καμπή προς έναν νέο κόσμο. Επιβεβαιώνει τον στόχο της διατήρησης της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη κάτω από τους 2°C³⁵. Τέθηκε σε ισχύ τον Νοέμβριο του 2016 αφού έπρεπε να επικυρωθεί από τις χώρες που αντιπροσωπεύουν το 55% των εκπομπών του αερίου του θερμοκηπίου³⁶ Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της υπέβαλαν τις εθνικά καθορισμένες προθέσεις συνεισφοράς τους στις 6 Μαρτίου 2015, με δεσμευτικό στόχο μείωσης τουλάχιστον κατά 40 % των εγχώριων εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως το 2030 σε σύγκριση με το 1990.³⁷ Η Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών, η οποία εγκρίθηκε από τους παγκόσμιους ηγέτες το 2015, αποτελεί το νέο παγκόσμιο πλαίσιο για τη βιώσιμη ανάπτυξη και θέτει 17 Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Σκοπός της είναι η εξάλειψη της φτώχειας και η επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης σε παγκόσμια κλίμακα έως το 2030, χωρίς κανέναν να μένει στο περιθώριο.

35 <https://gr.ambafrance.org/%CE%97-%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CE%BA%CF%8D%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B5-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%AF%CF%89%CE%BD> ΠΡΟΣΒΑΣΗ 14/1/2020

36 <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/climate-change/paris-agreement/>

37 <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=6%2fTDnmsq4gM%3d&tabid=444&language=el-GR>

Οι ΣΒΑ αποτελούν συγκερασμό των τριών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης: της οικονομικής, της κοινωνικής και της περιβαλλοντικής διάστασης. Πρόκειται για συγκεκριμένους στόχους με ορίζοντα τα επόμενα 15 χρόνια, οι οποίοι μεταξύ άλλων εστιάζουν στα εξής:

- Άνθρωπο
- Πλανήτη
- Ευημερία
- Ειρήνη

Η ΕΕ συμμετέχει και δεσμεύεται σε αυτούς του στόχους^{38 39}.
Καίριες δράσεις για την υλοποίηση της Ατζέντας 2030:

- Συμπερίληψη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης σε όλες τις πολιτικές και πρωτοβουλίες της ΕΕ, ώστε η βιώσιμη ανάπτυξη να αποτελεί θεμελιώδη κατευθυντήρια αρχή σε όλες τις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.
- Τακτική υποβολή εκθέσεων σχετικά με την πρόοδο της ΕΕ ξεκινώντας από το 2017.
- Προώθηση της υλοποίησης της Ατζέντας 2030 από κοινού με τις κυβερνήσεις των κρατών μελών της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, άλλα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, διεθνείς οργανισμούς, οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, πολίτες και άλλα ενδιαφερόμενα μέρη.
- Δημιουργία μιας πλατφόρμας υψηλού επιπέδου με τη συμμετοχή πολυάριθμων ενδιαφερόμενων μερών, η οποία θα προωθεί την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών σε όλους τους τομείς σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Διαμόρφωση ενός μακροπρόθεσμου οράματος με ορίζοντα πέρα από το 2020⁴⁰.

2.4.5 17 Στόχοι για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

- Στόχος 1. Δίνουμε τέλος σε όλες τις μορφές της φτώχειας, παντού.
- Στόχος 2. Δίνουμε τέλος στην πείνα, επιτυγχάνουμε την επισιτιστική ασφάλεια, βελτιώνουμε τη διατροφή και προάγουμε τη βιώσιμη γεωργία.

38 https://hellenicaid.mfa.gr/media/images/docs/Agenda_2030.pdf

39 https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_el

40 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_16_3883

- Στόχος 3. Διασφαλίζουμε μία ζωή με υγεία και προάγουμε την ευημερία για όλους, σε όλες τις ηλικίες.
- Στόχος 4. Διασφαλίζουμε την ελεύθερη, ισότιμη και ποιοτική εκπαίδευση, προάγοντας τις δια βίου μάθησης ευκαιρίες για όλους.
- Στόχος 5. Επιτυγχάνουμε την ισότητα των φύλων και τη χειραφέτηση όλων των γυναικών και των κοριτσιών.
- Στόχος 6. Διασφαλίζουμε τη διαθεσιμότητα και τη βιώσιμη διαχείριση του νερού και των εγκαταστάσεων υγιεινής για όλους.
- Στόχος 7. Διασφαλίζουμε την πρόσβαση σε οικονομική, αξιόπιστη, βιώσιμη και σύγχρονη ενέργεια για όλους.
- Στόχος 8. Προάγουμε τη διαρκή, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη, καθώς και την πλήρη και παραγωγική απασχόληση και την αξιοπρεπή εργασία για όλους.
- Στόχος 9. Δημιουργούμε ανθεκτικές υποδομές, προάγουμε την ανοιχτή και βιώσιμη βιομηχανοποίηση και ενθαρρύνουμε την καινοτομία.
- Στόχος 10. Μειώνουμε την ανισότητα εντός και μεταξύ των χωρών.
- Στόχος 11. Δημιουργούμε ασφαλείς, προσαρμοστικές, βιώσιμες πόλεις και ανθρώπινους οικισμούς, χωρίς αποκλεισμούς.
- Στόχος 12. Διασφαλίζουμε τη βιώσιμη κατανάλωση και τις βιώσιμες μεθόδους παραγωγής.
- Στόχος 13. Αναλαμβάνουμε άμεση δράση για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και των συνεπειών της.
- Στόχος 14. Προστατεύουμε και χρησιμοποιούμε με βιώσιμο τρόπο τους ωκεανούς, τις θάλασσες και τους θαλάσσιους πόρους για τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- Στόχος 15. Προστατεύουμε, αποκαθιστούμε και προωθούμε τη βιώσιμη χρήση των χερσαίων οικοσυστημάτων, διαχειριζόμαστε με βιώσιμο τρόπο τα δάση, καταπολεμούμε την ερημοποίηση, αναστρέφουμε την υποβάθμιση του εδάφους και σταματούμε την απώλεια της βιοποικιλότητας.
- Στόχος 16. Προάγουμε ειρηνικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη, παρέχουμε πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους και οικοδομούμε αποτελεσματικούς, υπεύθυνους και συμμετοχικούς θεσμούς σε όλα τα επίπεδα.

- Στόχος 17. Ενισχύουμε τα μέσα εφαρμογής και ανανεώνουμε την Παγκόσμια Συνεργασία για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη^{41 42 43}.

Οι ΣΒΑ (Στόχοι για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη) θεωρούνται σήμερα το πιο ολοκληρωμένο σχέδιο για την αντιμετώπιση των προκλήσεων, που πρέπει να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα. Δισεκατομμύρια άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε πόσιμο νερό, ζουν σε συνθήκες ακραίας φτώχειας, χωρίς τις βασικές προϋποθέσεις για αξιοπρεπή διαβίωση (επαρκές φαγητό, αποχέτευση, πόσιμο νερό, στέγαση). Τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν προστατεύονται όπως θα πρέπει σε πολλές χώρες του κόσμου, η ισότητα των φύλων σε πολλές χώρες, είναι ακόμα κάτι ανέφικτο. Η ρύπανση του περιβάλλοντος επηρεάζει την ευημερία και βάζει σε κίνδυνο την διατροφική αλυσίδα. Η κλιματική αλλαγή ως αποτέλεσμα της ξέφρενης και στρεβλής οικονομικής ανάπτυξης, έχει δημιουργήσει και θα δημιουργήσει στο μέλλον προβλήματα, που η εξέλιξη τους θα είναι πολύ πιο γρήγορη και με μεγαλύτερη ένταση από ότι μπορούμε να αντιμετωπίσουμε. Πολλοί άνθρωποι έχουν αναγκαστεί να μεταναστεύσουν, περιοχές απειλούνται με ερημοποίηση, τα καιρικά φαινόμενα γίνονται ολοένα και πιο έντονα. Το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η όξινη βροχή, η τρύπα του όζοντος, όσο και αν η τεχνολογία εξελιχθεί και τα οικονομικά μεγέθη αυξηθούν, θα επηρεάζουν πάντα τον άνθρωπο και θα εξαρτάται από αυτά, με ότι συνέπειες έχει αυτό στην οικονομία, στην κοινωνία και στο περιβάλλον, αλλά και στην πολιτιστική κληρονομιά.

Οι ΣΒΑ βασίζονται στην υιοθέτηση πολιτικών μέτρων, στην υλοποίηση δράσεων και προγραμμάτων πρώτα από όλους, από τα κράτη και υστέρη από τους πολίτες. Όπως έχει όμως αναφερθεί, πολλά προγράμματα και δράσεις θα έρθουν σε σύγκρουση με συμφέροντα και επομένως το πολιτικό κόστος εφαρμογής για κάποιους, είναι ανασταλτικός παράγοντας. Η ενημέρωση, εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των πολιτών, είναι ο μονός τρόπος για αναστροφή της κατάστασης. Είναι ο τρόπος για να ξεπεραστούν αυτές οι δυσκολίες και όλοι μαζί να προσπαθήσουμε για μια κοινωνία που θα έχει ως κύριο μέλημά της την προστασία του περιβάλλοντος. Η εκπαίδευση για την βιώσιμη/αειφόρο ανάπτυξη, δεν είναι τυπική εκπαίδευση αλλά απευθύνεται στο

41 Στόχοι για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

<https://archive.unric.org/el/images/stories/SDG/A4%20handout%20-%20GREEK.pdf> πρόσβαση 11/12/2019

42 About the Sustainable Development Goals UN

<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/> πρόσβαση 12/12/2019

43 Η Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών για την Βιώσιμη Ανάπτυξη και οι 17 στόχοι της Βιώσιμης ανάπτυξης Αθήνα 2019

https://hellenicaid.mfa.gr/media/images/docs/Agenda_2030.pdf πρόσβαση 22/12/2019

κοινωνικό σύνολο με τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών⁴⁴. Τα τελευταία χρόνια, η περιβαλλοντολογική εκπαίδευση άρχισε να μπαίνει ως υποχρεωτικό μάθημα στα σχολεία.

Η κλιματική αλλαγή, που έγινε και η αίτια για τις δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος και κατ' επέκταση, της ανάγκης εύρεσης του ορισμού της βιώσιμης ανάπτυξης, έχει σοβαρό αντίκτυπο στην πολιτιστική κληρονομιά. Στην Ατζέντα 21 του Ρίο 1992, προτείνεται, οι χώρες να αξιοποιήσουν κάθε μνημείο της πολιτιστικής κληρονομιάς, μουσεία κτλ., ώστε να ενισχυθούν στάσεις, αξίες και δράσεις⁴⁵. Τέλος, η Ατζέντα Δράσης της Αντίς Αμπέμπα 1 (A/RES/69/313), παρέχει ένα νέο παγκόσμιο πλαίσιο για τη χρηματοδότηση της βιώσιμης ανάπτυξης, με ένα ολοκληρωμένο σύνολο δράσεων πολιτικής και μέτρων, που αποβλέπουν στη στήριξη της υλοποίησης των ΣΒΑ⁴⁶. Έχει γίνει πια σαφές ότι, δεν μπορεί πλέον να υπάρξει ανάπτυξη εστιασμένη μόνο στην αύξηση των οικονομικών μεγεθών, που να είναι ασύμβατη με την κοινωνική ευημερία και την προστασία του περιβάλλοντος.

44 UNESCO 2005

45 Όπως σημ 44

46 https://hellenicaid.mfa.gr/media/images/docs/Agenda_2030.pdf

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Κληρονομιά

Οτιδήποτε έφτασε έως εμάς από τους προηγούμενους κάτοικους, ονομάζεται κληρονομιά. Διακρίνεται σε δυο κυρίες κατηγορίες. Σε αυτήν που δημιουργήθηκε από τον άνθρωπο και σε αυτήν που δημιούργησε η φύση. Οτιδήποτε παραδόθηκε από τους προγόνους μας, είτε το δημιούργησαν είτε και αυτοί το παράλαβαν από τους δικούς τους προγόνους, αποτελεί υλικό που παίζει σημαντικό ρόλο στο περιβάλλον που βιώνουμε και περιλαμβάνεται σε αυτό που ονομάζουμε κληρονομιά⁴⁷. Ένας άλλος ορισμός είναι αυτός που θεωρεί ως κληρονομιά οτιδήποτε μπορεί να κληρονομηθεί και περιλαμβάνει αξίες, γεγονότα, ιστορικά κτήρια, σπίτια, έργα τέχνης, κατασκευές, φυσικά τοπία, γλωρίδα και πανίδα⁴⁸.

3.2 Ορισμός Πολιτισμού⁴⁹

Με τον ορό αυτό, εννοούμε το σύνολο των εννοιών/αντικειμένων/αγαθών που χαρακτηρίζουν μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο μιας συγκεκριμένης περιοχής. (Τέχνη, λογοτεχνία, μουσική, ζωγραφική, τρόπος ζωής των μελών της κοινωνίας, τρόπος σκέψης, θρησκεία, εμπορικές συναλλαγές, ενασχολήσεις⁵⁰, αντικείμενα και οι χρήσεις τους, σκεύη οικιακής χρήσης, εργαλεία, κτίσματα κ.α.).

3.3 Πολιτιστική κληρονομιά⁵¹

Είναι το κληροδότημα από απτά και μη απτά χαρακτηριστικά μιας ομάδας ή κοινωνίας, τα οποία έχουν κληροδοτηθεί από παλιότερες γενιές και διατηρούνται στο παρόν και μπορούν να διατηρηθούν και στο μέλλον. Ο ορός πολιτιστική κληρονομιά, περιλαμβάνει τα υλικά στοιχεία (κτήρια, μνημεία, τοπία, έργα τέχνης κ.α.), τον άυλο πολιτισμό (λαογραφία, γλώσσα, παραδόσεις, γνώση) και μας παραπέμπει στις

47 (Κόκκινος 2006 στο Παναγιωτόπουλος 2008)

48 Drummond, S & Yeomand, I 2001. Quality Issues in Heritage Visitors Attractions Oxford,

49 Καραλή Λ., (1998). Λεξικό Αρχαιολογικών - Περιβαλλοντικών Όρων, Αθήνα

50 Ι. Βούρτσης, Ε. Μανακίδου, Γ. Πασχαλίδης, Κ. Σμπόνιας, 1999 Η Έννοια του Πολιτισμού – Όψεις του Ελληνικού Πολιτισμού, ΕΑΠ, Πάτρα 1999

51 Νόμος 1126/81(ΦΕΚ Α 32/10.2.1981)

αντιλήψεις και στον τρόπο ζωής του παρελθόντος⁵². Αυτά ταξινομούνται και αποκτούν την αντίστοιχη αξία, ανάλογα με τον χρόνο δημιουργίας, τον τόπο και την σημασία τους. Ο Lowenthal αναφέρει ότι η πολιτιστική κληρονομιά, μας συνδέει με τους προγόνους μας και σε κάποιο βαθμό ορίζει το μέλλον μας. Η κληρονομιά έχει διαρκώς αυξανόμενη αξία για της κοινωνία. Τα στοιχεία της είναι δυνατόν να προσφέρουν στους κάτοικους ασφάλεια σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη κοινωνία. Σε πολλές κοινωνίες, επίσης, η κληρονομιά μπορεί να είναι ένας σημαντικός καθοριστής της ταυτότητας. Η κατανόηση του παρελθόντος μπορεί επίσης να βοηθήσει πολύ στη διαχείριση των προβλημάτων του παρόντος και του μέλλοντος⁵³.

Ειδικότερα, σύμφωνα με τη **Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς της UNESCO**⁵⁴, με τον όρο πολιτιστική και φυσική κληρονομιά νοούνται:

Μνημεία: αρχιτεκτονικά έργα, έργα μνημειακής γλυπτικής και ζωγραφικής, στοιχεία ή δομές αρχαιολογικού χαρακτήρα, επιγραφές, κατοικίες σπηλαίων και συνδυασμοί χαρακτηριστικών, που έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης.

Ομάδες κτιρίων: ομάδες χωριστών ή συνδεδεμένων κτιρίων που λόγω της αρχιτεκτονικής, της ομοιογένειας ή της θέσης τους στο τοπίο, έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από την άποψη της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης.

Τοποθεσίες: έργα του ανθρώπου ή των συνδυασμένων έργων της φύσης και του ανθρώπου και περιοχές που περιλαμβάνουν αρχαιολογικούς χώρους, που έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από ιστορική, αισθητική, εθνολογική ή ανθρωπολογική άποψη.

Φυσικά χαρακτηριστικά που αποτελούνται από φυσικούς και βιολογικούς σχηματισμούς ή ομάδες τέτοιων σχηματισμών, που έχουν εξαιρετική παγκόσμια αξία από αισθητική ή επιστημονική άποψη.

Γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί και οι ακανόνιστες εκτάσεις που αποτελούν τον οικότοπο των απειλούμενων ειδών ζώων και φυτών εξαιρετικής καθολικής αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της διατήρησης.

52 Παυλογεωργάτος, Γ. (2003). Διατήρηση της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παρατηρητής
53 Cultural world Heritage Published in 2013 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France
© UNESCO / ICCROM / ICOMOS / IUCN, 2013
54 Unesco Basic Texts 1972 Of The 1972 World Heritage Convention

Φυσικές τοποθεσίες ή οριοθετημένες φυσικές περιοχές εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης, της συντήρησης ή της φυσικής ομορφιάς.

Σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 24 του Συντάγματος της Ελλάδας, με τον όρο πολιτιστική και φυσική κληρονομιά, πέραν των παραπάνω, νοούνται: οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία.

Για τη διαφύλαξη όλων των παραπάνω, κάθε συμβαλλόμενο μέρος αναγνωρίζει την προστασία, διατήρηση, παρουσίαση και μετάδοση προς τις μελλοντικές γενεές της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, που βρίσκεται στο έδαφος της και θα το κάνει αυτό στο μέγιστο βαθμό με δικούς της πόρους ή και ενδεχομένως με διεθνείς συνεργασίες, ιδίως οικονομικά, καλλιτεχνικά και τεχνικά. Η προστασία και γενικά η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν μπορεί να είναι οριζόντια. Κάθε περίπτωση είναι ξεχωριστή. Η διαχείρισή της και τελικά η προστασία της, καθώς και τα εργαλεία ή μεθοδολογία και οι τεχνικές, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ευαισθησίες και την ιδιαιτερότητα του ίδιου του αγαθού αλλά και της τοπικής κοινωνίας. Μπορεί όλα τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς να είναι κάτω από διεθνείς κανόνες και συμβάσεις, αλλά κάθε ένα είναι μοναδικό. Τα οφέλη από την σωστή διαχείριση είναι πολλά, είτε οικονομικά (πηγή πλουτισμού) είτε κοινωνικά (εκπαίδευση, βελτίωση ποιότητας ζωής, επικοινωνίας, συνοχής)⁵⁵, είτε περιβαλλοντολογικά (προστασία περιοχών).

Συμφώνα με την Agbelusi, ο πολιτισμός και η φυσική μας κληρονομιά αποτελούν αναντικατάστατες πηγές ζωής και έμπνευσης. Είναι οι ακρογωνιαίοι λίθοι, τα σημεία αναφοράς μας και η ταυτότητά μας. Ως εκ τούτου, έχουμε καθήκον να προστατεύουμε και να διατηρούμε αυτούς τους πόρους για τη μελλοντική γενιά⁵⁶.

3.4 Αρχαιολογικός πολιτισμός

Κομμάτι της πολιτιστικής κληρονομιάς, είναι και ο αρχαιολογικός πολιτισμός που ίσως είναι το σημαντικότερο που έχει να επιδείξει κάθε χώρα. Η προστασία και ανάδειξη είναι και πρέπει να είναι, κυρίαρχο μέλημα κάθε χώρας. Μέσα από αυτή δημιουργείται

55 Poullos, I. (2015). Gazing at the 'Blue Ocean', and tapping into the mental models of conservation: Reflections on the Nara+20 Document. *Heritage and Society*, Vol 8 (2).

56 Agbelusi, E.A (2009): Wildlife Resources: A National Heritage. Inaugural Lecture Delivered At The Federal University Of Technology, Akure Στο World Heritage And Sustainable Development: The Role Of Local Communities Lead Paper Presented At International Day For Monuments And Sites At National Museum Akure, Ondo State; 18th Of April, 2012 Oladeji. Sunday. Oladipo

η συνοχή του λαού, με βάση τις κοινές ρίζες, την κοινή ιστορία και τα ήθη και έθιμα που έχουν αντέξει στον χρόνο.

Με την έννοια του αρχαιολογικού χώρου, σύμφωνα με τον Αρχαιολογικό Νόμο 3028/2008 άρθρ. 2, παρ. γ, νοούνται εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς, οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχουν αρχαία μνημεία ή αποτέλεσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν από τους αρχαιότερους χρόνους έως και το 1830 μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα. Οι αρχαιολογικοί χώροι περιλαμβάνουν και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον, που επιτρέπει στα σωζόμενα μνημεία να συντίθενται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα.

Ως αρχαιολογικούς πολιτισμούς, εννοούμε πολιτισμούς που είναι γνωστοί μόνο από τα κατάλοιπα που άφησαν. Θεμέλια οικισμών ή και οικισμοί διατηρημένοι σχεδόν όπως ήταν (σαν το ακρωτήριο Θήρας που θα αναφερθούμε παρακάτω), εργαλεία, έργα τέχνης, ταφικά έθιμα, κ.α. Στους πιο πρώιμους πολιτισμούς, εκτός από τα παραπάνω έχουμε γραπτές πηγές που μας βοηθούν να κατανοήσουμε τον τρόπο ζωής, τα ήθη, τα έθιμα, τις συνήθειες κ.α. Πρωτεύοντα ρόλο σε αυτό που ονομάζουμε αρχαιολογικό πολιτισμό, είναι κάθε τι που θα μας βοηθήσει να ανασυνθέσουμε τον τρόπο ζωής, τα ήθη, τις συνήθειες, την τέχνη, τον τρόπο επικοινωνίας μεταξύ τους, την κοινωνική οργάνωση.

Οι αρχαιολογικοί χώροι, είναι αποθετήρια πληροφοριών και γνώσεων σχετικά με το πώς έζησε, υπέφερε, λατρεύτηκε, χτίστηκε και καταστράφηκε, επιβίωσε και πέθανε, η ανθρωπότητα. Περιλαμβάνουν τις φυσικές αποδείξεις του ταξιδιού μας στον πλανήτη, από τα οστά και τα εργαλεία των πρώτων προγόνων μας πριν από εκατομμύρια χρόνια έως το πρόσφατο παρελθόν. Είναι βιβλία ιστορίας από ένα παρελθόν που δεν υπήρχαν γραπτές ιστορίες και συμπλήρωμα, σε περιόδους που η ιστορία γράφτηκε από τους λίγους ή τους ελίτ. Όπου κι αν περιπλανηθήκαμε, το είδος μας έχει αφήσει πίσω ίχνη εκατομμυρίων ετών, αρχιτεκτονικά μνημεία, υπέροχες δημιουργίες γλυπτικής, ψηφιδωτά και τοιχογραφίες. Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι η απόδειξη προηγούμενων ζωών και προσπαθειών, που η αρχαιολογία φέρνει στο φως, ερμηνεύει και επιδιώκει να προστατεύσει και να διατηρήσει⁵⁷.

57 Martha Demas and Neville Agnew Conservation and sustainable development of archaeological sites

3.5 Προστασία πολιτιστικής κληρονομιάς ⁵⁸

Ο μη σεβασμός σε αρχαιολογικά μνημεία και η εμπορευματοποίηση τους, είναι κάτι που γίνεται από πολύ παλιά. Πιο χαρακτηριστικό είναι η καταστροφή ναών από πιστούς άλλων θρησκειών ή η χρησιμοποίησή τους ως υλικά για ανέγερση νέων ναών. Αυτό γινόταν χωρίς να έχουν γνώση της αξίας των ναών που καταστρέφουν. Από την αρχαιότητα υπήρχαν και υπάρχουν ακόμα οι τυμβωρύχοι αρχαίων τάφων, με αποτέλεσμα η ανακάλυψη ενός μη συλημένου τάφου να θεωρείται μέγα αρχαιολογικό γεγονός.

Στα παλαιότερα χρόνια, η σύληση γινόταν για να αφαιρεθούν τα αντικείμενα που συνόδευαν τον νεκρό, κυρίως χρυσό. Στα νεότερα χρόνια η σύληση των τάφων γίνεται και για την κλοπή αγαλμάτων μιας και έχει πλέον αναγνωριστεί η αξία τους, γεγονός που αποτελεί τη μεγαλύτερη απειλή. Πολλά γλυπτά έχουν αποσπαστεί, αρκετές φορές με βίαιο τρόπο, από τον τόπο τους και έχουν μεταφερθεί είτε σε μουσεία είτε κοσμούν σαλόνια ανθρώπων, που είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν πολλά χρήματα για την απόκτηση τους. Αυτή είναι και η κινητήρια δύναμη. Δεν είναι όμως μόνο οι τυμβωρύχοι. Πόλεμοι και φυσικές καταστροφές έχουν συντελέσει στην καταστροφή μεγάλου μέρους αυτού που ονομάζουμε πολιτιστική κληρονομιά.

Αξίζει να αναφέρουμε τις πιο σημαντικές καταστροφές που υπέστη η Ακρόπολη στο πέρασμα των χρόνων. Οι πέρσες το 480 π.Χ. κατά την δεύτερη εισβολή τους, καταστρέφουν τον Παρθενώνα. Το 257 μ.Χ. οι Ερούλοι καταστρέφουν τον Παρθενώνα και πολλά μνημεία σε όλη την Ελλάδα. Μετά τον 6 μ.Χ. ο Παρθενώνας μετατρέπεται σε εκκλησία και στη συνέχεια με την τουρκοκρατία, σε τζαμί με όπως είναι φυσικό πολλές παρεμβάσεις. Το 1687 κατά την διάρκεια του Ενετοτουρκικού πολέμου, μια βόμβα ανατίναξε τον Παρθενώνα που είχε μετατραπεί σε πυριτοθήκη και μέλη του διασκορπίστηκαν γύρω. Τέλος και αφού πλέον είχαν αρχίσει να δίνουν στα αρχαία αντικείμενα χρηματική αξία, έγινε η μεγαλύτερη ίσως καταστροφή στην ιστορία του Παρθενώνα με την αρπαγή των γλυπτών του, από τον λόρδο Έλγυν στις αρχές του 1800. Τα γλυπτά αυτά κοσμούν πλέον το μουσείο του Λονδίνου και είναι γνωστός ο αγώνας για τον επαναπατρισμό τους με πρωτοστάτη την Μέλινα Μερκούρη, η οποία τον έκανε στόχο της ζωής της, με αφορμή την πολύ μεγάλη δυσκολία που συνάντησαν,

⁵⁸ Οι σημαντικότερες περιπτώσεις καταστροφής και λεηλασίας της πάντα επιβλητικής Ακρόπολης 05/11/2016 <https://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/2443500/i-simantikoteres-periptosis-katastrofis-ke-leilias-tis-panta-epivlitikis-akropolis> 10/12/2020

για να πάρουν άδεια για να γυριστούν μερικά πλάνα για μια ταινία του Ζιλ Ντασέν, στην ελληνική πτέρυγα του μουσείου⁵⁹.

Με την ίδρυση του Ελληνικού κράτους και πριν ακόμα την ίδρυση της Αρχαιολογικής εταιρείας το 1827 ⁶⁰, ο χώρος της Ακρόπολης ήταν εντελώς αφημένος στην τύχη του, σε σημείο που είχε μετατραπεί σε βοσκοτόπι. Κατά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οι καταστροφές από τους Γερμανούς και ο μη σεβασμός σε αυτό που ήδη είχε αναγνωριστεί ως πολιτιστική κληρονομιά, ήταν αξιοσημείωτη. Κλοπές, βανδαλισμοί, λεηλασίες σε μουσεία και μνημεία σε όλη την χώρα, με την Ακρόπολη να έχει κυρίαρχη θέση. Στο μουσείο της Ακρόπολης και στην αίθουσα των αρχαϊκών αετωμάτων οι Γερμανοί, είχαν στήσει το πλυντήριο και το μαγειρείο τους και όλο τον άλλο χώρο το μετατρέψανε σε στρατόνα. Οι καταστροφές που έκαναν και στο μουσείο και στον χώρο της Ακρόπολης, που ήταν το αποχωρητήριο τους, είναι πραγματικά προσβλητικές για το ανθρώπινο είδος. Ένα ακόμα παράδειγμα που όμως δεν κατάφεραν να ολοκληρώσουν, είναι η προσπάθεια αρπάγης των εκθεμάτων από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο⁶¹. Με την έναρξη του πολέμου, ειπωθήκαν πολλές ιδέες για την προστασία των εκθεμάτων, με μια από αυτές να είναι η μεταφορά τους σε χώρο που θα είναι προστατευμένος από διεθνείς συνθήκες και άρα απαραβίαστος. Από καλή τύχη όμως αυτό δεν πραγματοποιήθηκε. Επιλέχθηκε η κατάχωση των αγαλμάτων και των άλλων σημαντικών εκθεμάτων στο δάπεδο του μουσείου⁶².

Εικόνα 2 Τα στρατεύματά τους είχαν καταλάβει την πόλη των Αθηνών την προηγούμενη και οι ίδιοι την κηλίδωναν επιθεωρώντας την ως το νέο τους λάφυρο. Δεν μπορούσαν, όμως, να φανταστούν την έκπληξη που θα τους περίμενε όταν θα έμπαιναν τελικά στο εσωτερικό του κτιρίου: το Μουσείο... ήταν άδειο.

60

59 www.melinamercourifoundation.com Πρόσβαση 11/2/2020

60 <https://www.archetai.gr/> Πρόσβαση 11/2/2020

61 <https://www.namuseum.gr> Πρόσβαση 11/2/2020

Εικόνα 3 Αγάλματα, αγγεία, επιγραφές, πολύτιμα εκθέματα είχαν εξαφανιστεί από τις προθήκες και οι φύλακες της βάρδιας τους παρέδιδαν ένα έρημο κτίριο. Όταν οι Γερμανοί ρώτησαν τους λιγοστούς αρχαιολόγους που συνάντησαν «πού βρίσκονται τα αρχαία;», εκείνοι απάντησαν «εκεί όπου βρίσκονται πάντα, στη γη». Και έλεγαν την αλήθεια...

Πιο πρόσφατα γίναμε μάρτυρες πολλών καταστροφών από τον ISIS σε πολλούς αρχαιολογικούς τόπους στη Συρία και στο Ιράκ. (Αν και είναι πολλοί αυτοί που υποστηρίζουν ότι αυτό δεν έγινε, αλλά αφαιρέθηκαν και πουλήθηκαν για να χρηματοδοτήσουν και να συνεχίσουν τον πόλεμο)⁶⁵.

Εικόνα 4 Καταστροφές Στο Μουσείο Παλμυρας⁶²

Εικόνα 5 Ανατίναξη Του Αρχαίου Ναού Του Δια⁶²

«Η καταστροφή του πολιτισμού είναι μια κατά κάποιον τρόπο αποδεκτή παράπλευρη συνέπεια του πολέμου», λέει η επιμελήτρια του Αυτοκρατορικού Πολεμικού Μουσείου, Πάρις Άγκαρ. «Ένας από τους πολλούς λόγους που καταστρέφει κάποιος τον πολιτισμό είναι και για να στείλει ένα μήνυμα: Είμαστε οι νικητές. Έχουμε δύναμη

επάνω σας». ⁶²

Η UNESCO ως όφειλε, κατήγγειλε όλα τα γεγονότα που είχαν σχέση με την καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς και ζήτησε άμεσα τη σύγκλιση του ΟΗΕ για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αυτά. Μόνο που δυστυχώς όλα αυτά γίνονται αφού έχει επέλθει η καταστροφή. Μια πολύ σημαντική διακήρυξη της είναι αυτήν του 2003, που αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς και δεσμεύει τα κράτη μέλη για την καταπολέμηση της εσκεμμένης καταστροφής σε περιόδους ειρήνης αλλά και πολέμου. Η διακήρυξη περιλαμβάνει μια σειρά μέτρων εσωτερικού και διεθνούς δικαίου, για την καταπολέμηση της καταστροφής αυτής. Πολύ σημαντικό κομμάτι είναι η αναγνώριση της αστικής ποινικής και κρατικής ευθύνης, στην καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς⁶³

Ο χρόνος, δεν είναι ικανός να κάνει τόσες μεγάλες καταστροφές σε τόσο μικρό διάστημα. Οι καταστροφές ανά τους αιώνες είναι πολλές και για διάφορες αιτίες. Στα χρόνια μας βλέπουμε κυρίως, ότι έχει απομείνει από την μανία των ανθρώπων. Σε αυτήν την μανία ήταν αναγκαίο, αν και δεν είναι αρκετό, να γίνουν συμβάσεις για την προστασία αυτών που ονομάζουμε στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς, για να μπορούν οι υπεύθυνοι να τη διαφυλάξουν και να την προστατεύσουν⁶⁴.

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν πρέπει να στηρίζεται μονό στους κρατικούς ή στους διεθνούς οργανισμούς ή στις δράσεις των ειδικών, πρέπει να εμπλέκεται και η τοπική κοινωνία. Τέτοιες πρακτικές, μαζί με τα καθιερωμένα συστήματα διατήρησης που υπάρχουν (είναι πολύ σημαντικό ότι είναι αποδεκτά, σεβαστά), επιτρέπουν στις τοπικές κοινωνίες να απολαμβάνουν την πολιτιστική κληρονομία που πάνω της θα στηριχτεί η πολιτιστική της ταυτότητα, διατηρώντας την για τις μελλοντικές γενεές⁶⁵, επιτυγχάνοντας την βιωσιμότητα της.

62 Τρισδιάστατος εκτυπωτής ξαναφτιάχνει αρχαίο άγαλμα που καταστράφηκε από τον ISIS 06 Ιουλίου 2019 <https://www.cnn.gr/style/politismos/story/183296/trisdiastatos-ektypotis-xanafiaxnei-arxaiο-agalma-poy-katastrafike-apo-ton-isis> πρόσβαση 14/2/2020

https://www.efsyn.gr/kosmos/mesi-anatoli/16923_bibliki-politistiki-katastrofi-binteo πρόσβαση 06/6/2019

63 http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17718&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html πρόσβαση 14/3/2010

64 European Parliament, 2007 πρόσβαση 14/2/2020

65 Peter bille Larsen and William Logan 2018 World heritage and sustainable development ,new direction in world heritage management Routledge πρόσβαση 11/2/2020

3.6 Κύριες συμβάσεις για την πολιτιστική κληρονομιά⁶⁶

N. 1127/1981 (ΦΕΚ Α 32/10.02.1981).

Το 1981 η Ελληνική βουλή, υιοθέτησε την από το 1969 (Λονδίνο) Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς, σύμφωνα με την οποία πιστοποιείται ότι, η Αρχαιολογική Κληρονομία είναι ουσιώδης για τη γνώση της ιστορίας των πολιτισμών. Κάθε αντικείμενο που μαρτυρά αρχαίους πολιτισμούς και ανθρώπινη ύπαρξη, θα θεωρείται αρχαιολογικό εύρημα. Αναφέρεται επίσης ότι η προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς ανήκει στο αμέσως ενδιαφερόμενο κράτος, αλλά ενδιαφέρει και όλα τα αλλά ευρωπαϊκά κράτη. Επίσης μερίμνησε, για την προστασία περιοχών όπου κείνται αρχαιολογικά ευρήματά, για την προστασία αρχαιολογικών θέσεων από παράνομες ανασκαφές, όπως και για την εξασφάλιση ότι οι ανασκαφές αυτές, θα γίνονται τηρώντας τα διεθνή πρωτόκολλα.

N. 1126/81 (ΦΕΚ Α 32/10.2.1981).

Περί κυρώσεως της εις Παρισίου την 23ην Νοεμβρίου 1972 υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως διά την προστασία της Παγκοσμίου Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς. Τα κυριότερα μέρη του νομού είναι ο γενικός ορισμός τη πολιτιστικής κληρονομιάς και γενικές κατευθυντήριες γραμμές ενεργειών για τα κράτη. Επίσης το ζήτημα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς αποκτά θεσμική βάση της ιδρυτικής συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

N. 1114/1981 (ΦΕΚ Α 6/08.01.1981) **N.3317/2005** (ΦΕΚ Α 45/ 23.02.2005).

Περί κυρώσεως των Πρωτόκολλων 1,2,3 της Σύμβασης της Χάγης του 1954, για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης. Στο πρωτόκολλο αυτό, εκτός από τις ενέργειες που θα πρέπει να γίνονται (προετοιμασία) σε καιρό ειρήνης, και στις ενέργειες που θα πρέπει να γίνονται κατά την διάρκεια του πολέμου, δημιουργείται ένα ταμείο το οποίο αποτελεί καταπίστευμα και βοηθάει οικονομικά ή συνδράμει υποστηρικτικά στις παραπάνω ενέργειες. Στον νομό αυτό υπάρχει μεριμνά για την τύχη των αντικειμένων πολιτιστικής κληρονομιάς μετά το πέρας των εχθροπραξιών.

⁶⁶ <https://www.law-archaeology.gr/index.php/el/nomoi> πρόσβαση 11/2/2020 Αλέξανδρος-Τιμόθεος Καζανάς 2010 Διδακτορική διατριβή Η Ποινική Προστασία Της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

N. 1103/1980 (ΦΕΚ Α 297/ 29.12.80)

Περί κυρώσεως της εις Παρισίου την 17ην Νοεμβρίου 1970, υπογραφείσης Διεθνούς Συμβάσεως, αφορά εις τα ληπτέα μέτρα διά την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παρανόμου εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβιβάσεως της κυριότητος των πολιτιστικών αγαθών. Θεσμοθετείται πιστοποιητικό το οποίο θα συνοδεύει οποιοδήποτε αγαθό εμπίπτει στην κατηγορία της πολιτιστικής κληρονομιάς, απαγόρευση εξόδου από την χώρα σε περίπτωση που δεν συνοδεύεται από αυτό, όπως και την εισαγωγή στη χώρα παρανόμως αποκτήσαντος. Τήρηση βιβλίων, και αν όχι, επιβολή ποινής στους αρχαιοπώλες, που θα αναγράφεται η προέλευση του κάθε πολιτιστικού αγαθού, το όνομα και η διεύθυνση του προμηθευτή, η περιγραφή, η τιμή, καθώς και ενημέρωση του αγοραστή περί της απαγόρευσης εξόδου από την χώρα.

N. 2039/1992 (ΦΕΚ Α 61/13.4.1992)

Κύρωση της Σύμβασης για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης. Αναγνωρίζει τι θα ορίζεται ως αρχιτεκτονική κληρονομιά και ποιες θα είναι η διαδικασίες για την προστασία και οι τυχόν κυρώσεις για την καταστροφή τους. Ενημέρωση της κοινή γνώμης για την αξία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ως στοιχείου πολιτιστικής ταυτότητας, αλλά και ως πηγής έμπνευσης και δημιουργικότητας, για τις σύγχρονες και μελλοντικές γενεές. Ορίζει τον συντονισμό των ευρωπαϊκών κρατών για την πολιτική της προστασίας και συντήρησης αυτών.

N.3028/2002

Βασικός νομός για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οριοθετεί τι είναι πολιτιστική κληρονομιά και τι όχι, τον εντοπισμό της, την καταγραφή, την μελέτη, τη συντήρηση και διατήρηση της, την προστασία από κλοπή και παράνομη εξαγωγή, την αποζημίωση η μη στην εύρεση αρχαίων αντικειμένων, όπως επίσης και την υποχρεωτική και άμεση ενημέρωση της πολιτείας σε περίπτωση εύρεσης αρχαίων αντικειμένων ή οτιδήποτε που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πολιτισμικό αγαθό, τις ενέργειες για την ανάδειξη τους, την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης μέσα από την εκπαίδευση της.

Ορίζει ότι, αρχαία μνημεία και πολιτιστικά αγαθά θεωρούνται αυτά που χρονολογούνται ως το 1830, επίσης ότι αρχαία μνημεία που χρονολογούνται έως το 1453 ανήκουν στο Δημόσιο κατά κυριότητα και νομή και είναι πράγματα εκτός συναλλαγής και χρησικτησίας. Επίσης, ορίζει ότι θα δίδεται αμοιβή σε οποιον υποδειξει τον τόπο που υπάρχουν αρχαία μνημεία, άγνωστα στην υπηρεσία και η

αμοιβή είναι ανάλογη της σπουδαιότητας των.

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χώρας συνίσταται κυρίως: α) στον εντοπισμό, την έρευνα, την καταγραφή, την τεκμηρίωση και τη μελέτη των στοιχείων της, β) στη διατήρηση και στην αποτροπή της καταστροφής, της αλλοίωσης και γενικά κάθε άμεσης ή έμμεσης βλάβης της, γ) στην αποτροπή της παράνομης ανασκαφής, της κλοπής και της παράνομης εξαγωγής, δ) στη συντήρηση και την κατά περίπτωση αναγκαία αποκατάστασή της, ε) στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της επικοινωνίας του κοινού με αυτήν, στ) στην ανάδειξη και την ένταξή της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και ζ) στην παιδεία, την αισθητική αγωγή και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτιστική κληρονομιά.

Ο νόμος αυτός αναφέρει ίσως και το πιο σημαντικό στοιχείο για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, ΤΗΝ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ. «Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, συνίσταται μεταξύ άλλων και στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της επικοινωνίας του κοινού με αυτήν, στην ανάδειξη και την ένταξή της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και στην παιδεία, την αισθητική αγωγή και την ευαισθητοποίηση των πολιτών, για την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς». Η πολιτιστική κληρονομιά, δεν πρέπει να μείνει ξένη προς τους επισκέπτες θεωρώντας ότι έτσι προφυλάσσεται. Κάτι τέτοιο τελικά έχει αντίθετο αποτέλεσμα. Η αποξένωση που τελικά συντελείται με αυτήν τη πρακτική, ίσως έχει τελικά καταστρεπτικά αποτελέσματα. Το άνοιγμα προς την κοινωνία και η συμβίωση, είναι μια από τις λύσεις για την προστασία και την διατήρησή της.

Επίσης, ορίζει ως αρχαιολογικό χώρο και τον περιβάλλον χώρο ως κομμάτι της ιστορικής, αισθητικής και λειτουργικής του ενότητας. Υπάρχουν σαφείς, αυστηροί και περιοριστικοί κανόνες σχετικά με τις επιτρεπόμενες επεμβάσεις και χρήσεις τόσο στα μνημεία όσο και στο χώρο που τα περιβάλλει.

Ο νόμος 3028/2008 θεωρείται ο σημαντικότερος νόμος για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Δυστυχώς, ακόμα και στις μέρες μας η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς, κυρίως σε περιόδους πολέμων είναι σύνηθες. Κανένας δεν μπορεί να εγγυηθεί την προστασία της όσες διακηρύξεις, νόμοι και συμβάσεις συμφωνηθούν. Αλλά ακόμα και αν εφαρμοστούν και επιβληθούν ποινές, είναι σχεδόν σίγουρο ότι δεν θα εφαρμοστούν

(από ποιόν σε ποιον βλ. καταστροφές από ISIS) και η καταστροφή θα έχει γίνει ήδη. Ο μονός τρόπος για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, είναι η εκπαίδευση και η ενημέρωση και το άνοιγμά της στο ευρύ κοινό.

3.7 Οικονομία, πολιτιστική κληρονομιά και βιώσιμη ανάπτυξη

Η ύπαρξη πολιτισμικών πόρων σε μια περιοχή, μπορεί να την κάνει όχι μόνο ελκυστικό τουριστικό προορισμό, αλλά και μόνιμο τόπο εγκατάστασης. Η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να αποτελέσει εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης⁶⁷ και συνοχής, μείωσης του κοινωνικού αποκλεισμού και δημιουργίας θέσεων απασχόλησης⁶⁸. Όσο το μορφωτικό επίπεδο ανεβαίνει, τόσο συμβάλει στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς από την διεθνοποίηση, και καθίσταται κατά ένα μέρος βιώσιμη. Και αυτό γιατί έχει γίνει πια αποδεκτό, ότι η πολιτιστική κληρονομιά δεν αντικαθίσταται. Πλέον, η κοινή γνώμη αντιστέκεται σε οποιασδήποτε μορφή κακοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου αντέδρασε και κινητοποιήθηκε για την προστασία της, σε αντίθεση με το κράτος που στο όνομα της ανάπτυξης «αδράνησε», πχ η κατασκευή μεγάλων ξενοδοχειακών συγκροτημάτων πέριξ του καινούργιου μουσείου της Ακρόπολης, όπου σε πολλές περιπτώσεις πέρασαν σε ύψος και το ίδιο το μουσείο, υποσκιάζοντας, και υποβαθμίζοντας παράλληλα το οπτικό περιβάλλον, σε μια περιοχή που έχει ανακηρυχθεί αρχαιολογικός χώρος⁶⁹. Ο συγκερασμός οικονομικής ανάπτυξης, έχοντας υπ' όψιν την προστασία του περιβάλλοντος και την κοινωνική ευημερία, είναι το ζητούμενο⁷⁰. Υπάρχουν όμως και οι περιπτώσεις που το κράτος στην προσπάθειά του να προστατεύσει την πολιτιστική κληρονομιά, πετυχαίνει αντίθετα αποτελέσματα Π.χ. αν σε εργασίες για ανέγερση οικοδομής εντοπιστούν αρχαιολογικά κατάλοιπα, ο ιδιοκτήτης είναι υποχρεωμένος να το αναφέρει στις αρμόδιες αρχές. Σε αυτό το σημείο ξεκινάει ένας αγώνας του ιδιοκτήτη για να αντιμετωπίσει τις υπηρεσίες του κράτους. Η αρμόδια υπηρεσία αναλαμβάνει σωστική ανασκαφή, μελέτη, τεκμηρίωση κτλ, που σημαίνει μεγάλη καθυστέρηση στην συνέχεια των εργασιών. Η αποζημίωση αν πρόκειται για

67 Marko Nikolić 2011 Visitors' Centers At Archeological Sites In Serbia As An Input For Sustainable Development Of The Country 2011

68 Πέτρος Θέμελης Ιούνιος 2015 Περιοδικό Ωθηση Τεύχος 11

69 Τάσος Σαραντής Περιεγκλώνουν την Ακρόπολη με ξενοδοχεία – τέρατα 21.02.2019

https://www.efsyn.gr/ellada/periballon/184350_perikyklonoun-tin-akropoli-me-xenodocheia-terata Πρόσβαση 26/2/2020

70 Κοκκώσης, Χ. και Τσάρτας, Π. (2001) Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική ΑΕ.

απαλλοτριώση, πολλές φορές διαρκεί χρονιά και πολλές φορές χωρίς το δίκαιο αντίτιμο. Ο κάθε ιδιοκτήτης λοιπόν που μπορεί να βρίσκεται σε ένα τέτοιο σημείο, είναι πολύ πιθανόν να προτιμά να μην το αναφέρει στις αρχές. Εδώ βλέπουμε την άλλη όψη της προσπάθειας για προστασία. Το κράτος προσπαθεί να προστατεύσει, αλλά οι διαδικασίες που ακολουθούνται έχουν σαν αποτέλεσμα την καταστροφή. Ο κυρίως λόγος είναι οικονομικός.

Τα μνημεία και οι αρχαιολογικοί χώροι, μπορούν να προστατευτούν καλύτερα όταν είναι μέρος της ζωής των πολιτών και είναι παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης και όχι να είναι περιχαρακωμένα αφήνοντας τους πολίτες να κοιτάζουν από μακριά αποξενώνοντας τους. Ακόμα, έχει παρατηρηθεί το γεγονός ότι οι αρχαιολογικοί χώροι λειτουργούν ως χώροι επιστημονικής ερευνάς, ως άβατο, ως χώροι φύλαξης και προστασίας, ακόμα ως ιεροί χώροι που δεν είναι δυνατόν να προσεγγιστούν από τον σύγχρονο άνθρωπο, αποξενώνοντάς τον από αυτά, δημιουργώντας έτσι ακόμα και στους κατοίκους της περιοχής το αίσθημα της ασυνέχειας μεταξύ του παρελθόντος της ίδιας της περιοχής τους. Υπήρχε κάποτε το δίλημμά «προστασία ή χρήση», το οποίο και αποδείχθηκε λάθος. Στην ουσία δεν είναι αντικρουόμενα θέματα αλλά συμπληρωματικά. Οι επισκέπτες δεν μπορούν να μένουν έξω από τον φράχτη του αρχαιολογικού χώρου ή να βλέπουν από μακριά τα θέατρα κτλ Το κράτος μέσω του Νομού 3028 που αναφερθήκαμε πιο πάνω, θέσπισε μια νέα σχέση κοινού και μνημείου. Σε αυτό θα πρέπει να προστεθεί και η αλλαγή της στάσης των αρχαιολόγων, συντηρητών και άλλων επιστημόνων, που σχετίζονται με την πολιτιστική κληρονομιά, οι οποίοι έχουν αναγνωρίσει την οικονομική αξία του πολιτισμού (είτε αναγκάστηκαν να το κάνουν ελλείψει οικονομικών πόρων), επιδιώκοντας τη συμμετοχή του κοινού όχι μόνο σε εκδηλώσεις αλλά και σε στάδια ανασκαφής και συντήρησης⁷¹. Πλέον υπάρχει μετακίνηση από την έννοια της ιδιοκτησίας ενός μνημείου, στο αίσθημα της συλλογικής ευθύνης, με στόχο να αυξάνεται η κοινωνική και οικονομική αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς⁷².

Σύμφωνα με εισήγηση / πρόταση⁷³ που ψηφίστηκε από το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο: Η πολιτιστική κληρονομιά είναι η μάρτυρας της ιστορίας ενός τόπου, η σύνδεση της παλιότερης με την επόμενη γενεά. Προτρέπει τα μέλη της ΕΕ να αξιοποιούν στον

71 Νίκος Παπαδημητρίου Άρης Αναγνωστόπουλος 2017 (Το Παρελθόν στο Παρόν Μνήμη Ιστορία και Αρχαιότητα στην Σύγχρονη Ελλάδα) Εκδόσεις Καστανιώτη

72 Hodder, I., 2003. Sustainable time travel: toward a global politics of the past. In Kane, S. (ed.), The Politics of Archaeology and Identity in a Global Context:139–147. Boston, MA: Archaeological Institute of America.

73 (2014/2149(INI)) https://europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2015-0207_EL.html πρόσβαση 22/1/2020

μέγιστο βαθμό τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς με σκοπό την τόνωση της οικονομίας και την αύξηση της ελκυστικότητας της.

Μέχρι τώρα, η δημόσια πολιτική δεν έχει σταθερή μεθοδολογία της αξιολόγησης των ωφελειών της πολιτιστικής κληρονομιάς προς την κοινωνία. Συνήθως, τα μέτρα αφορούσαν μόνο στη διατήρηση, συντήρηση και διάσωσή της και όχι στη δημιουργία οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντολογικής αξίας. Οι όροι «πολιτισμός» και «οικονομία», φαινομενικά ήταν ασυμβίβαστοι, στην πραγματικότητα όμως, ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει τεράστιο οικονομικό δυναμικό. Η πολιτιστική κληρονομιά είναι σε θέση με την ορθή διαχείρισή της, να αποτελέσει σημαντική πηγή απασχόλησης και εισροής εσόδων στα κρατικά ταμεία. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθούν απόψεις αρχαιολόγων που αναφέρουν ότι είναι βεβήλωση η σκέψη και μόνο ότι η πολιτιστική κληρονομιά έχει οικονομική αξία. Ένα μνημείο μπορούμε να το προσεγγίσουμε μόνο καλλιτεχνικά και δεν μπορούμε να του προσδώσουμε οικονομική αξία. Ο αντίλογος βεβαία που αποδεικνύεται είναι, ότι η πολιτιστική κληρονομιά έχει οικονομική αξία, ότι μπορεί να συμβάλει στη βιώσιμη ανάπτυξη και ότι η συντήρησή της, μπορεί να επιτευχθεί όταν ενταχθεί σε ένα ευθύτερο σύστημα αλληλεπίδρασης με το κοινό, δημιουργώντας έσοδα για τη λειτουργία, τη συντήρηση και τη διατήρηση.

Το έργο InHeriT, στόχευε στη ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης όσο αφορά την οικονομική αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς και τον κρίσιμο ρόλο της στην ανάπτυξη. Κλασσικό παράδειγμα αν και όχι τόσο πρόσφατο, είναι η χρήση αρχαίων θεάτρων για παραστάσεις (Επίδαυρος⁷⁴, θέατρο Ηρώδη Αττικού κ.α). Πολλοί επισκέπτες είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν ένα υψηλό κόστος ταξιδιού και διαμονής, δημιουργώντας έτσι μια οικονομική αλυσίδα προς όφελος του τοπικού πληθυσμού. Αυτό θα πρέπει να γίνει μέσω μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης, που θα διασφαλίζει την κύρια αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς, που είναι ίδια η υπόστασή της. Ένα βιώσιμο σχέδιο ανάπτυξης, θα εξασφαλίσει τη σωστή διαχείριση πόρων για την πραγματοποίησή του.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του 1ου Διεθνούς Συνεδρίου «Η Οικονομική Αξία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς: Οικονομικά Οφέλη, Κοινωνικές Ευκαιρίες και Προκλήσεις της Πολιτιστικής Κληρονομιάς για Βιώσιμη Ανάπτυξη», σε καμία

⁷⁴ Στην Επίδαυρο σε κοντινή απόσταση ήταν το μεγαλύτερο νοσοκομείο του τότε γνωστού κόσμου με 200 παραρτήματα στην αττική για το οποίο κανείς δεν ασχολήθηκε να ανάδειξη .

περίπτωση δεν πρέπει οι χώροι πολιτιστικής κληρονομιάς, να γίνουν πάρκα αναψυχής ή θεματικά πάρκα». Ένα σχέδιο ανάπτυξης θα πρέπει να περιλαμβάνει οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντολογικές παραμέτρους και ταυτόχρονα να διασφαλίζει την ιστορία και την αξία του κάθε πολιτισμικού αγαθού. Οι σύγχρονες πλέον αντιλήψεις, πρεσβεύουν ότι η πολιτιστική κληρονομιά είναι η κινητήρια δύναμη της οικονομικής, και της κοινωνικής ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος μιας περιοχής, δρα αυτοτελώς, χρησιμοποιεί πόρους, παράγει προϊόντα και δημιουργεί θέσεις εργασίας και ασφαλώς κέρδη.

Ένα παράδειγμα, είναι το μουσείο Guggenheim στο Bilbao⁷⁵, βόρεια της Ισπανίας, μια πόλη με χαμηλό προφίλ, όπου με τις κατάλληλες ενέργειες, αναδείχτηκε σε έναν από τους διασημότερους τουριστικούς πολιτιστικούς προορισμούς στον κόσμο. Ιδρύθηκε το 1997 και κατά τα 3 πρώτα χρόνια λειτουργίας του, τα έσοδα ανήλθαν στα 100εκ. ευρώ, ενώ το 2012 είχε 1 εκατομμύριο επισκέπτες με ότι αυτό συνεπάγεται και για την ανάπτυξη της ίδιας της πόλης. (Επειδή πάντα υπάρχει και το αρνητικό στοιχείο, θα πρέπει να αναφερθεί ότι πολλές πόλεις όπως το Άμστερνταμ, η Ρώμη, η Βαρκελώνη, έχουν αρχίσει να δυσανασχετούν όχι τόσο από τον υπερτουρισμό, αλλά από την συμπεριφορά των τουριστών και ψάχνουν τρόπο αντιμετώπισης)⁷⁶. Κατά ένα μεγάλο ποσοστό βέβαια, ο πολιτισμικός τουρισμός απευθύνεται σε ανθρώπους άλλης κουλτούρας, που σπάνια η συμπεριφορά τους είναι πρόβλημα για τις περιοχές που επισκέπτονται. Χωρίς τη σωστή διαχείριση, αυτό που στις μέρες μας ονομάζουμε βιώσιμη ανάπτυξη, μπορεί να εμφανίσει απόλυτα στοιχεία εμπορευματοποίησης του πολιτισμικού αγαθού. Με στόχο μόνο το οικονομικό όφελος, τότε εμφανίζονται αρνητικά στοιχεία, όπως καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας και ενδιαφέρον μόνο για πρακτικές άντλησης χρημάτων, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει με αλλοίωση η τοπική ταυτότητα ηθών και εθίμων.⁷⁷ Ακόμα, σύμφωνα με τις εργασίες του ATLAS Cultural Tourism Group, που πραγματοποιήθηκαν στην Βαρκελώνη του 2003, οι επιπτώσεις του τουρισμού ως φορέα της παγκοσμιοποίησης, έχει οδηγήσει σε ανησυχίες ότι υποβαθμίζει τον τοπικό

75 The Economist, 2013

76 Το Άμστερνταμ έχει αηδιάσει με τους τουρίστες -Αγρια μέτρα, έντονα παράπονα πολιτών08|11|2017

<https://www.iefimerida.gr/news/374594/amsterntam-ehei-aidiasei-me-toys-toyristes-agria-metra-entona-parapona-politon-eikones> Πρόσβαση 22/2/2020

77 Κωστάκης, 2003 Πολιτιστικός Τουρισμός και Ανάπτυξη Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης Ηράκλειο 17-19/2/2003 Αθηνά 24-26/2/2003

πολιτισμό, αφαιρώντας τις διαφοροποιήσεις του⁷⁸. Με το μοντέλο όμως βιώσιμης ανάπτυξης, ο κίνδυνος για κάτι τέτοιο ελαχιστοποιείται.

Η εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, είναι ίσως το πιο εύκολο κομμάτι. Με απολυτούς αριθμούς, όπως συνέβαινε μέχρι σήμερα, μπορούμε πολύ εύκολα να πέτυχουμε την οικονομική ανάπτυξη ενός πολιτιστικού χώρου, ακολουθώντας τον στρεβλό οικονομικό μοντέλο των προηγούμενων χρόνων. Μόνο που τώρα ακολουθώντας το μοντέλο της βιώσιμης ανάπτυξης, πρέπει αυτή η οικονομική ανάπτυξη να ακολουθείται από την κοινωνική και περιβαλλοντολογική ανάπτυξη. Θα πρέπει η όποια οικονομική ανάπτυξη, να μην έχει αρνητική αντίδραση στην κοινωνία και στο περιβάλλον. Μέσω της βιώσιμης ανάπτυξης ενός πολιτισμικού χώρου, η τοπική κοινωνία επωφελείται με θέσεις εργασίας, με τη δυνατότητα που τους δίνεται να προσφέρουν στον τόπο τους (ηθική ικανοποίηση προσφοράς στον τόπο τους), με οικονομική ανάπτυξη, με την ανάδειξη των τοπικών παραδόσεων, των ηθών και των εθίμων, την αύξηση της κοινωνικής συνοχής και της πολιτιστικής ταυτότητας της περιοχής τους και την κοινωνική κινητοποίηση. Παράλληλα, το περιβάλλον σε καμία περίπτωση δεν θα υποβαθμίζεται αλλά θα αναδεικνύεται και θα χρησιμοποιείται. Σωστή διαχείριση απορριμμάτων, χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού, ικανοποίηση επισκεπτών, είναι ενέργειες αναγκαίες στην σύγχρονη διαχείριση πολιτισμικών μνημείων. Η όχληση που μπορεί να δημιουργείται από τον μεγάλο αριθμό των επισκεπτών, όπως και η καταπόνηση των υπό επίσκεψη χώρων, θα πρέπει να αποτρέπεται με σωστό σχεδιασμό.

Ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει την ικανότητα να απασχολήσει προσωπικό υψηλής ειδίκευσης και προτρέπει να κράτη να αναλάβουν πρωτοβουλίες, για κατάρτιση στους τομείς της διαχείρισης, προβολής και συντήρησης.⁷⁹

Η πολιτιστική κληρονομιά διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε διάφορες από τις εμβληματικές πρωτοβουλίες της στρατηγικής «Ευρώπη 2020»⁸⁰. Είναι αναγκαίο στην ενδιάμεση αναθεώρηση της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», να υπάρξει μεγαλύτερη αναγνώριση του ρόλου της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς ως στρατηγικού ρόλου για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη.

78 Cultural tourism: globalising the local -localising the global Proceedings of the ATLAS Cultural Tourism Group meeting in Barcelona, June 2003.

79 Yannis Hamilakis & Philip Duke 2016 Archaeology and capitalism Routledge
https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=3LhJDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA179&dq=+Sustainable+Development+of+Archeological+Heritage&ots=Cub5K2y9uE&sig=K0YT9LvbU2eXtQy4G8OkGgFpsn0&redir_esc=y#v=onepage&q=Sustainable%20Development%20of%20Archeological%20Heritage&f=false Προσβαση 30/3/2020

80 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aem0028> προσβαση 30/3/2020

Πρέπει να διευκολυνθούν τα κράτη μέσω οικονομικών κίνητρων για πραγματοποίηση έργων αποκατάστασης και συντήρησης, λόγω του ότι σε πολλά, διαχειριστές πολιτιστικής κληρονομιάς είναι και ιδιώτες. Οι αρχαιολογικοί χώροι με επισκεψιμότητα, θα πρέπει να αυτονομηθούν οικονομικά, πάντα υπό δημόσιο έλεγχο, να εξασφαλίσουν έτσι την βιωσιμότητα τους και να μην εξαρτώνται από το κράτος και δωρεές⁸¹. Συμφώνα με την εισήγηση / Πρόταση (2014/2149(INI))⁸², που ψηφίστηκε από το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, είναι καιρός να αναβαθμίσουμε τη θέση που κατέχει ο πολιτισμός στο πολιτικό θεματολόγιο και να εκτιμήσουμε την πραγματική αξία του, όσον αφορά την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση.

Με βάση λοιπόν την βιώσιμη ανάπτυξη, θα πρέπει να διαχειριστούμε την πολιτιστική κληρονομία ως έναν πόρο που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με τον ίδιο τρόπο με τον φυσικό, ώστε να προφυλαχθεί από μόνιμη βλάβη και να παράγει το οικονομικό και κοινωνικό όφελος που της αναλογεί, χωρίς να επιβαρύνουμε το περιβάλλον.

Το 2002, η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς εξ ονόματος των Συμβαλλομένων Κρατών, γιορτάζει την τριακοστή επέτειο της Σύμβασης για την Προστασία της Παγκόσμιας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς και όρισε πως θα επιδιώξουμε να διασφαλίσουμε μια κατάλληλη και δίκαιη ισορροπία μεταξύ της διατήρησης, της αειφορίας και της ανάπτυξης, έτσι ώστε οι ιδιότητες της Παγκόσμιας Κληρονομιάς να μπορούν να προστατευθούν, ενώ η ποιότητα ζωής των κοινοτήτων μας να βελτιώνεται, μέσω κατάλληλων δραστηριοτήτων, όπως ο βιώσιμος τουρισμός⁸³.

3.8 Πολιτισμός και τουρισμός

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο Π.Τ. περιλαμβάνει όλες εκείνες τις μετακινήσεις, οι οποίες αποσκοπούν στην ικανοποίηση της έμφυτης ανθρώπινης ανάγκης για διαφοροποίηση, στην αναβάθμιση του πολιτιστικού επιπέδου⁸⁴, στην

81 Θέμελης 2017 Η Αρχαιολογία ως Συμμετοχική Διαδικασία

https://www.academia.edu/38118277/P._Themelis_2017_%CE%97_%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%B%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1_%CF%89%CF%82_%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1 Πρόσβαση 12/2/200

82 https://europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2015-0207_EL.html πρόσβαση 30/3/2020

83 Convention Concerning The Protection Of The World Cultural And Natural Heritage 30th Anniversary (1972-2002) World Heritage Committee Twenty-Sixth Session Budapest, Hungary 24 - 29 June 2002

84 Δίκτυο Αειφόρων Νήσων Αιγαίου (ΔΑΦΝΗ) Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών

http://www.itia.ntua.gr/dafni/doc/dafni_theory.pdf

ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ ΜΑΡΙΑ ΑΘΗΝΑ 2007 ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ (ΘΗΡΑ)

http://www.george.vassilopoulos.info/greece/drone_videos/media/36.pdf

εξόρυξη γνώσης, στη μεταβίβαση εμπειριών και στη διαπολιτισμική αλληλογνωριμία⁸⁵. Η Ευρωπαϊκή επιτροπή για τον τουρισμό και την εκπαίδευση (ATLAS), κατέληξε επίσης στον ορισμό: «...πρόκειται για ταξίδι, περιήγηση, η οποία πραγματοποιείται με την πρόθεση - μερικώς ή ολικώς- να συναισθανθεί ο πολιτιστικός επισκέπτης τη σπουδαιότητα των πανανθρώπινων, οικουμενικών πολιτιστικών αγαθών και να καταστεί διαπολιτισμικός διερμηνέας, ικανός να μεταδώσει την εμπειρία του σε τρίτους»⁸⁶. Ως πολιτισμικός τουρίστας, χαρακτηρίζεται αυτός που πραγματοποιεί ταξίδια με κίνητρο την αναζήτηση καινούργιων εμπειριών που έχουν να κάνουν με τον πολιτισμό, όπως πολιτισμικά μνημεία και μουσεία γνωριμία με τοπικά ήθη και έθιμα, γαστρονομία, φεστιβάλ, εκδηλώσεις κ.α⁸⁷.

Συμφώνα με το «Διεθνές συμβούλιο μουσείων και χώρων»⁸⁸ και την χάρτα για τον πολιτισμικό τουρισμό του 1976, ο πολιτισμικός τουρισμός είναι ένα εξειδικευμένο είδος τουρισμού, με στόχο την ανακάλυψη πολιτισμικών μνημείων και ταυτόχρονα τη διατήρηση και συντήρηση τους. Μάλιστα δημιουργήθηκε ένα κανονιστικό πλαίσιο που περιλαμβάνει τις ηθικές αρχές και αξίες κάτω από τις οποίες θα λειτουργεί ο πολιτισμικός τουρισμός για να εξασφαλιστεί η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και τα συμφέροντα του επισκέπτη και της κοινότητας που τον φιλοξένει⁸⁹.

Για τον ΕΟΤ, ο πολιτισμικός τουρισμός νοείται «ως σύνολο προγραμματισμένων πολιτιστικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αποτελούν τον πρωτεύοντα συνήθως σκοπό ενός ταξιδιού ή τον δεύτερο σε σειρά σπουδαιότητας σκοπό, και απευθύνονται σε πολιτιστικά μνημείους περιηγητές»⁹⁰.

Η UNESCO το 1965. Ίδρυσε το ICOMOS⁹¹ ένα ανεξάρτητο όργανο το οποίο ασχολείται με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο συμβαδίζοντας με τις επιταγές των καιρών και με τις συνεχώς αυξανόμενες

85 www.worldtourism.org

86 Bonik C. and Richards G.,1992 Cultural tourism in Europe, στο Έφη Θεοδωροπούλου Πολιτιστικός Τουρισμός: εμπειρίες, δυνατότητες, προοπτικές...

87 Κοκκώσης, Χ. Τσάρτας, Π. Γκρίμπα, Ε. (2011), Ειδικές Και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού Στη Ζήτηση Και Προσφορά Νέων Προϊόντων Τουρισμού. Αθήνα : Κριτική

88 ICOMOS.org

89 Κωστάκης, 2003 Πολιτιστικός Τουρισμός Και Ανάπτυξη Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης Ηράκλειο 17-19/2/2003 Αθήνα 24-26/2/2003

90 International Seminar on Cultural Tourism in the Balkan Countries, Corfu 19-20 Sept. 2003, ομιλία Προέδρου ΕΟΤ

91 <https://www.icomoshellenic.gr/>

ροές τουριστών, επικεντρώνεται στη διαχείριση και προβολή των πολιτισμικών χωρών, η οποία προϋποθέτει τη συνεργασία των τοπικών κοινωνιών.

Η παγκόσμια Χάρτα για τον πολιτισμικό τουρισμό⁹² αναφέρει ότι, θα πρέπει να υπάρχουν δράσεις για ενθάρρυνση των εμπλεκομένων σε θέματα συντήρησης και διαχείρισης, για τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών, ώστε τα πολιτισμικά αγαθά να είναι προστατευμένα και ελκυστικά στους επισκέπτες. Η τουριστική βιομηχανία, θα πρέπει κατά την προώθηση της, να δείχνει τον απαραίτητο σεβασμό στους ιστορικούς πολιτισμούς και στις τοπικές κοινωνίες. Η σχεδίαση της τουριστικής ανάπτυξης, θα πρέπει να πραγματοποιείται με στρατηγικές που θα προβάλουν την πολιτιστική κληρονομιά, με υλοποίηση προγραμμάτων όπου οι αρχές της συντήρησης και διατήρησής της, θα έχουν πρωτεύοντα ρολό.

Η σχέση πολιτισμού και τουρισμού συχνά έχουν αντικρουόμενες τάσεις. Απαιτείται συνεργασία των δύο στη βάση όμως των αρχών της βιώσιμης ανάπτυξης, με στόχο τη διασφάλιση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την απρόσκοπτη λειτουργία του τουριστικού τομέα. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1980, η UNESCO αναγνώρισε τον πολιτισμό ως πηγή έμπνευσης και κοινωνικό ρυθμιστή των προσπαθειών για ολοκληρωμένη και βιώσιμη ανάπτυξη⁹³. Ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά και το σημαντικό εργατικό δυναμικό που απασχολείται στον τομέα αυτό, μπορεί να μειώσει σημαντικά τα ποσοστά φτώχειας και ανεργίας.

Τέλος, σύμφωνα με τον κώδικα δεοντολογίας του Παγκοσμίου Οργανισμού Τουρισμού, η κατανόηση και η προώθηση των ηθικών αξιών, που είναι κοινές σε ολόκληρη την ανθρωπότητα με μια στάση ανοχής και σεβασμού απέναντι στην ποικιλομορφία των θρησκευτικών, φιλοσοφικών και ηθικών πεποιθήσεων, αποτελούν τον θεμέλιο λίθο για την συνέπεια και την υπευθυνότητα του τουριστικού φαινομένου. Οι ενδιαφερόμενοι για την ανάπτυξη του τουρισμού αλλά και οι ίδιοι οι τουρίστες, θα πρέπει να τηρούν τις κοινωνικές και πολιτισμικές παραδόσεις όλων των λαών, συμπεριλαμβανόμενων και εκείνων των μειονοτήτων και των αυτοχθόνων λαών και να αναγνωρίζουν την αξία τους⁹⁴.

92 ICOMOS, 8-10-1999, Μεξικό

93 2018, 20ο Επιστημονικό Συνέδριο Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων «Η περιφέρεια σε καμπή: Μετα-ψηφιακές κοινότητες, νέος τοπικισμός και επανεθνικοποίηση - Αναπτυξιακές προεκτάσεις», Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 4-5 Ιουνίου 2018

94 <https://www.unwto.org/>

3.9 Τουρισμός και Ελλάδα

Η Ελλάδα συμμετέχοντας στο διεθνές ρεύμα, μετά το 1953 βγαίνοντας από τον παγκόσμιο πόλεμο που ακολουθήθηκε από τον εμφύλιο, έθεσε ως κυρίαρχο θέμα ανάπτυξης τη ρημαγμένη βιομηχανία. Μέσα σε όλο τον βιομηχανικό οργανισμό, φυσικό είναι ένα μερίδιο να πήγε και στον ΕΟΤ, ο οποίος είχε υπό την σκεπή του τα τουριστικά καταλύματα και ενέκρινε επιδοτήσεις για δημιουργία ξενοδοχειακών μονάδων κ.α., που αφορούσαν υποδομές. Πέραν τούτου όμως, καμία σημαντική πολιτική δεν υπήρξε για την τόνωση του τουρισμού. Κάποιες προσπάθειες έγιναν τη δεκαετία του '80, αλλά όχι ως μοχλός ανάπτυξης, αλλά για να καλύψει το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Ο τουρισμός για την Ελλάδα δεν υπήρχε ως σκέψη για αξιοποίηση για να βοηθήσει στην ανάπτυξη της χώρας, για αυτό και αντιμετωπιζόταν ευκαιριακά. Ένας από τους λόγους αυτής της αντιμετώπισης, ήταν και ο εφησυχασμός των αρμοδίων και γενικά της κοινής γνώμης, στο συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας, που είναι οι αρχαιότητες, ο ήλιος και η θάλασσα. Οπότε και θεωρούσαν οποιαδήποτε κίνηση περιττή. Εκείνη την εποχή οι μεταφορές και οι διακοπές με την σημερινή μορφή, ήταν μόνο για λίγους και για έχοντες. Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου, επέτρεψε σε πολλούς να πραγματοποιήσουν ταξίδια τουρισμού και αναψυχής.

Ο τουρισμός κατηγοριοποιείται ανάλογα με τα ενδιαφέροντα των τουριστών, σε δυο γενικές κατηγορίες. Σε τουρίστες γενικού ενδιαφέροντος που έχουν ως σκοπό πέρα από την αναψυχή και κάποια αλλά ενδιαφέροντα, αλλά μόνο με τη μορφή ότι «πρέπει να το δω» και στους τουρίστες ειδικού ενδιαφέροντος, οι οποίοι και διαθέτουν γνώσεις και έρχονται με έναν συγκεκριμένο σκοπό, χωρίς να ενδιαφέρονται άμεσα για τα υπόλοιπα. Η Ελλάδα παρόλο την πληθώρα των αρχαιολογικών χωρών, δεν προσελκύει τον επιθυμητό αριθμό τουριστών ειδικού ενδιαφέροντος. Οι ξένοι τουριστικοί πράκτορες παρουσιάζουν την χώρα μας κυρίως ως μέρος διασκέδασης και διακοπών και όχι ως προορισμός πολιτισμικού τουρισμού. Οι τουρίστες γενικού ενδιαφέροντος είναι ασφαλώς πιο πολλοί και οι τουριστικές πράκτορες είναι εμπόριο που αποσκοπούν στο κέρδος.

3.10 Πολιτισμικός και αρχαιολογικός τουρισμός

Στις μέρες όμως, βλέποντας τις βόρειες Ευρωπαϊκές χώρες (μάλιστα η Ολλανδία έχει πλέον φτάσει στο σημείο να συζητάει για το αν οι τουλίπες είναι κάτι πολυφορεμένο,

θεωρώντας τες βέβαια πολιτιστική κληρονομία ή είναι κατοχυρωμένο σύμβολο με αμείωτη αξία)⁹⁵, να αναπτύσσουν τον τουρισμό τους πάνω στην πολιτιστική κληρονομία, συνειδητοποιείται όλο και περισσότερο και έχει γίνει ήδη αρκετή πρόοδος από τους ιθύνοντες, η ανάπτυξη του Ελληνικού πολιτισμικού τουρισμού. Και είναι τώρα η κατάλληλη περίοδος που συμβαίνει αυτό, μιας και ο γενικός τουρισμός στην Ελλάδα έχει φτάσει σε ιστορικά υψηλά.

Σταδιακά λοιπόν η Ελλάδα, πρέπει να εφαρμόσει μια πολιτική για την πολιτιστική κληρονομία, γιατί από μόνη της δεν είναι ικανή να μπορέσει να προσφέρει αυτά που προσδοκούν. Θα πρέπει να υποστηριχθεί με δράσεις και ενέργειες που την αναδεικνύουν, να διευκολύνουν τον επισκέπτη και να του δημιουργούν την επιθυμία να την επισκεφτούν ξανά.

Υπάρχει προσπάθεια για συνδυασμό του τουρισμού διακοπών με την πολιτιστική κληρονομία, μέσα από εκδηλώσεις και δρώμενα προσελκύοντας τουρίστες όλων των ηλικιακών στρωμάτων. Για να ήμαστε δίκαιοι αυτό δεν είναι κάτι καινούργιο. Στη Ρόδο ήδη υπάρχει από το 1960 με τη παράσταση ΗΧΟΣ ΚΑΙ ΦΩΣ. Ήταν ένα ιστορικό - οπτικοακουστικό θέαμα που παρουσίαζε τον άνισο αγώνα των Ιπποτών-Σταυροφόρων του Αγίου Ιωάννη και του ηρωικού λαού της Ρόδου, απέναντι στο Σουλειμάν τον Μεγαλοπρεπή και τα ασκέρια του, το 1522 όταν πολιορκήσε τη Ρόδο. Το θέαμα αυτό διαδραματιζόταν μέσα στο Δημοτικό Κήπο, και οι θεατές που κάθονταν σε καρέκλες στις κερκίδες άκουγαν τους διαλόγους και τους ήχους των μαχών ,που συνοδεύονταν από ανάλογα φωτιστικά και ακουστικά εφέ, στις επάλξεις του Κάστρου⁹⁶. Η συγκεκριμένη δράση ήταν τόσο καλά σχεδιασμένη που έγινε γνωστή και την μνημονεύουν όσοι ήταν τυχεροί να την παρακολουθήσουν. Πολλοί μάλιστα ήταν αυτοί που επισκέπτονταν ξανά το νησί της Ρόδου μόνο για αυτό.

Η πολιτική, θα πρέπει να είναι πολύ προσεκτικά σχεδιασμένη και να περιλαμβάνει όλες τις παραμέτρους που συμμετέχουν. Προβληματικές συγκοινωνίες, ιδιαίτερα στην νησιωτική Ελλάδα, μη εξειδικευμένο προσωπικό, κακός προγραμματισμός με μαζικές αφίξεις τουριστών που δυσχεραίνουν την επίσκεψη κ.α., είναι μερικά από τα προβλήματα που αν και εκ πρώτης δεν αφορούν την πολιτιστική κληρονομία, παρόλα

95 Κωστάκης, 2003 Πολιτιστικός τουρισμός και ανάπτυξη εθνικό κέντρο δημοσίας διοίκησης Ηράκλειο 17-19/2/2003 Αθηνά 24-26/2/2003

https://www.academia.edu/7181485/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_2003 Πρόσβαση 12/2/2010

96 <https://www.rodiki.gr/article/400775/h-glykopikrh-istoria-toy-hxos-kai-fws> Πρόσβαση 24/4/2020

αυτά είναι πολύ σημαντικά για την εξυπηρέτηση του επισκέπτη και γενικά τη γεύση που έχει κατά την απόχρωση του.

Η πολιτιστική κληρονομιά και ιδίως οι αρχαιολογικοί χώροι, είναι ίσως το νούμερο ένα εξαγωγικό προϊόν της χώρας μας. Συμφώνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, πολιτισμικό τουρισμό έχουμε όταν ο επισκέπτης θέλει να κατανοήσει τον βασικό χαρακτήρα ενός τόπου και τον πολιτισμό ως σύνολο, περιλαμβάνοντας

- την ιστορία και την αρχαιολογικά
- τον λαό και τον τρόπο ζωής του
- την πολιτισμική εξέλιξη
- τις τέχνες και την αρχιτεκτονική
- το φαγητό, το κρασί και την τοπική παράγωγη
- την κοινωνική οικονομική και πολιτική δομή
- τη μορφολογία της περιοχής
- τα διάφορα φεστιβάλ και εκδηλώσεις

και γίνεται με κίνητρο βασικά πολιτιστικό, περιλαμβάνοντας εκπαιδευτικές περιηγήσεις, θεατρικές παραστάσεις, φεστιβάλ, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία, καθώς και τη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος, του λαϊκού πολιτισμού και της τέχνης⁹⁷.

3.11 Πρακτικές Μουσείων και Αρχαιολογιών Χώρων

Ο πολιτιστικός και αρχαιολογικός τουρισμός πλέον, θα πρέπει να συμβαδίζει με τις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας, όπου παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον των τουριστών. Συμφώνα λοιπόν με αυτές τις ανάγκες και την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προσέλκυση επισκεπτών, πολλά μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι έχουν εντάξει βιωματικά εργαστήρια για παιδιά και μεγάλους.

Η θεσμοθέτηση Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς, αξιοποιεί τα θέματα συντήρησης και προστασίας ανοίγοντας μνημεία, εργαστήρια και αποθήκες, που δεν είναι προσβάσιμα στο κοινό, ως ένα πρωτότυπο είδος ερμηνείας της κληρονομιάς⁹⁸.

Παράδειγμα είναι το καινούργιο μουσείο της Ακρόπολης με τον αρχαιολογικό του

97 Τσούρου Βασιλική Διπλωματική Εργασία 2010 Θέμα: «Η Ανάπτυξη Του Πολιτιστικού Τουρισμού Στη Χίο
98 Pickard, R. (2002). European Cultural Heritage (Vol. 1). Council of Europe publishing

χώρο, που διενεργεί πολλά βιωματικά εργαστήρια και εκπαιδευτικά σεμινάρια⁹⁹. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το 2012 οργάνωσε την ανοιχτή συντήρηση των **Καρυάτιδων**, με τη χρήση τεχνολογίας λέιζερ, εμπλέκοντας το κοινό στη διαδικασία της συντήρησης, μια εργασία που σε άλλες συνθήκες θα πραγματοποιούνταν στο εργαστήριο. Το πρόγραμμα τιμήθηκε με το βραβείο Keck Award 2012, για τη συμβολή στην κατανόηση του έργου της συντήρησης (παράρτημα).

Μια από τις δράσεις του Κέντρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς της **UNESCO**, είναι το Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Παγκόσμιας Κληρονομιάς (World Heritage Education Programme), που δημιουργήθηκε το 1994 και δίνει τη δυνατότητα σε νέους ανθρώπους να εμπλακούν στην προστασία της κοινής πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, συμμετέχοντας στη συντήρηση και στην αναγνώριση της σημασίας των κινδύνων¹⁰⁰.

Το Κέντρο Αρχαιολογικής Συντήρησης στη **Ρώμη**, σε ένα διάστημα δέκα ετών, οργάνωσε ξεναγήσεις σε μνημεία, στα οποία πραγματοποιούσε επεμβάσεις. Βασικοί στόχοι ήταν η ευαισθητοποίηση του κοινού στο ζήτημα της φθοράς, εξαιτίας της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και η συντήρηση *in situ*. Οι επισκέπτες είχαν τη δυνατότητα συμμετέχοντας ενεργά, να ανακαλύψουν νέους τρόπους ανάγνωσης του αρχαιολογικού μηνύματος, με τη συντήρηση να μεσολαβεί ως ερμηνευτικό και επικοινωνιακό εργαλείο¹⁰¹.

Ο εθελοντισμός, λειτουργεί ως μέσο συμμετοχής των επισκεπτών στα μουσεία και ως εργαλείο εξοικείωσης με τη συντήρηση. Τα εθελοντικά προγράμματα στα **Βασιλικά Μουσεία του Γκρίνουιτς**, προωθούν τη συμμετοχή σε εργασίες συντήρησης των συλλογών και της ηλεκτρονικής καταγραφής, δίνοντας παράλληλα τη δυνατότητα στους εθελοντές να εμπλακούν με το κοινό για την ενημέρωσή του¹⁰².

Με βασικό άξονα ότι η συντήρηση αποτελεί ερμηνευτικό εργαλείο, σχεδιάστηκε το 2012 το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «**Το χρώμα του χρόνου**», που έλαβε χώρα στην Αψίδα του Αδριανού στην Αθήνα, στο πλαίσιο της δράσης «Πράσινες Πολιτιστικές Διαδρομές» από το Υπουργείου Πολιτισμού. Στόχος του προγράμματος ήταν η

103 http://www.theacropolismuseum.gr/sites/default/files/to_vraveio_keck_2012_sto_moyseio_akropolis.pdf
http://www.theacropolismuseum.gr/sites/default/files/to_vraveio_keck_2012_sto_moyseio_akropolis.pdf

100 (<http://whc.unesco.org/en/wheducation/>).

101 Nardi, R. (1995). Open-heart restoration: raising the awareness of the public. Cahier d'étude/Study Series: Comité de conservation

102(<http://www.rmg.co.uk/discover/museum-collections/conservation/volunteerprogramme>).

εξοικείωση των σχολικών ομάδων με την έννοια της φθοράς ως ιστορικό τεκμήριο στην επιφάνεια των μνημείων και η κατανόηση των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων φθοράς, προκαλώντας την ευαισθητοποίηση στο θέμα της προστασίας των αρχιτεκτονικών μνημείων και την κριτική αξιολόγηση της σπουδαιότητας των εργασιών συντήρησης.

Στον δήμο της Αθήνας σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, είναι σε ισχύ εδώ και πέντε χρόνια το πρόγραμμα «**Το παιδί η Πόλη και τα Μνημεία**»¹⁰³. Κύριος στόχος του προγράμματος, είναι οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με τα μνημεία ή τα υπαίθρια αγάλματα της γειτονιάς τους. Μαθαίνοντας από τα παιδικά χρόνια τις αξίες που αυτά αντιπροσωπεύουν, με απώτερο σκοπό την μετέπειτα φροντίδα και προστασία τους από την εγκατάλειψη και κυρίως από τους βανδαλισμούς. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει επιλογή ενός γλυπτού / μνημείου από τη σχολική μονάδα. Το επισκέπτονται το μελετούν, διερευνούν την καλλιτεχνική αξία και τη σχέση του με την πόλη. Πραγματοποιείται επίσκεψη στο χώρο του σχολείου από συντηρητή αρχαιοτήτων και έργων τέχνης, όπου τους παρουσιάζει το έργο της συντήρησης μέσα από παραδείγματα και εφαρμογές. Παράλληλα κατά την διάρκεια της εκπαιδευτικής δραστηριότητας, πραγματοποιούνται επισκέψεις σε χώρους τέχνης, όπως η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών. Στο τέλος της σχολικής χρονιάς πραγματοποιείται γιορτή λήξης, που λαμβάνει χώρο στην τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων και περιλαμβάνει έκθεση με τα έργα των παιδιών, δημιουργικές παρουσιάσεις που έχουν να κάνουν με το επιλεγμένο μνημείο/γλυπτό.

Ο αρχαιολογικός χώρος στο **Δησηλιό Καστοριάς** πραγματοποιεί κάθε χρόνο θερινό **ανασκαφικό διδασκαλείο** για φοιτητές και για όσους θέλουν να γνωρίσουν και να βιώσουν μια ανασκαφική δραστηριότητα.^{104 105} Δίπλα ακριβώς από τον αρχαιολογικό χώρο που είναι ανοιχτός για το κοινό, έχει δημιουργηθεί αρχαιολογικό πάρκο, μία πιστή αναπαράσταση του προϊστορικού λιμναίου οικισμού με οκτώ φυσικού μεγέθους καλύβες, πάνω σε πασσαλόπηκτες πλατφόρμες, πλάι στη λίμνη¹⁰⁶ με σκοπό την

103 <https://kids4thecity.gr/>

104 Ανασκαφικό διδασκαλείο στο Δισηλιό 04 Ιούλι 2012

<https://www.archaiologia.gr/blog/2012/07/04/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B4%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B4%CE%B9%CF%83%CF%80%CE%B7%CE%BB%CE%B9%CF%8C/>

105 Γ. Χ Χουρμουζιάδης ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΟ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ ΣΤΟ

ΔΙΣΠΗΛΙΟ https://anaskamma.files.wordpress.com/2009/10/01_hourmouziadis_02.pdf

106 Υπουργείο παιδείας και θρησκευμάτων , διαδικτυακή εκπαιδευτική πύλη http://edu-gate.minedu.gov.gr/index.php?option=com_sppagebuilder&view=page&id=117&Itemid=137

ενημέρωση του κοινού για τον τρόπο ζωής των κατοίκων της εποχής εκείνης.

Με αφορμή τα παραπάνω παραδείγματα, τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι στο σύγχρονο ανταγωνιστικό περιβάλλον, θα πρέπει να αποκτήσουν πελατοκεντρικό χαρακτήρα, ούτως ώστε να επιτύχουν την οικονομική τους επιβίωση, δεδομένης της στενότητας των χρηματοδοτικών μέσων που παρέχει σε αυτά το κράτος¹⁰⁷. Για τον λόγο αυτό τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι, θα πρέπει να αξιοποιήσουν όλα εκείνα τα στοιχεία που διαθέτουν και τα διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Έτσι, θα αποκτήσουν την εμπιστοσύνη του κοινού, το οποίο θα επιλέγει να επισκεφτεί ένα μουσείο εξαιτίας της μοναδικής εμπειρίας που θα του παρέχει¹⁰⁸.

Ο πολιτισμικός τουρισμός στην Ευρώπη, πλέον έχει φτάσει στο 40% του γενικού τουρισμού και είναι βασικό στοιχείο οικονομικής ανάπτυξης. Εξαιτίας αυτής της μεγάλης δυναμικής, οι αρμόδιοι φορείς θα πρέπει να δείξουν ιδιαίτερη προσοχή ώστε να γίνεται πράξη η βιώσιμη ανάπτυξη της. Θα πρέπει η ανάπτυξη να μην είναι μονοσήμαντη αλλά να εμπεριέχει την κοινωνική και περιβαλλοντική ανάπτυξη έτσι ώστε να μετατραπεί το κόστος για τη διατήρησή της σε επένδυση στην αξία της.

3.12 Η τεχνολογία στην υπηρεσία της πολιτιστικής κληρονομιάς¹⁰⁹

Η τεχνολογία είναι αναπόσπαστο μέρος της καθημερινότητας μας. Η αξιοποίησή της από την πολιτιστική κληρονομία ήταν κάτι αναμενόμενο.

Πέρα από τις εφαρμογές στη συντήρηση (π.χ ευκολία στην ανασύσταση πήλινων αντικειμένων, ψηφιδωτών, τοιχογραφιών), μεγάλη εφαρμογή βρίσκει στην προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε εκπαιδευτικά προγράμματα, την τεκμηρίωση, την αναπαράστασή της ψηφιακά-εικονικά και τη ψηφιακή διάδοση της.

Η UNESCO το 2008, αναγνωρίζοντας την πολυπλοκότητα των νέων δεδομένων με την εξάπλωση διαδικτυακών εφαρμογών ψηφιακής κληρονομιάς, εξέδωσε τη «Χάρτα για την ερμηνεία και παρουσίαση των Μνημείων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής

107 Hopper – Greenhill E. (1994), *Museums and their visitors*, New York: Routledge

108 Flalk & Dierking, 1998). Falk J. & Dierking Lynn (1998), *The museum experience*, Whalesback books, Washington D.C.

109 Pye, E. (2010). Collections mobility perspectives on conservation: emphasis on the original object. In: Pettersson, S and Hagedorn-Saube, M and Jyrkkio,

Κληρονομιάς»¹¹⁰, με σκοπό να προσδιορίσει «μια καθαρή, ορθολογική και τυποποιημένη ορολογία, αλλά και επαγγελματικά αποδεκτές αρχές για την ερμηνεία και την παρουσίαση της κληρονομιάς».

Ένα από τα βασικά εργαλεία είναι η χρήση των έξυπνων τηλεφώνων, που μέσω των εφαρμογών παρέχεται η δυνατότητα εικονικής περιήγησης και ξενάγησης. Δυνατότητα που την δίνουν πάρα πολλά μουσεία και αρχαιολογικοί χώροι. Η δημιουργία πολυμεσικών εφαρμογών και ιστοσελίδων, οφείλουν να ακολουθούν και να σέβονται την αυθεντικότητα των μνημείων, προβάλλοντας τις πολιτισμικές τους αξίες. Θα πρέπει να δίνεται έμφαση στην ερμηνεία αποφεύγοντας τον ανακριβή και κυρίως ακατάλληλο τρόπο παρουσίασης με σκοπό την διασκέδαση. Βέβαια, υπάρχει όμως και η άλλη πλευρά που λέει ότι η εικονική περιήγηση αφαιρεί από τον επισκέπτη τις άυλες αξίες και τον οδηγεί σε μια διαδικασία καθημερινής χρήσης του κινητού, με αποτέλεσμα να υπάρχει ο φόβος Ντισνεϊοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η χρήση των νέων τεχνολογιών και κυρίως των κινητών συσκευών, κάνει την είσοδο της πολιτιστικής κληρονομιάς στην ψηφιακή εποχή, αναγκαία.

Ο κύριος στόχος του μέσου, είναι η ενεργητική συμμετοχή του επισκέπτη, η εξατομικευμένη πληροφόρηση και η διόραση η οποία δεν συντελείται μόνο κατά την επίσκεψη αλλά πριν και μετά.

Στην Ελλάδα με την Ετικέτα Γρήγορης Ανταπόκρισης (Κώδικας QR – Quick Response Code) μέσω της σάρωσης της από το κινητό του, ο επισκέπτης μπορεί να πλοηγηθεί σε παρά πολλά μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους που έχουν αναπτύξει αυτή την τεχνολογία όπως, το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο¹¹¹, το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης, το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, το Λαογραφικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης, το Ψηφιακό Μουσείο Άνδρου, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Μετεώρων και Μουσείο Μανιταριών.

Παραδείγματα στο ευρωπαϊκό χώρο συναντάμε στην Ισπανία στην πόλη Caceres, όπου μέσω εφαρμογής κινητών τηλεφώνων, οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να

110 ICOMOS, The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites, σ. 2.

111 Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο www.ebyzantinmuseum.gr/?i=bxm.el.virtual-tour,
Μουσείο Ακρόπολης www.theacropolismuseum.gr/el/sitemap,
Μουσείο Θηβών www.mthv.gr

πληροφορούνται για τα μουσεία, τα μνημεία και τα αξιοθέατα της πόλης σε όλες γλώσσες.

Η Επαυξημένη Πραγματικότητα (Augmented Reality), είναι η τεχνολογία με την οποία τα γραφικά εξάγονται από τον υπολογιστή και εισάγονται σε περιβάλλοντα του πραγματικού κόσμου. Με την τεχνολογία αυτή, δίνεται η δυνατότητα σε πραγματικό χρόνο προβολής του περιβάλλοντος, εμπλουτισμός με πληροφορίες, κείμενα, εικόνες, βίντεο, ήχους, τρισδιάστατα περιβάλλοντα κ.ά.), που αφορούν σημεία ενδιαφέροντος κοντά στη θέση που βρίσκεται ο χρήστης και την οποία στοχεύει με την κάμερά του.

Μια από τις πρώτες διεθνώς εφαρμογές επαυξημένης πραγματικότητας σε αρχαιολογικό χώρο, ήταν το Archeoguide στον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Ολυμπίας και υποστήριζε τρία ήδη κινητών συσκευών, φορητό υπολογιστή, ταμπλέτα και φορητό ψηφιακό δίσκο. Στόχος της εφαρμογής, ήταν να δώσει στον επισκέπτη μια επαυξημένη εικόνα της αρχαίας Ολυμπίας και να ερμηνεύσει την πολιτιστική κληρονομιά των Ολυμπιακών Αγώνων¹¹².

Επίσης, η επαυξημένη πραγματικότητα δίνει τη δυνατότητα να προσθέσουμε μία επιπλέον διάσταση στα διάφορα έργα, «ζωντανεύοντας» με τον τρόπο αυτό τα ίδια τα αντικείμενα.¹¹³

Επιπλέον, τα **εικονικά μουσεία (virtual museums)**, αποτελούνται από πολυμεσικό περιεχόμενο, όπως ψηφιακές ή ψηφιοποιημένες εικόνες, αρχεία ήχου και κειμένου, καθώς και δεδομένα ιστορικού, επιστημονικού ή πολιτισμικού χαρακτήρα¹¹⁴.

Το 2019 το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων, με την υποστήριξη της Crowdpolicy¹¹⁵, διοργάνωσε διήμερο διαγωνισμό καινοτομίας **TAP 2 OPEN Bootcamp**¹¹⁶, με στόχο την ανάπτυξη καινοτόμων εφαρμογών για τη βελτίωση της εμπειρίας των επισκεπτών σε χώρους πολιτισμού.

Στόχοι της διοργάνωσης ήταν:

112 Μάνος Μικελάκης Αρχαιολόγος ΥΠΠΟΑ Η τεχνολογία στις υπηρεσίες του πολιτισμού¹¹²

<https://www.archaiologia.gr/blog/2016/12/12/%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%AC-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%B7%CE%BD%CE%B5/>

113 <https://www.youtube.com/watch?v=7agVb4IG16M&feature=youtu.be>

114 <https://naturalhistory.si.edu/visit/virtual-tour>

115 <https://www.crowdpolicy.com/>

116 <https://www.crowdhackathon.com/tap2open/>

- η ανάπτυξη εφαρμογών για τα challenges visitor experience και visitor experience behaviour and data analytics,
- η υποστήριξη της πολιτιστικής μικρό-επιχειρηματικότητας και της πολιτιστικής τεχνολογίας και
- η καθιέρωση ανατρεπτικών τεχνολογιών (disruptive technologies) σε πολιτιστικά σημεία ενδιαφέροντος (μουσεία, εκθέσεις, αρχαιολογικούς χώρους κλπ.)

3.13 Διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς

Η διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς, αφορά την ολοκληρωμένη προστασία, με τρόπο συστηματικό και διεπιστημονικό και μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες, του υλικού και της αυθεντικότητας της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και των αξιών τις οποίες αυτή εκφράζει, ως απόρροια της σύνδεσής της με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και με σκοπό τη μεταβίβασή της στις επόμενες γενιές¹¹⁷.

Η σωστή διαχείριση με ένα μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης, είναι μονόδρομος. Η μέχρι τον 19 αιώνα επικρατούσα αντίληψη στη διαχείριση των αρχαιολογικών χώρων, ήταν **υλικοκεντρικού μοντέλου**¹¹⁸. Σύμφωνα με αυτό, δίνεται έμφαση στο υλικό το οποίο θεωρείται σημαντικό κυρίως από ιστορικής, αρχαιολογικής, επιστημονικής και αισθητικής πλευράς. Κύριο μέλημα είναι η προστασία από την φθορά για χάρη του μέλλοντος. Αποκλειστική ευθύνη έχουν οι ειδικοί, χωρίς να υπάρχει καμιά ανάμειξη η κοινωνία. Προτείνεται η μινιμαλιστική, η μικρότερη δυνατή παρέμβαση στο αυθεντικό υλικό, επιτρέπεται μόνο η αναστήλωση (anastylosis), ενώ απαγορεύονται οι ανακατασκευές (reconstruction).

Παράδειγμα, το ανάκτορο του Γαλέριου στην πλατεία Ναβαρίνου στην Θεσσαλονίκη (αρχαιολογικός χώρος). Παρά το γεγονός ότι ο αρχαιολογικός χώρος είναι ενσωματωμένος μέσα στον οικιστικό ιστό (πολυκατοικίες, καφετερίες, καταστήματα, οδικούς άξονες υψηλής κυκλοφορίας), η αρμόδια αρχαιολογική υπηρεσία δεν μερίμνησε να εμπλέξει την τοπική κοινωνία σε κανένα στάδιο της διαχείρισής της. Οι ειδικοί έχουν την απόλυτη ευθύνη για τη διαχείρισή της. Το μοντέλο αυτό είναι η επίσημη θέση του Ελληνικού κράτους στη διαχώριση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

117 Πούλιος 2015 Πολιτιστική διαχείριση τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη www.kallipos.gr

118 Πούλιος 2015 Πολιτιστική διαχείριση τοπική κοινωνία και βιώσιμη ανάπτυξη www.kallipos.gr

Τη δεκαετία του '80, αναπτύχθηκε το **αξιοκρατικό μοντέλο** και το προηγούμενο θεωρήθηκε παρωχημένο, έχοντας όμως δώσει στην ανθρωπότητα τη διατήρηση όλων των μνημείων. Την περίοδο αυτή, διαφορές ομάδες ανθρώπων έκτος των αρχαιολόγων, άρχισαν να διεκδικούν θέση στην διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το αξιοκρατικό μοντέλο δίνει έμφαση στην **άξια**¹¹⁹. Στο πλαίσιο του αξιοκρατικού μοντέλου, στις ομάδες ενδιαφέροντος δεν περιλαμβάνονται μόνο αυτές που σχετίζονται με την προστασία του υλικού (οι ειδικοί), αλλά και αυτές που σχετίζονται με τη διαφύλαξη των άυλων / μη υλικών στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς (παραδείγματα: μοναχοί, ιθαγενείς, τοπική κοινωνία), ουσιαστικά, ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Η διαχείριση επιτελείται με τη διαρκή και ενεργό συμμετοχή της ευρύτερης κοινωνίας, υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο των ειδικών. Επομένως, η ευθύνη – και εξουσία – για τη διαχείριση, ανήκει σε όλη την κοινωνία, πάντοτε υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο των ειδικών. Προτείνεται μια πιο ανεκτική, ελεύθερη παρέμβαση στο υλικό. Πέρα από την αναστήλωση, επιτρέπονται και κάποιες ανακατασκευές, ανάλογα με τη φύση και τις αξίες της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ένα τέτοιο παράδειγμα στην Ελλάδα υιοθέτησης του υλικοκεντρικού μοντέλου, βρίσκει εφαρμογή στο μη κερδοσκοπικό οργανισμό ΔΙΑΖΩΜΑ. Οι ενέργειες του οργανισμού πέρα από τις μελέτες για τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς, και τη βιώσιμη ανάπτυξή τους με συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, πολλές φορές είναι και η συμμετοχή του στη συντήρηση και αποκατάσταση. Μια ακόμα πρωτοβουλία του ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ¹²⁰ είναι η υιοθέτηση κυρίως αρχαίων Θεάτρων, μέσω της δημιουργίας «κουμπάρα»¹²¹ με σκοπό την οικονομική ενίσχυση της προσπάθειας ανάδειξης και συντήρησης των αρχαίων θεάτρων.

Το αξιοκρατικό μοντέλο έφερε πραγματικά μεγάλη αλλαγή στη διαχείριση των αρχαιολογικών χωρών. Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, όπως επιτάσσει η σύγχρονη αντίληψη για βιώσιμη ανάπτυξη στα τεκταινόμενα, ήταν μια μικρή επανάσταση. Όμως η ισότιμη θέση τους στη λήψη αποφάσεων, συχνά δημιούργησε εντάσεις και πισωγυρίσματα. Π.χ το Chaco Culture National Historical Park στην Πολιτεία του Νέου Μεξικού στις ΗΠΑ το 19^ο αιώνα, κηρύχθηκε Εθνικό Μνημείο και Εθνικό Ιστορικό Πάρκο, με αποτέλεσμα οι ιθαγενείς Navajo, που είχαν αναπτύξει

119 έννομο ενδιαφέρον κάποιας ομάδας, ενδιαφέροντος για την πολιτισμική κληρονομιά

120 <http://www.diazoma.gr/>

121 <http://www.diazoma.gr/deposits/>

θρησκευτικούς πολιτιστικούς και οικογενειακούς δεσμούς με τον χώρο, να απομακρυνθούν. Τις τελευταίες δεκαετίες οι υπεύθυνοι διαχειριστές επέτρεψαν στους Navajo να έχουν θέση στη διαχείριση του πάρκου. Όταν οι καινούργιοι κάτοικοι της περιοχής ζήτησαν τον χώρο για να τελέσουν θρησκευτικές γιορτές, η κοινότητα των Navajo αντέδρασε έντονα, γιατί θεώρησε ότι η απαίτηση αυτή ερχόταν σε άμεση σύγκρουση με τις δικές της θρησκευτικές πεποιθήσεις και τελετουργίες. Το αποτέλεσμα ήταν να αποκλειστούν και οι δυο κοινότητες από τον χώρο και η όποια διαχείριση να επικεντρωθεί στη προστασία της περιοχής.

Ένα άλλο παράδειγμα στο Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Μεγάλης Ζιμπάμπουε στη Ζιμπάμπουε¹²², όπου υπάρχουν διάφορες τοπικές και θρησκευτικές κοινότητες που διεκδικούν αποκλειστική σχέση με τον χώρο για τον εαυτό τους. Τα υπάρχοντα ιστορικά και αρχαιολογικά στοιχεία, ωστόσο, δεν επαρκούν για να αποδείξουν την εγκυρότητα οποιασδήποτε από αυτές τις αξιώσεις, και επομένως οι κληρονομικές αρχές του τόπου, δεν λαμβάνουν υπόψη αυτούς τους ισχυρισμούς. Αλλά ακόμη και αν τα αποδεικτικά στοιχεία ήταν επαρκή, θα ήταν ενδιαφέρον να υποθέσουμε εάν οι αρχές κληρονομιάς θα ήταν πρόθυμες να ικανοποιήσουν μια ομάδα εις βάρος των άλλων, δεδομένου ότι τυχόν αποδεδειγμένα προνομιακά δικαιώματα μιας συγκεκριμένης κοινότητας στον τόπο, πιθανότατα θα διαταράζον την τρέχουσα κατάσταση διαχείρισης του τόπου.

Το μοντέλο που υιοθετείται κυρίως στις μη δυτικές χώρες, είναι αυτό της **ζώσας πολιτιστικής κληρονομιάς**. Ζώσα πολιτιστική κληρονομιά θεωρείται η πολιτιστική κληρονομιά που εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να δημιουργείται και να εξελίσσεται περαιτέρω, στη βάση της συνέχειας, και της αρχικής σύνδεσης της κοινωνίας με την κληρονομιά. Παραδείγματα τέτοιας «ζώσας πολιτιστικής κληρονομιάς», προέρχονται κυρίως από τις ιστορικές πόλεις, τους παραδοσιακούς οικισμούς, τους θρησκευτικούς χώρους και τα πολιτιστικά τοπία. Το μοντέλο «ζώσας πολιτιστικής κληρονομιάς», δίνει έμφαση στην καθημερινή χρήση της πολιτιστικής κληρονομιάς (από την κοινωνία), σύμφωνα με την αρχική λειτουργία της κληρονομιάς και εντάσσει την προστασία της κληρονομιάς (από τους ειδικούς) στη χρήση. Παράδειγμα στην Ελλάδα, είναι τα Μετέωρα όπου στα πλαίσια την ζώσας πολιτιστικής κληρονομιάς, από τη πλευρά της

122 Ioannis Poullos 2011Is every Heritage Site a 'living' one?: Linking Heritage Conservation to Communities' Association with Sites, The Historic Environment: Policy and Practice vol. 2, issue 2, 144-156.

βιώσιμης ανάπτυξης, προτείνεται η ενίσχυση του μοναστηριακού χαρακτήρα, η αποεμπορευματοποίησή της, η ενσωμάτωση στην αρχαιολογική προστασία και η τουριστική ανάπτυξη του χώρου στη μοναστική χρήση. Στο πλαίσιο αυτό, η μοναστική κοινότητα έχει τον κύριο λόγο στην διαχείριση του χώρου, υπό την καθοδήγηση και εποπτεία των αρμόδιων φορέων και ασφαλώς με την ενεργή συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας¹²³.

Οι ειδικοί, οφείλουν να σχεδιάσουν συστήματα διαχείρισης που θα παράγουν επισκέψιμους χώρους, με σεβασμό στην ιστορικότητα του χώρου, λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες, τις οικονομικές και τις κοινωνικές συνθήκες της περιοχής. Ειδικά οι αρχαιολογικοί χώροι, θα πρέπει να διαμορφωθούν και να διαφυλαχτούν εξυπηρετώντας όμως τις σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες, για ενημέρωση, εκπαίδευση και αναψυχή. Θα πρέπει η σύνδεση του ιστορικού τόπου με το παρόν, να γίνεται με τρόπο δημιουργικό, με απόλυτο όμως σεβασμό στην ιστορικότητα του τόπου¹²⁴.

3.14 Πίεση τουρισμού

Η πολιτιστική κληρονομία αποτελεί ισχυρό τουριστικό πόλο έλξης. Στους τουρίστες, τα κράτη, βλέπουν την ευκαιρία να γεμίσουν τα κρατικά ταμεία και να ανακουφιστούν από την φτώχεια¹²⁵. Ο τουρίστας στον οποίο δίνουν τόση μεγάλη σημασία, άθελα του γίνεται ο ρυθμιστής της διαχείρισης των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς¹²⁶. Από την μια πλευρά μπορεί να συμβάλλει σε πολύ μεγάλο βαθμό στην βιωσιμότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς και να βοηθήσει στην οικονομική ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών¹²⁷.

Από την άλλη όμως θέτει σε κίνδυνο την πολιτιστική κληρονομία, καθώς και τη σχέση της με τους κατοίκους μέσω της εμπορευματοποίησης και της αλλοίωσης των χαρακτηριστικών της τοπικής κοινωνίας. Η εμπορευματοποίηση αν δεν ελεγχθεί ενέχει πολλούς κινδύνους για την πολιτιστική κληρονομιά¹²⁸.

123 I Poullos - 2014 The past in the present: A living heritage approach-Meteora, Greece- ubiquitypress.com

124 Ανάσκαμμα, Ανασκαφικό Περιοδικό, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τεύχος 6, 2012 1 Ιστορικότητα και Τοπίο: Σύγχρονοι προβληματισμοί για το σχεδιασμό αρχαιολογικών χώρων Μαρία Τρατσέλα

125 Butler & Rowlands, 2012, σελ. 140-141

126 (Iccrom, 2006) Πολιτιστική Διαχείριση Τοπική Κοινωνία Και Βιώσιμη Ανάπτυξη Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών 2015η

127 Baram & Rowan, 2004 Mowforth & Munt, 2003· Timothy & Boyd, 2003 Walker & Carr, 2013).

128 Heritage Sites: Economic Incentives, Impacts and Commercialization
Peter G. Gould and Paul Burtenshaw July 4, 2019

Οι τουριστικοί πράκτορες διεκδικώντας όσο τον δυνατόν περισσότερο κέρδος, επιβάλλουν συνθήκες και τάσεις που εξυπηρετούν τον σκοπό τους, με συνέπεια να ασκούν πίεση σε οικονομικό κοινωνικό και περιβαλλοντολογικό επίπεδο¹²⁹.

Σύμφωνα με την Χάρτα του Διεθνούς Πολιτισμικού Τουρισμού¹³⁰, η σχέση των τόπων πολιτιστικής κληρονομιάς και τουρισμού, είναι δυναμική και με αντικρουόμενες αξίες. Η διαχείριση αυτής της σχέσης θα πρέπει να γίνεται, ώστε να εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα των χωρών αυτών για τις μελλοντικές γενεές. Ο τουριστικός σχεδιασμός οφείλει να προστατεύει και να προάγει τα χαρακτηριστικά της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς, παράλληλα όμως θα πρέπει να διασφαλίζει ότι η εμπειρία του επισκέπτη θα είναι πλούσια σε περιεχόμενο και ευχαρίστηση. Η εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας στον τουριστικό σχεδιασμό, θεωρείται απαραίτητη προκειμένου να προασπίσει τα συμφέροντα της, οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντολογικά¹³¹. Ο αποτελεσματικός και βιώσιμος πολιτισμικός τουρισμός, βασίζεται σε διάφορες αρχές, όπως εκπαίδευση και έρευνα, διατήρηση και προστασία, ποιότητα και αυθεντικότητα, ερμηνεία και συνεργασία μεταξύ όλων των εταίρων¹³². Η διαχείριση επιτελείται με τη διαρκή και ενεργό συμμετοχή της ευρύτερης κοινωνίας, υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο των ειδικών. Επομένως, η ευθύνη –και εξουσία– για τη διαχείριση, ανήκει σε όλη την κοινωνία, πάντοτε υπό την επίβλεψη και τον έλεγχο των ειδικών¹³³.

Η ευθύνη της διαχείρισης περνά από τα χεριά των ειδικών, στα χεριά των τοπικών κοινοτήτων που συχνά τους αναγνωρίζονται συγκεκριμένα δικαιώματα, αυτό όμως προϋποθέτει ισχυρούς δεσμούς μεταξύ των δυο μερών και όχι απλά μια συνεργασία¹³⁴. Ένα παράδειγμα πίεσης, συναντάμε στην Ινδία όπου πολλά οχυρά και παλάτια έχουν μετατραπεί σε ξενοδοχεία. Σερβιτόροι με τουρμπάνια και χώροι με κατάλληλη διακόσμηση, καλούν τους επισκέπτες να ζήσουν λίγες μέρες ως μαχαραγιάδες. Βόλτες με καμήλες, σπίτια-πλοία αναμνηστικά, είναι κάποια από τα πράγματα που μπορεί να απολαύσει οποιοσδήποτε τουρίστας. Η εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής

133 www.unep.org/resourceefficiency/Business/SectoralActivities/Tourism/Activities/SupportingGovernments/tabid/78810/Default.aspx
130 Διαχείριση του Τουρισμού σε Τόπους Πολιτισμικής Σημασίας» / International Cultural Tourism Charter: Managing Tourism at Places of Heritage Significance (Icomos, 1999)

131 Icomos. (1999). International Cultural Tourism Charter. http://www.international.icomos.org/charters/tourism_greek.pdf

132 Feasible Management of Archaeological Heritage Sites Open to Tourism Douglas C. Comer Annemarie Willems Εκδ Springer 2019

133 Myers, D., Smith, S. N., & Shaer, M. (2010). A Didactic Case Study of Jarash Archaeological Site, Jordan: Stakeholders and Heritage Values in Site Management. Los Angeles: Getty Conservation Institute

http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/jarash_case_study.html

134 Poullos, I. (2011). Is every heritage site a 'living' one?: Linking heritage conservation to communities' association with sites. The Historic Environment: Policy and Practice, Vol 2, Issue 2,

κληρονομιάς σε τόσο μεγάλο βαθμό, τελικά θα έχει ως αποτέλεσμα να γίνει ένα κακέκτυπό της, με τα ακριβώς αντίθετα αποτέλεσμα.

3.14 Η συμμετοχή της κοινωνίας στη διαχείριση των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς, στον δρόμο προς την βιώσιμη ανάπτυξη

Είναι πλέον αποδεκτό από όλους (αν και υπάρχουν δυσκολίες ως προς την εφαρμογή), ότι η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στα τεκταινόμενα ενός μνημείου πολιτιστικής κληρονομιάς / αρχαιολογικού χώρου, είναι κρίσιμος παράγοντας για τη βιώσιμη ανάπτυξή του. Χωρίς τη στήριξη και την βοήθειά της, είναι πλέον αδύνατον να προσεγγιστεί η βιώσιμη ανάπτυξη του. Αλλά ακόμα και αν αυτό γίνει, θα είναι κάτι ευκαιριακό και βραχυπρόθεσμο. Τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς, έχουν ανάγκη την τοπική κοινωνία και αντίστροφα. Πρέπει να προωθείται διευκόλυνση της συμμετοχής του κοινού ως αναπόσπαστο μέρος της διαδικασίας λήψης αποφάσεων σε κάθε στάδιο του σχεδιασμού και της διαχείρισης των τόπων κληρονομιάς¹³⁵. Αν οι τοπικές κοινωνίες βλέπουν τα τοπικά μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς ως σύμβολα και πράγματα υπερηφάνειας, τότε είναι σίγουρο ότι θα είναι σε θέση να βοηθήσουν στην προβολή και διαχείρισή τους. Η επικοινωνία μεταξύ των φορέων διαχείρισης και των τοπικών κοινωνιών, θα πρέπει να διευκολυνθεί, να δυναμώσει και να παραμείνει σε πολύ υψηλό επίπεδο. Η τοπική κοινότητα θα πρέπει συμμετέχει και να ενσωματώνεται σε κάθε στάδιο λήψης και σχεδιασμού οποιουδήποτε αναπτυξιακού σχεδίου. Με την ανάμειξή της, θα μπορέσουν να αντιμετωπιστούν ζητήματα επιβίωσης όχι μόνο του μνημείου πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και της ίδιας της κοινότητας. Οι θέσεις εργασίας που είναι δυνατόν να δημιουργηθούν, η άνοδος του μορφωτικού επιπέδου των κατοίκων, η δυνατότητα εμπλοκής σε κάτι που θεωρούσαν πάνω από αυτούς, η κοινωνική συνοχή από την εμπλοκή τους στη διαχείριση της πολιτισμικής τους ταυτότητας, θα δώσει περαιτέρω κίνητρα για ενεργοποίηση και εύρεσης οικονομικών πόρων από κυβερνητικούς ή μη οργανισμούς.

135 World Heritage And Sustainable Development: The Role Of Local Communities Lead Paper Presented At International Day For Monuments And Sites At Ational Museum Akure, Ondo State; 18th Of April, 2012oladeji. Sunday. Oladipodepartment Of Ecotourism And Wildlife Management, Federal University Of Technology, Akure

Οι επαγγελματίες της κληρονομιάς πρέπει να κατανοήσουν τους πολλαπλούς δεσμούς μεταξύ της κληρονομιάς και του ευρύτερου χώρου και τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις της αμοιβαίας αλληλεπίδρασής τους και να ενεργήσουν κατάλληλα. Πρέπει να αλληλοεπιδράσουν με ένα ευρύ φάσμα ατόμων με διαφορετικά υπόβαθρα, καθώς και μια ευρύτερη ομάδα ενδιαφερομένων μερών. Αποφάσεις για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν θα αφεθούν πλέον στα χέρια ειδικών, αλλά θα συζητούνται μεταξύ πολλών ομολόγων, με βάση σταθερά επιχειρήματα και κοινούς στόχους και συμβιβασμούς για την οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντολογική ανάπτυξη του τόπου και του μνημείου και σε αυτήν την περίπτωση η επίταξη βιώσιμης ανάπτυξης θεωρείται δεδομένη.

Το 2002, η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς εξ ονόματος των Συμβαλλομένων Κρατών, γιόρταζε την τριακοστή επέτειο της Σύμβασης για την Προστασία της Παγκόσμιας Φυσικής και Πολιτιστικής Κληρονομιάς. (UNESCO, 1972 μεταξύ άλλων αναφέρεται: «Θα επιδιώξουμε να διασφαλίσουμε την ενεργό συμμετοχή των τοπικών μας κοινοτήτων και των [αυτοχθόνων πληθυσμών] στον προσδιορισμό, την προστασία και τη διαχείριση των περιουσιών μας Παγκόσμιας Κληρονομιάς¹³⁶). Βέβαια, τίθεται το ερώτημα αν σε αυτήν την προσπάθεια δεσμεύεται η τοπική κοινωνία με έναν αυθεντικό και παραδοσιακό τρόπο πλην όμως αποξενωμένο τρόπο ζωής όπου στην προσπάθει για μια βιώσιμη διαχείριση, επιτυγχάνεται η κάλυψη των οικονομικών αναγκών και παύει να αποτελεί μια πηγαία εκδήλωση πολιτιστικής ταυτότητας¹³⁷. Η συμμετοχή και των τοπικών κοινοτήτων στην προστασία και τη συντήρηση των μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων, είναι η βάση πάνω στην οποία οι διαχειριστές των τόπων κληρονομιάς, θα πρέπει να οικοδομήσουν ένα ανθεκτικό σύστημα διαχείρισης. Είναι επομένως επιτακτικό να τονιστεί το γεγονός ότι οι τοπικές κοινότητες έχουν πολλούς ρόλους να διαδραματίσουν ως μέρος των μέτρων για την επίτευξη αειφόρου ανάπτυξης και διαχείρισης των Μνημείων¹³⁸ ¹³⁹. Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, συμμετέχοντας στον διάλογο σχετικά με τις οποιεσδήποτε επικείμενες επεμβάσεις στον προστατευόμενο χώρο, ενισχύει το ενδιαφέρον των

136 Convention Concerning The Protection Of The World Cultural And Natural Heritage 30th Anniversary (1972-2002) WORLD HERITAGE COMMITTEE Twenty-Sixth Session Budapest, Hungary 24 - 29 June 2002

137 Bendix, R. (2009). Heritage between economy and politics: An assessment from the perspective of Cultural Anthropology

138 World Heritage And Sustainable Development: The Role Of Local Communities A Lead Paper Presented At International Day For Monuments And Sites At National Museum Akure, Ondo State; 18th Of April, 2012 Oladeji. Sunday. Oladipo Department Of Ecotourism And Wildlife Management, Federal University Of Technology, Akure

139 Ανάσκαμμα, Ανασκαφικό Περιοδικό, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τεύχος 6, 2012 1 Ιστορικότητα Και Τοπίο: Σύγχρονοι προβληματισμοί για το σχεδιασμό αρχαιολογικών χώρων Μαρία Τρατσελα

πολιτών και δημιουργεί μία αίσθηση συν-ευθύνης για την εξέλιξη του αρχαιολογικού τοπίου, την προστασία και τη βελτίωση της ποιότητάς του. Τέλος, σύμφωνα με το Getty Institute, όλοι όσοι δείχνουν ενδιαφέρον δεν θα πρέπει να αποκλείονται από την διαδικασία διαχείρισης¹⁴⁰.

Ακολουθούν μερικά παραδείγματα συμμετοχής οίκων κοινωνιών στη διαχείριση¹⁴¹ πολιτισμικών μνημείων:

Στο Γκάμπροβο, έχουν ληφθεί αρκετά μέτρα, ώστε να προωθηθεί η μεταφορά γνώσεων από την τοπική αγροτική περιοχή κοινότητας σε αστικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένου του «Καλωσορίσματος στο πρόγραμμα Village», το οποίο επιτρέπει στα παιδιά να μάθουν από ηλικιωμένους που ζουν σε αγροτικές περιοχές.

Το World City Forum του Μιλάνου, συγκεντρώνει πάνω από 600 ενώσεις που εκπροσωπούν περίπου 120 κοινότητες κατοίκων Μιλάνου, με σκοπό την ανταλλαγή ιδεών, έργων και προτάσεων για την ανάπτυξη πολιτιστικών πολιτικών.

140 Management planning of archaeological sites Getty conservation institute May 2000

141 Culture In The Sustainable Development Goals: A Guide For Local Action may 2018
https://www.uclg.org/sites/default/files/culture_in_the_sdgs.pdf

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1 Οι σημαντικότεροι σταθμοί στην ιστορία της Σαντορίνης

3000 π.Χ. Τα πρώτα ίχνη κατοίκησης, οικισμός στο ακρωτήρι που στους επόμενους αιώνες δημιουργεί τον μοναδικό πολιτισμό του.

1600 π.Χ. Καταστροφή και ερήμωση της Σαντορίνης και του πολιτισμού του ακρωτηρίου.

1300 π.Χ. Φοίνικες άποικοι έρχονται στο νησί.

900 π.Χ. Λακεδαιμόνιοι άποικοι με αρχηγό τον Θήρα, δημιουργούν εγκατάσταση στο Μέσα βουνό. Το νησί από Στρογγυλή και Καλλίστη που ήταν τα παλιότερα ονόματα της, ονομάζεται από τους κατοίκους Θήρα, για να τιμήσουν τον αρχηγό τους.

630 π.Χ. Οι Θηραίοι ιδρύουν με τη σειρά τους αποικία στα παράλια της Αφρικής την Κυρήνη.

1100 Το νησί αποτελεί σταθμό στο δρόμο για τους Άγιους Τόπους, οι σταυροφόροι το ονομάζουν Santa Irini.

1207 - 1579 Φραγκοκρατία. Η Σαντορίνη είναι μια από τις καθολικές επισκοπές του Δουκάτου της Νάξου.

1579 - 1830 Τούρκικη κατάκτηση. Οι κάτοικοι της Σαντορίνης ασχολούνται με τη ναυτιλία και το εμπόριο και δημιουργούν σημαντικές παραιοικίες σε όλη την ανατολική μεσόγειο. Συμμετέχουν με το στόλο τους στην επανάσταση. Το 1830 η Σαντορίνη ανήκει στο νέο Ελληνικό κράτος. Στα επόμενα χρόνια μπαίνει σε μια νέα πορεία ανάπτυξης με τρία δυναμικά εξαγωγικά προϊόντα. Το κρασί Vinsanto, τη θηραϊκή γη και τον τοματοπελτέ τύπου Σαντορίνης.

1956 Ισχυρός σεισμός καταστρέφει για μια ακόμη φορά την οικονομία του νησιού.

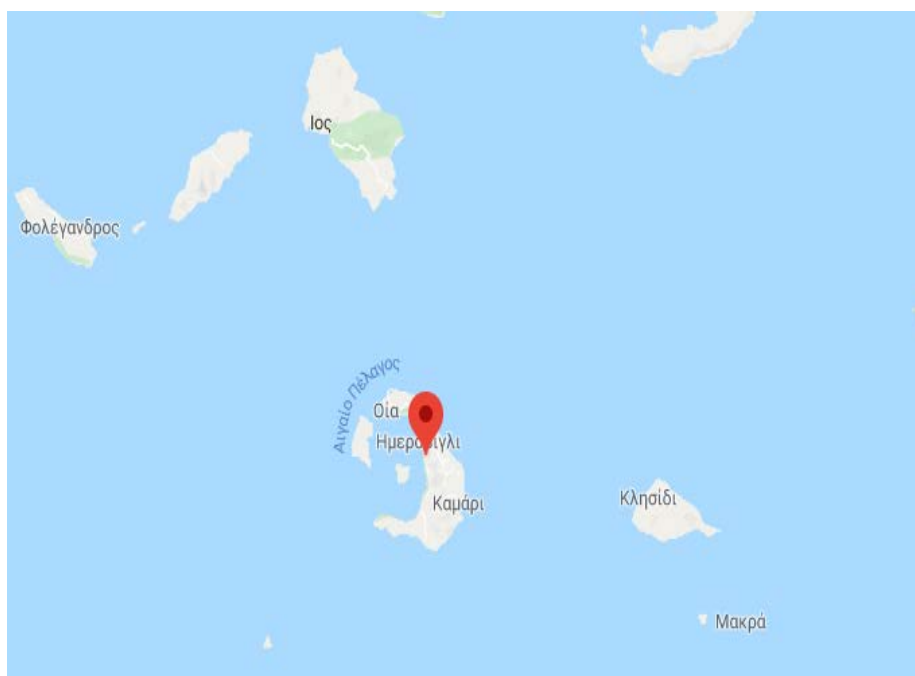
1980 Η ανάπτυξη του τουρισμού ξαναφέρει την οικονομική άνθηση και κάνει τη

Σαντορίνη έναν από τους πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς στο κόσμο¹⁴².

4.2 Γεωγραφική θέση

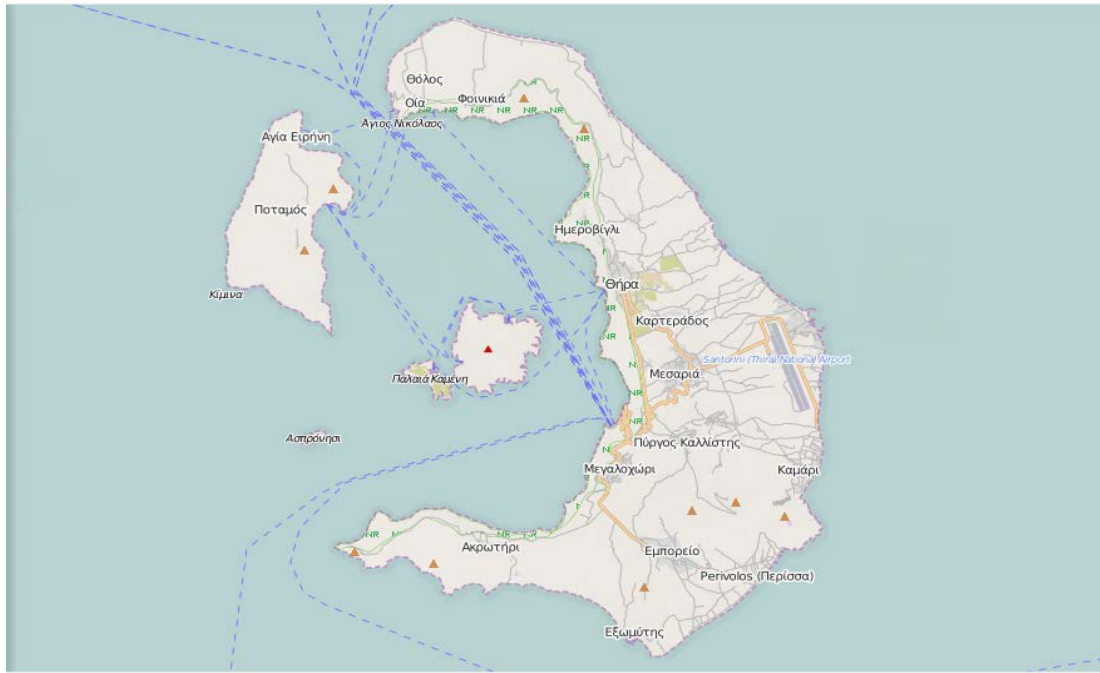
Το νησί της Σαντορίνης βρίσκεται στο Νότιο Αιγαίο, δυτικά από την Ανάφη και νότια από την Ίο, ανήκει στο νομό των Κυκλάδων. Η Σαντορίνη βρίσκεται σε γεωγραφικό πλάτος από 36ο 19' 56" έως 36ο 28' 40" Βόρειο και γεωγραφικό μήκος από 25ο 19' 22" έως 25ο 29' 13" Ανατολικό.

Απέχει από τον Πειραιά 128 ναυτικά μίλια. Η έκταση της είναι 76,19 τετραγωνικά. Είναι γνωστό με το όνομα Σαντορίνη ενώ το επίσημο όνομα της είναι **Θήρα**. Αποτελεί τον δήμο Θήρας του Νομού Κυκλάδων με Πρωτεύουσα τα Φηρά. Το νησί όπως φαίνεται και στον χάρτη, έχει σχήμα ημισελήνου με κατεύθυνση από βορά προς νότο, το μήκος του είναι 18 χιλιόμετρα, το πλάτος του κυμαίνεται από 2 έως 6 χιλιόμετρα, ενώ το συνολικό μήκος των ακτών του είναι 79 χιλιόμετρα. Η Θήρα (Σαντορίνη) αποτελείται από το σύμπλεγμα τεσσάρων νησιών, την Σαντορίνη την Θηρασιά το Ασπρονήσι, την Παλαιά και Νέα Καμένη, που σχηματίστηκαν από υποθαλάσσιες εκχύσεις λάβας και βρίσκονται στο εσωτερικό της καλντέρας, που είναι το πιο εντυπωσιακό σημείο του νησιού φτάνοντας σε ύψος τα 330 μέτρα.

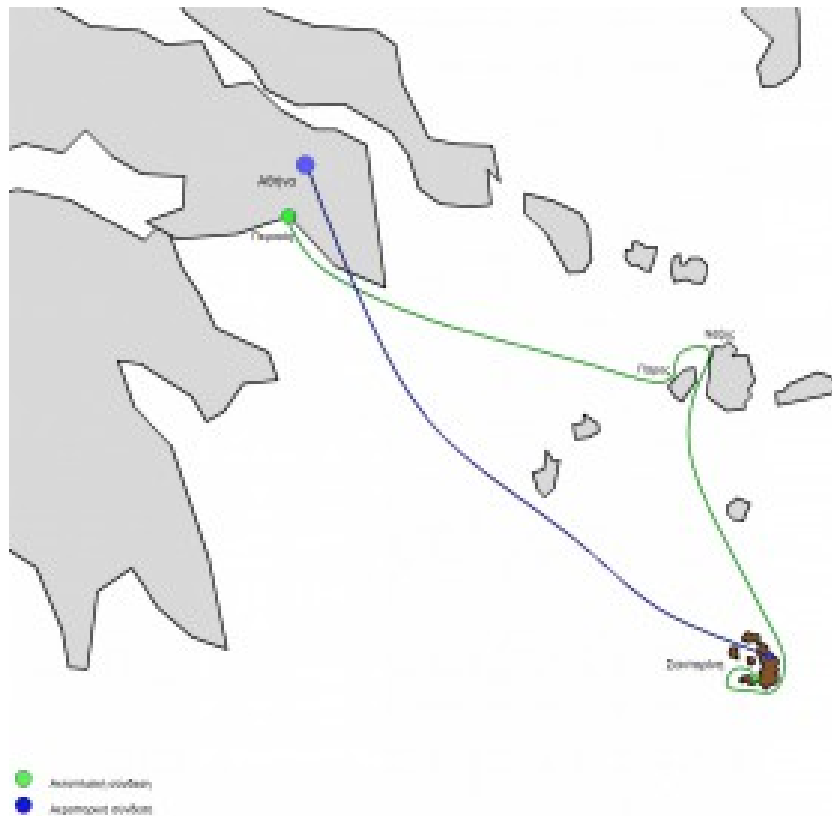

Εικόνα 6 Θέση της Θήρας στον Νομό Κυκλάδων, πηγή google maps

142 <http://www.santoriniinfo.gr/santorinigeneralinfo/index.html> Πρόσβαση 13/2/2020

Εικόνα 7 Πολιτικός χάρης της Θήρας¹⁴³

Εικόνα 8 Σύνδεση της Θήρας με την Αθήνα και τον Πειραιά¹⁴⁴

143 <http://geodata.gov.gr/maps/?locale=el>

144 <http://geodata.gov.gr/maps/?locale=el>, <http://web.gys.gr/GeoSearch>, <http://5a.arch.ntua.gr/project/12818/13590>

4.3 Θήρα

4.3.1 Ονομασία

Η Θήρα πήρε το όνομα της από τον Σπαρτιάτη Θήρα, που ίδρυσε με τους κυρίαρχους στις Κυκλάδες Λακεδαιμονείς (13^{ος}, 14^{ος} 15^{ος} αιώνες), αποικία στο νησί. Άλλες ονομασίες που έχουν αναφερθεί είναι Στρογγύλη λόγω του τότε σχήματος, αλλά μετά την έκρηξη του ηφαιστείου τον 17^ο αιώνα, το κεντρικό τμήμα καταβυθίστηκε δημιουργώντας την σημερινή καλντέρα¹⁴⁵, και Κάλλιστη προφανώς λόγω τις απaráμιλλης ομορφιάς της. Στις μέρες μας το επίσημο όνομά της είναι Θήρα, αλλά αυτό που έχει επικρατήσει είναι το **Σαντορίνη**, όνομα που προέκυψε από ένα παρεκκλήσι της Αγίας Ειρήνης που ήταν σε θέση όπου αγκυροβολούσαν οι ενετοί¹⁴⁶, έτσι παρόλο που το επίσημο όνομά της είναι Θήρα, στους επίσημους τουριστικούς χάρτες αναφέρεται ως Σαντορίνη, από παραφορά του ονόματος Σάντα Ειρήνη¹⁴⁷.

Το νησί της Θήρας είναι το νοτιότερο νησί των Κυκλάδων και είναι κυρίως ηφαιστειογενές και ελάχιστα βραχώδες. Για την ακρίβεια το νησί σχηματίστηκε από τη λάβα του ηφαιστείου που προσκολλήθηκε πάνω στον βράχο, ο οποίος και αποτελεί το ψηλότερο σημείο του νησιού, τον προφήτη Ηλία με ύψος 576 μ.

Η Σαντορίνη είναι άνυδρος και ξερή, χωρίς λίμνες, ποταμούς, ρεματιές ή χαράδρες. Οι αρδευτικές ανάγκες της καλύπτονται κυρίως από (λιγοςτές) γεωτρήσεις που γίνονται στο υπέδαφός της, και δεξαμενές υπόγειες ή υπέργειες όπου συγκεντρώνεται κυρίως το βρόχινο νερό. Υφίστανται στη νήσο τρεις κύριες πηγές, καθώς και τέσσερις ιαματικές πηγές. Το έδαφος του νησιού είναι ηφαιστειογενές, πεδινό στο μεγαλύτερο μέρος του και βραχώδες από την πλευρά του ηφαιστείου. Το έδαφος είναι εύφορο και ευνοεί την καλλιέργεια των αμπελιών, της φάβας και της ντομάτας (άνυδρη και μικρόκαρπη ποικιλία). Στο νησί καλλιεργούνται 15.000 στρέμματα με αμπελώνες, ενώ σχεδόν τα μισά (7.100 στρέμματα) καλλιεργούνται στην περιοχή της Οίας¹⁴⁸.

4.3.2 Σύνδεση της Σαντορίνης με την υπόλοιπη Ελλάδα

Το νησί συνδέεται με την υπόλοιπη Ελλάδα και με το εξωτερικό, μέσω του αερολιμένα,

145 Αποστολάκη Μαρία, 2007 Δίκτυο Αειφόρων Νήσων Δάφνη Σαντορίνη (Θήρα), Εθνικό Μετεώριο Πολυτεχνείο Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών - Σαντορίνη (Θήρα), Αθήνα

146 Ντούμας Χρ.: "Θήρα/Σαντορίνη", Santorini Guidebook 2007

147 Κονταράτος Αντώνης, Σαντορίνη – Πορεία στον Χρόνο. Εκδόσεις Ηλιοτρόπος, 2007

148 Οδυσσέας Γκιλής ΘΗΡΑ-ΚΑΛΛΙΣΤΗ-ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ-ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ-Αποσπάσματα από αρχαία, Βυζαντινά και Θεολογικά κείμενα Θεσσαλονίκη 2019

ο οποίος βρίσκεται στην περιοχή του Μονόλιθου και μέσω του λιμανιού στην περιοχή του Αθινιού. Η Σαντορίνη συνδέεται αεροπορικώς με Αθήνα και Θεσσαλονίκη αλλά και Μύκονο, Ρόδο και Ηράκλειο Κρήτης, ενώ κατά την διάρκεια της τουριστικής περιόδου δέχεται και μεγάλο αριθμό από μισθωμένες πτήσεις (charter). Ακτοπλοϊκώς συνδέεται με φεριμπότ και ταχύπλοα σκάφη με Πειραιά και Θεσσαλονίκη και με ταχύπλοα «Δελφίνια» με την Ραφήνα. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το λιμάνι του Αθινιού είναι το μοναδικό λιμάνι του νησιού, στο οποίο μπορούν να ελλιμενιστούν οχηματαγωγά πλοία, βρίσκεται εντός της καλδέρας και συνδέεται με ένα μοναδικό δρόμο με το υπόλοιπο οδικό δίκτυο του νησιού¹⁴⁹.

4.3.3 Διοικητική διαίρεση¹⁵⁰

Η Σαντορίνη επισήμως Θήρα, ανήκει με το σχέδιο Καλλικράτη στην περιφερική ενότητα Θήρας του Νομού Κυκλάδων, που αποτελείται από τους δήμους Ανάφης με πληθυσμό 271 κάτοικους, τον δήμο Θήρας με 15550, τον δήμο Ιητών (Ιος) με 2024 κατοίκους, τον δήμο Σίκινου με 273 κατοίκους και τον δήμο Φολεγάνδρου με 765 μόνιμους κάτοικους, κατά την απογραφή του 2011¹⁵¹. Ο δήμος Θήρας αποτελείται από την δημοτική ενότητα Οίας με 1545 κατοίκους και τη δημοτική ενότητα Θήρας με 14005 κάτοικους.

Απογραφή	Πληθυσμός
1961	7751
1971	6196
1981	7083
1991	8771
2001	13670
2011	15550

Πίνακας 1 Πληθυσμιακή απογραφή Θήρας Πηγή www.statistics.gr

149 Πρόγραμμα ΤΑΛΩΣ

150 <http://www.ypes.gr/el/Regions/programma/> Πρόγραμμα Καλλικράτη Συγκεκριμένα, η Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης (Ν. 3825/2010), η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου του 2011

151 www.statistics.gr

Γράφημα 1 Πληθυσμιακή απογράφη Θήρας

Την δεκαετία 1961 έως 1971, βλέπουμε μια μείωση του πληθυσμού¹⁵² εξαιτίας του σεισμού του 1956, που κατέστρεψε το νησί, αλλά στη συνέχεια, η άνοδος του πληθυσμού είναι εντυπωσιακή και οφείλεται κυρίως στην άνοδο του τουρισμού. Από το 1971 όμως κι έπειτα, ο πληθυσμός του νησιού συνεχώς αυξάνεται, μάλιστα την τελευταία δεκαετία (1991-2001) παρατηρήθηκε η μεγαλύτερη αύξηση (41,8%, περίπου 3.669 άτομα) και συνεχίστηκε και την δεκαετία 2001 με 2011 με μειωμένο αλλά αυξανόμενο ρυθμό¹⁵³.

Ο πληθυσμός της Σαντορίνης παρουσιάζει μεγάλη αύξηση κατά τους καλοκαιρινούς μήνες από τους εποχικούς κάτοικους (λόγο καλοκαιρινής περιόδου) και των τουριστών¹⁵⁴.

Η απασχόληση των κατοίκων ήταν γενικά γεωργική μέχρι την ραγδαία αύξησή του τουρισμού 1980-90, όπου υπήρξε μεταστροφή στις κατασκευές (ξενοδοχεία και άλλων κτηρίων σχετικά με τον τουρισμό). Όμως αυτό ήταν προσωρινό. Καθώς τα τουριστικά καταλύματα άρχισαν να πληθαίνουν, η ανέγερση νέων οικοδομών άρχισε να μειώνεται με αποτέλεσμα να μην υπάρχει μεγάλη ζήτηση για εργατικά χεριά σε αυτόν τον κλάδο. Στη συνέχεια όμως, όπως είναι φυσικό επακόλουθο, ο κλάδος των υπηρεσιών άρχισε

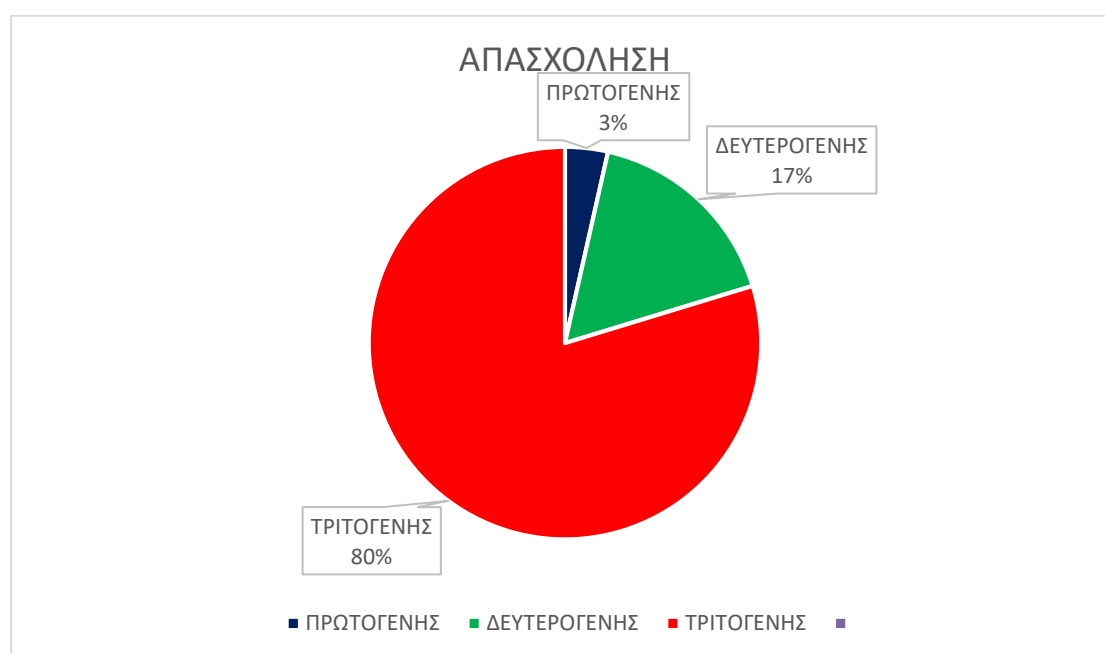
¹⁵² Ιωάννης Δανέζης 2001 Θήρα –Θηρασιά Ασπρνησι Ηφαίστεια

¹⁵³ Εθνικό Μετσόβιο πολυτεχνείο (<http://5a.arch.ntua.gr/project/12816/13277>)

¹⁵⁴ Γιάννης Σπιλάνης Τουριστικό Παρατηρητήριο Σαντορίνης. Αποτύπωση της κατάστασης της τουριστικής δραστηριότητας και των επιπτώσεων της στον προορισμό, ανάλυση SWOT και εναλλακτικά σενάρια πολιτική ς Μυτιλήνη Γενάρης 2017

να έχει δεσπόζουσα θέση και να απασχολεί το μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού της Σαντορίνης¹⁵⁵. Ο γεωργικός τομέας άρχισε να φθίνει σημαντικά. Τα τελευταία χρόνια αυτός ο κλάδος προσπαθώντας να επιβιώσει, έχοντας πια καταλάβει την προστιθέμενη αξία που είχε, διεύρυνε τις δραστηριότητές του. Πολλά μουσεία κυρίως οίνου έχουν δημιουργηθεί κυρίως υπόσκαφα¹⁵⁶ που είναι και η μεγάλη ιδιαιτερότητα αυτού του νησιού. Από τον ενεργό πληθυσμό του νησιού, στον πρωτογενή τομέα απασχολούνται 236 κάτοικοι, στον δευτερογενή 1121 και στον τριτογενή 5.330¹⁵⁷. Είναι ξεκάθαρο ότι ο τουρισμός είναι η κύρια ασχολία των κατοίκων του νησιού.

Η Σαντορίνη όπως και όλοι οι τουριστικοί προορισμοί έχουν αυξομειώσεις στον πληθυσμό τους. Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και για να μπορέσουν να καλυφθούν οι ανάγκες σε εργατικά χεριά, ο πληθυσμός της Σαντορίνης σχεδόν τετραπλασιάζεται.

Γράφημα 2 Απασχόληση μόνιμων κατοίκων

4.3.4 Κλίμα ¹⁵⁸

Το κλίμα στην Σαντορίνη είναι δροσερό εξαιτίας των βορειοανατολικών ανεμών (όπως και σε όλα τα νησιά των Κυκλάδων), ο χειμώνας γλυκός και ήπιος με μέση

¹⁵⁵ Εθνικό Μετεωρίολογικό και Κλιματολογικό Ινστιτούτο (http://5a.arch.ntua.gr/project/12816/13277)

¹⁵⁶ Τα υπόσκαφα κτίσματα της Σαντορίνης είναι λαξευμένα στο κάθετο μέτωπο του στρώματος της «άσπας». Είναι θολωτά, σκαμμένα στο βράχο χωρίς θεμέλια, με στενή πρόσοψη και μεγάλο βάθος. Η στέγαση των κτισμένων τμημάτων τους γίνεται με θόλους ή σταυροθόλια με ένα είδος χυτής καλουπωτής κατασκευής. Τα υλικά τους είναι πέτρα (κόκκινη ή μαύρη) και η θηραϊκή γη. Αυτά μαζί με τον ασβέστη δημιουργούν ένα πολύ ισχυρό κονίαμα

¹⁵⁷ www.statistics.gr

¹⁵⁸ www.meteo.gr

θερμοκρασία τους 10 βαθμούς ενώ η μέση ετήσια θερμοκρασία του νησιού είναι χαμηλότερη από τα άλλα νησιά των Κυκλάδων και φτάνει στους 18 βαθμούς. Παρόλο που είναι το νοτιότερο νησί των Κυκλάδων, είναι και το ψυχρότερο εξαιτίας της σχετικά υψηλής υγρασίας (70%), που βοηθά όμως πάρα πολύ την γεωργία του νησιού. Οι βροχές τον χειμώνα δεν είναι πολλές, ενώ το καλοκαίρι η πιθανότητα να υπάρξει μια βροχερή μέρα είναι σχεδόν μηδαμινή. Δεν είναι τυχαίο ότι έχει το προσωνύμιο Άνυδρη, εξαιτίας βεβαία και των πολύ λίγων πηγών που διαθέτει¹⁵⁹.

Από Ιούνιο έως Σεπτέμβριο, οι θερμοκρασίες είναι αρκετά υψηλές με θερμότερους μήνες τον Ιούλιο και τον Αύγουστο, με ξηρό κλίμα και πολλές φορές με ψυχρό αέρα τις νυχτερινές ώρες. Το κλίμα είναι ένας από τους παράγοντες που προτιμάτε για τουριστικός προορισμός, Για το 2019 η μέση μέγιστη θερμοκρασία ήταν στους 21,7 βαθμούς ενώ η ελάχιστη 16,2. Η απόλυτη μέγιστη παρατηρήθηκε τον Ιούλιο με 35.1 και η απόλυτη ελάχιστη τον Ιανουάριο με 3,2. Το ετήσιο ύψος βροχόπτωσης ήταν σχετικά μεγάλο για το έτος 2019 στα 594,8 mm^{160 161}.

4.3.5 Ηφαιστειακή δραστηριότητα¹⁶²

Η ομάδα των πέντε ηφαιστειογενών νησιών είναι γνωστή ως ηφαίστειο της Σαντορίνης. Το ηφαίστειο είναι ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία του νησιού, μαζί με τον αρχαιολογικό χώρο ακρωτηρίου, που το έκαναν γνωστό παγκοσμίως και ο λόγος για την τουριστική ανάπτυξη του νησιού τις τελευταίες δεκαετίες. Σύμφωνα με τους ηφαιστειολόγους, αρχικά υπήρχε ένα μικρό νησί στα νοτιά της σημερινής Σαντορίνης αποτελούμενο από ημικρυσταλλικούς ασβεστόλιθους μεσοζωικής ηλικίας και από άλλους σχιστόλιθους, υπολείμματα των οποίων είναι το βουνό προφήτης Ηλίας. Κατά το πλειστόκαινο φαίνεται ότι μέσα στα ρήγματα των ασβεστόλιθων αυτών, βρήκε διέξοδο το μάγμα κάποιας υπόγειας εστίας, η οποία προκάλεσε την έκρηξη του πρώτου ηφαίστειου. Ακολούθησαν και άλλες υποθαλάσσιες εκχύσεις ηφαιστειακής λάβας, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα νησί σε σχήμα κώνου με κυκλική βάση, η Στρογγύλη, αποτελούμενη κυρίως από μεγάλους ηφαιστειακούς όγκους που ξεχυθήκαν κατά τις εκρήξεις. Σημαντικές νέες ηφαιστειακές εκδηλώσεις επαναλήφθηκαν την περίοδο

159 Δώρα Μονιούδη - Γαβαλά: 1997 "Σαντορίνη. Κοινωνία και Χώρος. 15ος - 20ος Αιώνας", Έκδοση του Ιδρύματος Λουκά και Ευάγγελου Μπελλώνια, 1997

160 <http://penteli.meteo.gr/stations/santorini/>

161 <http://penteli.meteo.gr/stations/santorini/NOAAPRYR.TXT>

162 Δανέζης (2001, Οι Αρχαιολογικές Μαρτυρίες Για Την Πρώτη Κατοίκηση Της Θήρας, in I. M. Σαντορίνη. Θήρα, Θηρασία, Ασπρονήσι, Ηφαιστεια. Αθήνα Εκδόσεις Αδάμ

1500-1300 π.Χ., ώσπου τελικά η οροφή του ηφαιστείου κατέπεσε και απέμειναν μόνο τα εξωτερικά τμήματα του νησιού, τα οποία αποτέλεσαν τη σημερινό νησί της Σαντορίνης, τη Θηρασιά και το Ασπρονήσι ενώ την κεντρική κοιλότητα την κατάλαβε η θάλασσα. Για ένα διάστημα περίπου 1500 χρόνων από τότε, το ηφαιστειο παρέμενε ανενεργό ώσπου μια νέα υποθαλάσσια ηφαιστειακή δραστηριότητα δημιούργησε ένα νέο νησί την Παλαιά Καμένη (157 μ.Χ). Γύρω στα 1570 αναδύθηκε και νέο νησί η Μικρή Καμένη ενώ 150 χρονιά αργότερα δημιουργήθηκε η Νέα Καμένη, η οποία με τις εκρήξεις του 1866, ενώθηκε με τον θόλο του Αγίου Γεωργίου και της Αφρόεσσας της Μικρής Καμένης. Με την απόφαση 23732/22-12-72 (ΦΕΚ 1127/23-12-72) του Υπουργείου Πολιτισμού, έχει χαρακτηριστεί «τόπος ιστορικού και ιδιαίτερου φυσικού κάλλους χρήζοντας ειδικής κρατικής προστασίας», ενταγμένος στο Δίκτυο Νατούρα 2000, όπως και το βουνό Προφήτης Ηλίας που επίσημα έχει χαρακτηριστεί βιότοπος, λόγω ύπαρξης σπάνιων και ενδημικών φυτών, όπως ομοίως και η Θηρασιά. Νέα φάση ενεργοποίησης του ηφαιστείου την περίοδο από το 1925 έως το 1950, είχε ως αποτέλεσμα να αναδυθούν μικρά νησιά τα οποία τελικά ενωθήκαν με τις νέες καμένες.

Το ηφαιστειο της Σαντορίνης που ανήκει στο τόξο των ηφαιστειων του Νοτίου Αιγαίου, είναι ενεργό. Η περιοχή πλήττεται συχνά από σεισμούς ηφαιστειακής προέλευσης με τον τελευταίο το 1956, με 53 νεκρούς. Οι βεβαιωμένες εκρήξεις του ηφαιστείου στους ιστορικούς χρόνους ήταν συνολικά έξι, 198 π.Χ., 19 μ.Χ, 60 μ.Χ, 726 μ.Χ, 1457 μ.Χ και 1508 μ.Χ¹⁶³.

Εικόνα 9 Απόψη της καλντέρας στην περιοχή μεταξύ Σκάρου και Φηρών¹⁶⁴

163 Οδυσσέας Γκιλής 2019ΘΗΡΑ-ΚΑΛΛΙΣΤΗ-ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ-ΣΑΝΤΟΡΙΝΗ-Αποσπάσματα από αρχαία, Βυζαντινά και Θεολογικά κείμενα Θεσσαλονίκη

164 http://www.geo.auth.gr/gr_santorini_panorama.htm

Εικόνα 10 Η Νέα Καμένη, όπως φαίνεται από τα Φηρά. Photo: Σολδάτος Τ.¹⁶⁵

Εικόνα 11 Αποψη της Παλαιάς Καμένης από τη Νέα Καμένη¹⁶⁶

Εικόνα 12 Αποψη του Προφήτη Ηλία από την Αρχαία Θήρα¹⁶⁷

4.3.6 Η θηραϊκή γη

Η θηραϊκή γη αποτέλεσε σοβαρό οικοδομικό υλικό και εξορύχθηκε με εντατικούς ρυθμούς από τον 19 αιώνα έως και το 1980, στις περιοχές της Οίας των Φηρών και του Ακρωτηρίου. Δεν ήταν μόνο για εσωτερική κατανάλωση, η εξαγωγή έγινε κυρίως για την κατασκευή μεγάλων λιμενικών έργων, όπως της διώρυγας του Σουέζ και του λιμανιού της Αλεξάνδρειας. Η τουριστική ανάπτυξη όμως μετά το 1970, δημιούργησε πιέσεις για τη μη συνέχιση της εξόρυξης, προκειμένου να προστατευτεί το φυσικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα το κλείσιμο πολλών επιχειρήσεων που ασχολούντο με

165 http://www.geo.auth.gr/gr_santorini_panorama.htm Πρόσβαση 11/12/2019

166 http://www.geo.auth.gr/gr_santorini_panorama.htm Πρόσβαση 11/12/2019

167 http://www.geo.auth.gr/gr_santorini_panorama.htm Πρόσβαση 11/12/2019

αυτό. Με τον Νόμο Ν.669/1977, δεν χορηγούνται άδειες για εκμετάλλευση της θηραϊκής γης και μέχρι 1984 είχαν κλείσει όλες οι επιχειρήσεις που δεν διέθεταν άδεια¹⁶⁸. Η θηραϊκή γη ευνοεί και την άνυδρη καλλιέργεια λόγω του μεγάλου πορώδους του, οπότε με λίγη βροχόπτωση συγκρατεί μεγάλες ποσότητες νερού¹⁶⁹.

4.4 Ιστορική Αναδρομή

4.4.1 Ο μύθος της Ατλαντίδας^{170 171 172 173}

Ο μύθος της Ατλαντίδας αποτελεί ίσως το πιο πολυσυζητημένο μύθο. Κανείς δεν μπορεί να αποδείξει την ύπαρξή της, όμως πολλοί είναι αυτοί που τη συνδέουν με τη Σαντορίνη. Οι πληροφορίες μας έρχονται από τον φιλόσοφο Πλάτων το (427-347 π.Χ.), όπως τα διδάχθηκε από τον Αιγύπτιο ιερέα Σαις. Μας πληροφορεί ότι υπήρξε ένας λαός, οι Άτλαντες που είχαν υπερφυσικές ιδιότητες θεϊκή καταγωγή και ζούσαν σε ένα εύφορο νησί πέρα από τις Πύλες των Ηρακλειδών, τα στενά του Γιβραλτάρ δηλαδή. Τα τελευταία χρόνια, ενδείξεις έρχονται να ανατρέψουν αυτήν την θεωρία. Η αρχή του τέλους έγινε όταν οι Άτλαντες αρχίσαν να χάνουν τη θεϊκή τους δύναμη, κυριευτήκαν από ανθρώπινες αδυναμίες και στράφηκαν ενάντια άλλων λαών για την υποταγή τους. Συναντήθηκαν με τους πανίσχυρους Αθηναίους όπου και ηττήθηκαν αρχικά όμως μετά από εξαντλητικές μάχες τελικά νίκησαν. Οι θεοί τότε εξοργίστηκαν και αποφάσισαν να αφανίσουν τους Άτλαντες για πάντα, αφήνοντας πίσω τους μόνο μάζες από λάσπη και πυκνούς καπνούς. Οι περιγραφές του Πλάτωνα αναφέρουν ότι το νησί της Ατλαντίδας ήταν στρογγυλό με ένα νησάκι στο κέντρο που καταστράφηκε ολοσχερώς, όπως ακριβώς και η Σαντορίνη το 1500 π.Χ. Σε τοιχογραφία που ανακαλύφθηκε στη Σαντορίνη, παριστάνεται μια παράλια της αρχαίας Θήρας με εύπορη ζωή, πάνω σε ένα κεντρικό νησάκι, όπως ακριβώς την περιγράφει ο Πλάτωνας. Ίσως ακόμη και οι Ηράκλειες Πύλες να μην βρίσκονταν στα στενά του Γιβραλτάρ, αλλά να ήταν απλώς ένα στενό πέρασμα στο Αιγαίο, προς τον «έξω κόσμο».

168 Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορικά Μεταλλεία στο Αιγαίο, 19ος-20ος αιώνας, (Μήλος 3-5.10.2003), Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2005, σ. 255-258

169 Δανεζής Μ.(1941)Σαντορίνη Λαογραφία Κοινωνία Και Άνθρωπος Στο Χωροταξία και Ιστορικό Πλαίσιο ,Πολεοδομική Επέμβαση Στην Περιοχή Σιδερά στην Οία (Ριτζουλη Κ. 2010)

170 <https://www.nationalgeographic.com/history/archaeology/atlanthis/>

171 Nihael Martin Capstone 2007The Unexplained Atlantis Press Minesota

172 http://www.geo.auth.gr/765/6_santorini/67_atlanthis.htm

173 Rodney Casteden 2002Atlantis Destroyed

Πράγματι είχαν σχηματιστεί στενά περάσματα γης γύρω από τη Θήρα, ύστερα από τις απανωτές εκρήξεις του ηφαιστείου. Επίσης δεν έχει διευκρινιστεί αν ο Πλάτωνας έγραφε ότι το νησί ήταν «μείζον» = μεγαλύτερο από την Ασία και τη Λιβύη ή «μέσον» = ανάμεσα στη Λιβύη και τη Ασία. Αν η πραγματική λέξη είναι «Μέσον» τότε η Ατλαντίδα ήταν κάπου ανάμεσα στην Ασία και τη Λιβύη, άρα οδηγούμαστε και πάλι στη Θήρα. Η χρονολογία που συμβαίνει αυτό, συμπίπτει με την έκρηξη του ηφαιστείου της Σαντορίνης, δεδομένου ότι οι Αιγύπτιοι χρησιμοποιούσαν διαφορετικό τρόπο χρονολογίας. Οι θεωρίες είναι πολλές με αμέτρητα ερωτήματα που όμως εξάπτουν την φαντασία και δίνουν παραπάνω αξία στην Σαντορίνη και στον αρχαιολογικό χώρο του Ακρωτήριου.

4.4.2. Αρχαιότητα

Από τα ευρήματα των ανασκαφών, προκύπτει ότι η Σαντορίνη και ειδικά η περιοχή του Ακρωτηρίου κατοικήθηκε για πρώτη φορά το 4500 π.Χ. και κατά τον 18 αι. π.Χ. είχε εξελιχθεί σε ολοκληρωμένη πόλη. Κατά την μεσοκυκλαδική περίοδο η ακτοπλοϊκή σύνδεση με την μινωική Κρήτη την έκανε να αναπτυχθεί σε οικονομικό και πολιτικό κέντρο, φτάνοντας στο απόγειό της κατά την υστεροκυκλαδική. Η τρομακτική έκρηξη του ηφαιστείου το 1613 π.Χ. κατά την οποία το κεντρικό τμήμα του καταβυθίστηκε, δημιουργώντας την καλντέρα, όπως προαναφέρθηκε, κατέστρεψε τον πολιτισμό στο Ακρωτήρι αλλά όχι και το μεγαλύτερο μέρος των υποδομών και κτηρίων, που έζησε θαμμένο κάτω από τόνους τέφρας για πολλούς αιώνες. Μετά την καταστροφή και εγκατάλειψη του νησιού, από τα μέχρι τώρα δεδομένα, φαίνεται ότι οι κάτοικοι του Ακρωτηρίου είχαν εγκαταλείψει το νησί λίγο πριν την έκρηξη (προφανώς το ηφαιστειο είχε προειδοποιήσει). Το νησί κατοικήθηκε πάλι μετρά από 2 με 3 αιώνες κατά την μυκηναϊκή περίοδο στο ύψωμα Μονόλιθος. Τον 13^ο αιώνα, Φοίνικες εγκαθίσταντο στο νησί που το ονομάζουν Καλλίστη και στα τέλη του 12^{ου} αιώνα, Λακκαϊδεμονείς με αρχηγό τον Θήρα από όπου και πήρε το όνομα το νησί.

4.4.3 Ιστορικά χρονιά

Κατά τα ιστορικά χρονιά, κέντρο του νησιού ήταν η αρχαία Θήρα στην ανατολική ακτή, στον βράχο του μέσα βουνού, με κατοίκισή του από τον 9^ο έως και τον 3^ο αιώνα π.Χ. Από τον 6^ο αιώνα η Θήρα, κόβει το δικό της νόμισμα και συνδέεται με την μητρόπολη Σπάρτη κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Αργότερα όμως (425 π.Χ.), η Θήρα αναφέρεται στους φορολογικούς καταλόγους της Α΄ Αθηναϊκής συμμαχίας, γεγονός που σημαίνει ότι υπέκυψαν στους θαλασσοκράτορες Αθηναίους. Μετά την Αθηναϊκή ήττα στους Αίγιους ποταμούς (404 π.Χ.), οι Θηραϊκοί ανέκτησαν την ανεξαρτησία τους και μάλλον δεν συμμετείχαν στη Β΄ Αθηναϊκή συμμαχία.

Στα ελληνιστικά χρονιά, χρησιμοποιείται ως στρατιωτική και ναυτική βάση των Πτολεμαίων.

Κατά τα βυζαντινά χρόνια και γύρω στον 4^ο αιώνα, ασπάστηκε τον Χριστιανισμό και συγκρότησε την επισκοπή Θήρας. Ο Αλέξιος Α΄ ο Κομνηνός (1081- 1118), ίδρυσε το ναό της Παναγίας Επισκοπής στη Γωνιά, στο κέντρο του νησιού. Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, η Θήρα αλλάζει κυρίου, από τους Λατίνους στις Φράγκικες οικογένειες και το 1487, προσαρτάται μαζί με το δουκάτο του Αιγαίου στη Βενετία.

4.4.4 Νεότερα χρονιά

Για πολλές δεκαετίες η ανάπτυξη του Ελληνικού Κράτους, είχε σαν βάση την Αθήνα και η διασύνδεση με τα νησιά ήταν αποσπασματική. Η τοπική ανάπτυξη με ίδια μέσα ήταν αναγκαία. Με το άνοιγμα της μαύρης θάλασσας κατά τον ρωσοτουρκικό πόλεμο, το νησιωτικό εμπόριο επεκτάθηκε περαιτέρω. Οι μεταφορές, οι επαφές με το εξωτερικό εξασφαλίζουν ζωτικής σημασίας προϊόντα και αυτόματα είναι πηγή πλουτισμού για τους κάτοικους των νησιών όλων των Κυκλάδων, κυρίως όμως της Σύρου και της Θήρας. Η Θήρα εξάγει κρασί και εισάγει μετάξι, ζάχαρη, καφέ, υφάσματα, ξυλεία κ.α. Ο στόλος της Σαντορίνης εκείνη την περίοδο ανέρχεται σε 200 ιστιοφόρα πλοία. Σιγά σιγά η χρήση του ατμού για κίνηση των πλοίων και η τακτική διασύνδεση των νησιών με τον Πειραιά, έθεσε εκτός ανταγωνισμού τα ιστιοφόρα πλοία των νησιωτών. Η οικονομική ανάπτυξη όπως ήταν αναμενόμενο, επιβραδύνθηκε αισθητά¹⁷⁴. Τα χρόνια του 2^{ου} παγκοσμίου πολέμου, ακολούθησε την τύχη του

174 Αποστολάκη Μαρία, Δίκτυο Αειφόρων Νήσων Δάφνη Σαντορίνη (Θήρα), Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών - Σαντορίνη (Θήρα), Αθήνα 2007

υπολοίπου ελληνικού κράτους.

4.5 Ο τουρισμός στην Θήρα (Σαντορίνη)

4.5.1 Άφιξη στο νησί της Σαντορίνης

Το νησί της Σαντορίνης αποτελεί πόλο έλξης τουριστών από όλο τον κόσμο. Συχνά βρίσκεται νούμερο 1 παγκόσμιος προορισμός στις προτιμήσεις των tour operator.

Η Σαντορίνη λόγω του κλίματός της έχει τουρισμό 9 μήνες τον χρόνο, με την μεγαλύτερη ένταση φυσικά τους 3 καλοκαιρινούς μήνες. Κάθε χρόνο δέχεται σχεδόν 1,5 εκατομμύρια τουρίστες, με αυξανόμενο ρυθμό. Αυτό σημαίνει ότι τουλάχιστον κατά τους καλοκαιρινούς μήνες ο πληθυσμός στο νησί είναι γύρω στους 130.000. Η οικονομική ανάπτυξη στο νησί είναι προφανής¹⁸². Οι επισκέπτες του νησιού μπορούν να θαυμάσουν την μοναδική γεωμορφολογία, τους αρχαιολογικούς του χώρους, το ξακουστό ηλιοβασίλεμα της Οίας, τους αμπελώνες με τη μοναδική ποίικλα κρασιού, τα μουσεία, τα υπόσκαφα σπίτια και φυσικά το ηφαίστειο¹⁸². Οι αφίξεις στο νησί της Σαντορίνης αναγράφονται στον παρακάτω πίνακα.

ΕΤΟΣ	ΑΚΤΟΠΛΟΙΑ	ΑΦΙΞΕΙΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ	ΑΦΙΞΕΙΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	ΣΥΝΟΛΟ
2014	814019	252223	310416	1376658
2015	801669	363212	357234	1522115
2016	738625	430498	397677	1566800
2017	870382	485286	430434	1786102
2018	957126	547359	500535	2005020 ¹⁷⁵

Πίνακα 2 Αφίξεις στο νησί της Θήρας. Στοιχεία ΥΠΟ και ΛΙΜΕΝΑΡΧΕΙΟ ΘΗΡΑΣ ΕΛΣΤΑΤ

Κινήσεις κρουαζιερόπλοιων

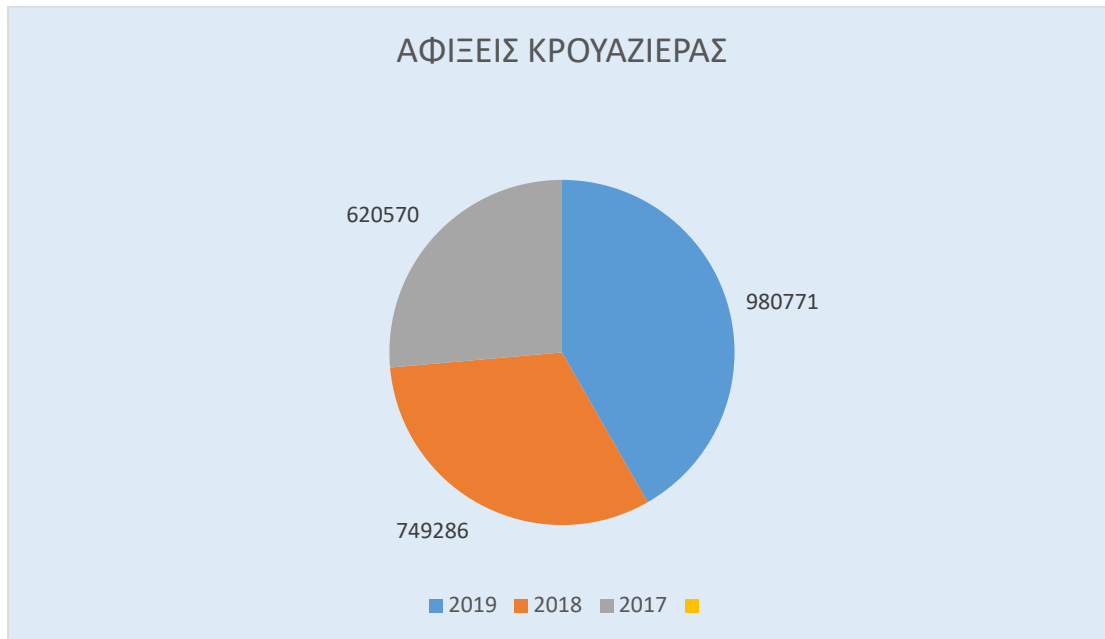
Η Σαντορίνη ήταν ανέκαθεν ένας από τους σημαντικότερους προορισμούς κρουαζιέρας, με ιδιαίτερα υψηλό αριθμό επισκεπτών.

¹⁷⁵ Ένα Νησί των 15550 Κάτοικων Δέχεται 2000000 Τουρίστες τον Χρόνο.....

<https://www.kathimerini.gr/1005720/article/oikonomia/epixeirhseis/h-santorinh-den-antexei-tosoys-toyristes-proeidopoiei-h-ee>

	2019	2018	2017	2016	2015
ΑΦΙΞΕΙΣ	980.771	749.286	620.570	783.893	791.927
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	592	474	406	572	636

Πίνακας 3 Αφιξη κρουαζιερόπλοιων και επισκεπτών. ΕΝΩΣΗ ΛΙΜΕΝΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ

Γράφημα 3 Αφίξεις επισκεπτών κρουαζιέρας

4.5.2 Τουρισμός στη Σαντορίνη

Ο σεισμός του 1956, ήταν κάτι παραπάνω από ένας απλός σεισμός για τη Σαντορίνη. Υπήρξαν απώλειες ανθρώπινης ζωής (53 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους), και καταστράφηκαν αρκετά κτήρια (το 35% των κτηρίων). Πολλοί κάτοικοι του νησιού μετανάστευσαν όπως δείχνει και η απογραφή του 1971. Πολλοί αξιωματούχοι της ελληνικής κυβέρνησης, επισκεφτήκαν το νησί στην προσπάθειά τους να δουν ιδίως όμμασι την καταστροφή, αλλά και γιατί η παρουσία τους θα εμπύχωνε κατά κάποιο τρόπο τους μόνιμους κατοίκους. Ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής, κήρυξε τη Σαντορίνη σε κατάσταση «τοπικής συμφοράς μεγάλης εκτάσεως» και επισκέφθηκε ο ίδιος την πληγείσα περιοχή στις 14 Ιουλίου¹⁷⁶. Δήλωσε τότε από το νησί της Σαντορίνης ότι «Δεν είναι σεισμός, σωσμός είναι» και εννοούσε βέβαια τα μεγάλα έργα που θα γίνουν στο νησί και τα λεφτά που θα έρθουν για την ανοικοδόμησή του¹⁷⁷. Παρά

¹⁷⁶ Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο

¹⁷⁷ Πόλεις της Μεσόγειου μετά από σεισμούς. Εκδόσεις Βόλος 2007

ταύτα όπως έχει αναφερθεί, πολλοί κάτοικοι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν κυρίως προς τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Ο σεισμός όμως έκανε περαιτέρω γνωστό και ξαναθύμισε το νησί της Σαντορίνης, το ηφαίστειό του και τον αρχαιολογικό χώρο του Ακρωτηρίου. Μαζί με την ανοικοδόμηση της Σαντορίνης και την ανασκαφή του Σπ. Μαρινάτου, η ξεχασμένη Σαντορίνη άρχισε να γίνεται σημαντικός τουριστικός προορισμός. Την δεκαετία του '70 ξεκίνησε το μεγάλο ρεύμα τουριστών από την Ευρώπη προς την Ελλάδα. Για όσους είχαν βέβαια την οικονομική δυνατότητα. Την δεκαετία του '80 ξεκίνησε δειλά και ο μαζικός εγχώριος τουρισμός, με τη Σαντορίνη να είναι πλέον προσφιλές μέρος διακοπών. Η σταθερή ακτοπλοϊκή σύνδεση με το νησί, ήταν μια παράμετρος που βοήθησε πολύ σε αυτό.

Η Σαντορίνη λόγω της γεωμορφολογίας της, είχε κεντρίσει το ενδιαφέρον πολλών περιηγητών τους προηγούμενους αιώνες. Έτσι ο τουρισμός, όχι όπως τον ξέρουμε σήμερα, είχε ξεκινήσει από τον 17^ο αιώνα, όταν περιηγητές επισκεφτήκαν το νησί. Ο Francesco Piacenza το 1688, ο Francois Richard το δεύτερο ήμισυ του 17^{ου} αιώνα, ο G.A. Olivier γύρω στα 1800 και V. Fontanier, ήταν μερικοί από τους περιηγητές που επισκεφτήκαν το νησί, που με το συγγραφικό τους έργο, έκαναν γνωστή τη Σαντορίνη για το ηφαίστειό της αλλά και για τις συνήθειες των κατοίκων αυτού του ωραίου νησιού. Είναι άξιο να αναφερθεί, όπως ο Francois Richard γράφει, για τη συλλογή των βρόχινων νερών από τους κατοίκους σε υπόγειες δεξαμενές, κάτι που εξακολουθεί να γίνεται και στις μέρες μας¹⁷⁸.

¹⁷⁹ Τα πρώτα σημάδια τουρισμού στην Ευρώπη φάνηκαν την δεκαετία του 1950, όταν και δημιουργήθηκε η μεσαία τάξη και η μετακίνηση από τόπο σε τόπο και από χώρα σε χώρα, είχε γίνει εφικτή και πιο σύντομη από ποτέ. Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια βρίσκεται στις πρώτες θέσεις και συχνά η Σαντορίνη στην πρώτη θέση στις προτιμήσεις, ως νούμερο ένα τουριστικός προορισμός.

178 Εγκυκλοπαίδεια μείζονος ελληνισμού.

https://www.academia.edu/6084956/_%CE%9F%CE%B9_%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%84%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%B5%CF%82_%CE%B3%CE%B9%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B7_%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%83%CE%B7_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%98%CE%AE%CF%81%CE%B1%CF%82_in_%CE%99_%CE%9C_%CE%94%CE%B1%CE%BD%CE%AD%CE%B6%CE%B7%CF%82_ed_%CE%A3%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%B7_%CE%98%CE%AE%CF%81%CE%B1_%CE%98%CE%B7%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1_%CE%91%CF%83%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%AE%CF%83%CE%B9_%CE%97%CF%86%CE%B1%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1_%CE%91%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1_2001_97-104
183 https://193.108.160.149/bitstream/repo/43473/1/110919_%ce%9c%ce%99%ce%a7%ce%91%ce%9b%ce%91%ce%9a%ce%91%ce%9a%ce%9f%ce%a3_%ce%99%ce%a9%ce%91%ce%9d%ce%9d%ce%97%ce%a3.pdf

Η Σαντορίνη ακολούθησε την υπόλοιπη χώρα στο στρεβλό μοντέλο ανάπτυξης κι ειδικά στον τομέα του τουρισμού, στο σημείο που τώρα πια μιλάμε για υπερτουρισμό, δηλαδή του κορεσμού του προορισμού και της αλλοτρίωσης του χαρακτήρα του και του κοινωνικού ιστού του, από την ανεξέλεγκτη καθημερινή ροή δεκάδων χιλιάδων τουριστών¹⁸⁰. Για την κατάσταση δηλαδή που η φέρουσα ικανότητα φιλοξενίας έχει εξαντληθεί, με αποτέλεσμα να δοκιμάζονται υπαρξιακά και πολιτισμικά οι τοπικές κοινότητες και να υποβαθμίζεται το ίδιο το τουριστικό προϊόν, παρά την εύρωστη οικονομική δραστηριότητα που δημιουργεί για το νησί.

Οι υποδομές του νησιού δεν έχουν την δυναμική να ανταποκριθούν σε έναν τόσο μεγάλο όγκο επισκεπτών. Δρόμοι, λιμάνια, αεροδρόμια, δίκτυα κοινής ωφέλειας, οι πολιτισμικές και άλλες παραδόσεις του νησιού, κάθε χρόνο ανταποκρίνονται με δυσκολία στις αυξανόμενες ανάγκες των τουριστών. Οι παραδοσιακές καλλιέργειες του νησιού των οποίων οι εκτάσεις έχουν θυσιαστεί προς ανάπτυξη τουριστικών καταλυμάτων, ο εκτοπισμός των γηγενών κάτοικων από τις οικίες τους, προκειμένου να τις εκμεταλλευτούν τουριστικά, αποτυπώνουν την κατάσταση που επικρατεί στην Σαντορίνη, ιδίως τους καλοκαιρινούς μήνες.

Το θέμα αυτό όπως έχει προαναφερθεί, δεν είναι πρόβλημα μόνο της Σαντορίνης. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, εδώ και αρκετά χρόνια έχει επισημάνει το γεγονός και αναζητούνται λύσεις για τη διαχείριση και ανάπτυξη του τουρισμού, βασίζοντας τον πλέον στην βιώσιμη ανάπτυξη.

180 <https://www.kathimerini.gr/1005720/article/oikonomia/epixeirhseis/h-santorinh-den-antexei-tosoys-toyristes-proeidopoiei-h-ee>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Αρχαιολογικός Χώρος Ακρωτηρίου Σαντορίνης

5.1 Ακρωτήριο Σαντορίνης¹⁸¹ Ιστορία

Επί 3500 χρόνια, η ηφαιστειακή τεφρά κρατούσε καλά κρυμμένο και άγνωστο τον προϊστορικό πολιτισμό που είχε αναπτυχθεί στο νησί. Η ησυχία του προϊστορικού πολιτισμού στο Ακρωτήριο, διακόπηκε το 1866 όταν και για τις ανάγκες κατασκευής της διώρυγας του Σουέζ, πραγματοποιήθηκε εξόρυξη μεγάλης ποσότητας θηραϊκής γης, οπότε και αποκαλύφθηκε η αρχαιολογική θέση στο Ακρωτήριο. Το 1870, η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή έστειλε τους Henri Gorceix & Henri Mamet νότια του Ακρωτηρίου, στην περιοχή του Φαβατά^{182 183}.

Η πιο συστηματική ανασκαφή στο ακρωτήριο πραγματοποιήθηκε από τον καθηγητή Σπύρο Μαρινάτο το 1967. Ο Μαρινάτος αποφάσισε να ανασκάψει στο Ακρωτήριο, ελπίζοντας ότι θα επαληθεύσει μια παλιά του θεωρία, που είχε δημοσιεύσει από τη δεκαετία του '30, ότι η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας, προκάλεσε την κατάρρευση του πολιτισμού της Μινωικής Κρήτης. Τα αποτελέσματα ήταν θετικά από την πρώτη κιόλας δοκιμαστική ανασκαφή¹⁸⁴ και σιγά σιγά ήρθε στο φως μια εντυπωσιακή πολιτεία της εποχής του χαλκού.

Για να πραγματοποιηθούν οι εργασίες χρειαζόντουσαν εργατικά χεριά. Εκείνη την εποχή όμως τα εργατικά χεριά ήταν δύσκολο να βρεθούν μιας και ήταν η εποχή συλλογής της ξακουστής τομάτας Σαντορίνης. Ένας αρχαιόφιλος ιδιοκτήτης ορυχείου, ο κύριος Χιωτόπουλος, παραχωρεί 40 εμπείρους εργάτες και ξεκινάει η ανασκαφή. Ο Μαρινάτος όμως βρέθηκε μπροστά σε ένα δίλημμα. Σε περίπτωση που πραγματοποιούσαν την ανασκαφή με τον συμβατικό τρόπο, τότε θα είναι όπως ο ίδιος αναφέρει, σαν να αφήνουμε πίσω μας ένα ερείπιο, όπως ένα μεγάλο ζώο του οποίου

181 Δανέζης 2001, Οι Αρχαιολογικές Μαρτυρίες Για Την Πρώτη Κατοίκηση Της Θήρας», In I. M. Σαντορίνη. Θήρα, Θηρασία, Ασπρονήσι, Ηφαιστεια. Αθήνα

182 Proposal For Its Inclusion To The List Of The World Heritage Sites Of Unesco Athanasios Vlitas University College Dublin

183 Καλλιφροη Παλυβου 1988 Διδακτορική Διατριβή Αθήνα

184 Η επιλογή του Ακρωτηρίου, δεν ήταν τυχαία. Όπως αναφέρει ο διάδοχος του στη διεύθυνση της ανασκαφής, καθηγητής Χρίστος Ντούμας («Ξεθάβοντας μια νεκρή πολιτεία στο Ακρωτήριο Θήρας» – περιοδικό Άλς, 1ο τεύχος- 2003), υπήρχαν πολλοί λόγοι που συνηγορούσαν. Η περιοχή ήταν παραθαλάσσια και πεδινή, άρα ευνοούσε την γεωργική, αλιευτική δραστηριότητα. Επίσης ήταν αποτελεσματικά προστατευμένη από τους βόρειους ανέμους, γεγονός που ευνοούσε την έναρξη ναυτικής δραστηριότητας. Επιπρόσθετα, βρίσκεται στο νότο του νησιού και σε μέρες με μεγάλη διαύγεια, αχνοφαινούνται τα κρητικά βουνά, κάτι που ήταν «συνεχές κίνητρο για θαλασσινές εξορμήσεις».

τις σάρκες κατέφαγαν τα όρνεα¹⁸⁵. Εκμεταλλεύτηκε τις γνώσεις των εργατών του Χιωτόπουλου και προχώρησε σε μια δαπανηρή και μη επιστημονική λύση. Διάνοιξε στοές μέσα στην ηφαιστειακή τεφρά. Τα αποτελέσματα όπως αναφέρει: «Καταπλήσσει με το δέος που δημιουργούν τα θαμμένα ερείπια. Δίδει την εντύπωσιν, ότι τα λίθινα φαντάσματα είναι ακόνη ζωντανά, εις το ημίφως οι λιθόστρωτοι δρόμοι νομίζεις ότι εμψυχώνονται από τα βήματα των κατοίκων της άτυχης πόλεως. Από τας θύρας και παράθυρα νομίζεις ότι θα ακούσης τας φωνάς των ενοίκων». Όπως αποδεικνύεται, οι σεισμοί που προηγήθηκαν της ηφαιστειακής έκρηξης, ανάγκασαν τους κάτοικους να εγκαταλείψουν το νησί παίρνοντας μαζί τους όλα τα πολύτιμα αντικείμενα, ενώ άφησαν πίσω νομίζοντας ότι θα ξαναέρθουν¹⁸⁶, τα κεραμικά και πήλινα αντικείμενα και τα λίθινα εργαλεία¹⁸⁷, πληθώρα των οποίων σώθηκαν και αποτελούν πολύτιμο βοήθημα για την επιστήμη.

Το Ακρωτήρι Σαντορίνης είναι από τα σημαντικότερα κέντρα του Αιγαίου. Οι πρώτες εγκαταστάσεις στο Ακρωτήρι χρονολογούνται από την Ύστερη Νεολιθική Εποχή (τουλάχιστον από την 4^η χιλιετία π.Χ.). Κατά την Πρώιμη Εποχή του Χαλκού (3^η χιλιετία π.Χ.), υπήρχε οικισμός στο Ακρωτήρι. Κατά τη Μέση και την Πρώιμη Ύστερη Εποχή του Χαλκού (20^{ος}-17^{ος} αιώνας π.Χ.), ο οικισμός αυτός επεκτάθηκε και αναδείχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα αστικά κέντρα και λιμάνια του Αιγαίου.

Τα ευρήματα στην περιοχή, έκτασης περίπου 200 στρεμμάτων, ανέδειξαν βιοτεχνικούς χώρους, άριστη πολεοδομική οργάνωση με δρόμους, πλατείες, με ένα πλήρως αναπτυγμένο αποχετευτικό σύστημα, το οποίο περνούσε κάτω από το λιθόστρωτο και συνδεόταν απευθείας με τα σπίτια. Περιλαμβάνουν δρόμους, πλατείες, δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, με πλούσια επίπλωση και οικοσκευή, πολλά εκ των οποίων φτάνουν έως και τρεις ορόφους διακοσμημένα με περίτεχνες τοιχογραφίες. Το αποχετευτικό σύστημα και η άριστη πολεοδομική οργάνωση, μαρτυρούν την μεγάλη ανάπτυξη της περιοχής.

Τα πολλά εισηγμένα προϊόντα, δείχνουν τις εξωτερικές σχέσεις των κατοίκων του Ακρωτηρίου. Από τα ευρήματα μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι διατηρούσαν στενές σχέσεις με τη Μινωική Κρήτη, αλλά βρισκόταν σε επικοινωνία και με την Ηπειρωτική

185 Σπ. Μαρινάτος, 1972 «Θησαυροί της Θήρας», έκδοση Εμπορικής Τραπέζης της Ελλάδος, Αθήναι (<https://docplayer.gr/amp/3003002-Thhsayroi-ths-thhpas-anadiuosieysi-apo-ton-touo-sp-marinatoy-thisayroi-tis-thiras-ekdosi-europikis-trapezis-tis-ellados-athinai-1972.html> Πρόσβαση 11/1/2019)

186 Χρ. Ντούμας Ακρωτήρι 19-20 Δεκεμβρίου 1997 Θήρας 20 Χρόνια Ερευνάς Επιστημονική Συνάντηση Λίθινα Εργαλεία 187 Μιχαήλ Δανέζη- 1971)επιμέλεια Εμμανουήλ Λιγνού Συλλογικός Τόμος «Σαντορίνη» Αθήνα

Ελλάδα, τη Δωδεκάνησο, την Κύπρο, τη Συρία και την Αίγυπτο. Η ζωή στο Ακρωτήρι, όπως έχει αναφερθεί, διακόπηκε απότομα όταν οι κάτοικοι το εγκατέλειψαν λόγω των ισχυρών σεισμών που έπληξαν την περιοχή, προπομπός της ηφαιστειακής έκρηξης του 17ου αιώνα. Η τέφρα που σκέπασε ολόκληρο το νησί, είχε ως αποτέλεσμα να το προστατεύσει έως σήμερα. Η ίδια η φύση που το κατέστρεψε, το διατήρησε μέχρι τις μέρες μας.

Εικόνα 13 Ο αρχαιολογικός χώρος Ακρωτηρίου. Φωτ. Μαρία Θεοφανοπούλου

Εικόνα 14 Ο αρχαιολογικός χώρος Ακρωτηρίου. Φωτ. Μαρία Θεοφανοπούλου

Εικόνα 15 Ο αρχαιολογικός χώρος Ακρωτηρίου. Φωτ. Μαρία Θεοφανοπούλου ¹⁸⁸

Εικόνα 16 Η νηοπομπή φτάνει στον προορισμό της. Η λοφοσειρά που εικονίζεται να προστατεύει το λιμάνι από αριστερά είναι σχεδόν ταυτόσημη με το τοπίο στα δυτικά της προϊστορικής πόλης του Ακρωτηρίου, γεγονός που προσέδωσε στη συγκεκριμένη τοιχογραφία τον χαρακτηρισμό του αρχαιότερου χάρτη του κόσμου. Στην κορυφή του λόφου εικονίζεται οικίσκος με ανδρικές μορφές που φαίνεται πως ανήκαν στους παρατηρητές/φύλακες του λιμανιού.

188 <https://www.circogreco.gr/2020/02/02/akrotiri-thiras/>

Εικόνα 17 Τοιχογραφία νεαρού ψαρά

5.2 Η ιστορία πίσω από την ιστορία

Όπως είναι αναμενόμενο, κάθε αρχαιολογική ανακάλυψη και έρευνα έχει την δική της ιστορία. Σιγά σιγά και μετά τις πρώτες ανασκαφικές επιτυχίες, το ακρωτήριο άρχισε να προσελκύει το διεθνές ενδιαφέρον, αλλά όχι για τον λόγο που ο Σπ. Μαρινάτος ήθελε. Ο μύθος της χαμένης Ατλαντίδος ήταν, «πούλαγε», πιο πολύ από τον ίδιο τον αρχαιολογικό χώρο (αυτό βέβαια έκανε γνωστή την Σαντορίνη και μακροπρόθεσμα βοήθησε και τον αρχαιολογικό χώρο και τη Σαντορίνη γενικότερα). Επιπλέον, το 1960 προστέθηκε και η σοβαρή θεωρία που διατύπωσε ο καθηγητής σεισμολογίας Άγγελος Γαλανόπουλος, σύμφωνα με την οποία η «Χαμένη Ατλαντίδα», ταυτιζόταν με την προϊστορική Θήρα.

Έχοντας την πρώτη «συγκομιδή» ευρημάτων, ο Μαρινάτος πηγαίνει στην Αθήνα και κάνει τις αρχικές ανακοινώσεις. Όμως ο Mavor¹⁸⁹ ήταν ασυγκράτητος. Επιστρέφοντας στη Βοστώνη, ανακοινώνει θριαμβικά τη μεγάλη ανακάλυψη. Καθώς είναι απόλυτα πεπεισμένος ότι οι Πλατωνικοί διάλογοι («Τίμαιος» και «Κριτίας») περί «Ατλαντίδος», αποτυπώνουν μια αδιάψευστη ιστορική αλήθεια, εξάπτει τη φαντασία των συμπατριωτών του. Την επόμενη μέρα, ο αμερικανικός τύπος οργίασε. «Η Χαμένη Ατλαντίδα Βρέθηκε» και «Πόλη θαμμένη για 3400 χρόνια, αποκαλύφθηκε από Αμερικανούς επιστήμονες», ήταν οι πιο χαρακτηριστικοί τίτλοι. Ο Καθηγητής Σπ. Μαρινάτος εξοργίζεσαι από την χολιγουντιανή τροπή που παίρνει η ερευνά του. Ο ενθουσιασμός του Mavor ήταν σίγουρο ότι θα αύξανε τις δωρεές για την συνέχιση της ανασκαφής, αλλά ο Σπ. Μαρινάτος διακόπτει κάθε σχέση μαζί του. Αλώστε και ο ίδιος ο καθηγητής έλεγε ότι οποιαδήποτε σύνδεση της χαμένης Ατλαντίδας με τη Θήρα ήταν ανεύθυνη. Ο Mavor πάντως συνέχισε να υποστηρίζει την άποψη του.

Η πικρά και την οργή του Σπ. Μαρινάτου, τροφοδότησε το γεγονός ότι αγνοήθηκε σχεδόν ολοκληρωτικά. Οι Αμερικανοί υπερτόνισαν τη συμμετοχή του Mavor και των συνεργατών του, οι Ιταλοί τον Γαλανόπουλο και οι Βρετανοί τους σπουδαστές που επισκέπτονταν την περιοχή. Τον Σπ. Μαρινάτο τον αγνόησε ακόμα και το Ελληνικό κράτος. Είχε αγνοήσει, τον άνθρωπο που αφιέρωσε 30 χρόνια της ζωής του στον σκοπό αυτό. Το χαρακτηριστικό κλίμα στην εποχή ήταν ότι ωκεανογράφος ανακάλυψε την Ατλαντίδα.

Την επόμενη χρονιά ο Σπ. Μαρινάτος αξιοποιώντας τη θέση που κατείχε, εξασφάλισε

189 Αμερικανός καθηγητή ναυπηγικής και ωκεανογραφίας James Mavor (1923-2006) συνεργάτης του Σπ. Μαρινάτου

αρκετούς εργάτες όπως και χρηματοδότηση. Χωρίς να χρειάζεται πια τις δωρεές, συνέχισε την ανασκαφή απρόσκοπτος. Το 1975 ο καθηγητής, ανακοίνωσε κάτι που έμενε να ταυτιστεί με το Ακρωτήρι. Ήταν μια τοιχογραφία που διατηρήθηκε άθικτη πάνω στους τοίχους. Η τοιχογραφία κάλυπτε δεκατέσσερα τετραγωνικά και παρίστανε τη μεγάλη εορτή της αναγεννώμενης φύσεως, την είσοδο της άνοιξης¹⁹⁰. Παράλληλα γίνεται προσπάθεια για «διάσωση» της επίπλωσης, από ξύλο που αν και είχε καταστραφεί, είχε αφήσει το αποτύπωμα του. Οι συντηρητές χρησιμοποιώντας υγρό γύψο, δημιούργησαν εκμαγεία που μαρτυρούν την απaráμιλλη επιδεξιότητα και την υψηλή αισθητική των προϊστορικών τεχνιτών. Αντίστοιχη τεχνική χρησιμοποιήθηκε και για την στήριξη των κτηρίων.

Η ανασκαφή συνεχίστηκε και αμέτρητα αντικείμενα κυρίως κεραμικά αλλά και κτήρια ολόκληρα με τις θαυμαστές τοιχογραφίες ήρθαν στο φως. Τοιχογραφίες που οι νωπογραφίες της Κνωσού και πιο προσφάτως της Πομπηίας, φαντάζουν στεγνές και τεχνητές^{191 192 193}.

Για τον καθηγητή Σπ. Μαρινάτο, το Ακρωτήρι ήταν το επιστέγασμα μιας λαμπρής επιστημονικής καριέρας. Παρότι είχε εργαστεί στην Κρήτη, στην Κυπαρισσία, στον Μαραθώνα και αλλού, η προϊστορική πόλη ήταν η αγαπημένη του. Είχε μάλιστα αγοράσει σπίτι στην περιοχή και όποτε βρισκόταν στο νησί, έτρεχε συνεχώς στο ανασκαφικό πεδίο. Είχε προνοήσει επίσης να προστατέψει τις αρχαιότητες, με ένα στέγαστρο αποτελούμενο από μεταλλικό σκελετό (ντέξιον) και φύλλα αμιάντου, ενώ απαλλοτρίωσε ή δέσμευσε μια μεγάλη έκταση γύρω από τις αρχαιότητες.

Την 1^η Οκτωβρίου 1974, ήταν ξανά στην ανασκαφή και επόπτευε τις εργασίες στην «Τριγωνική Πλατεία». Εκεί τελείωσαν όλα. Ένα μοιραίο γλίστρημα και ο άνθρωπος που πραγματοποίησε μια από τις μεγαλύτερες αρχαιολογικές ανακαλύψεις του 20^{ου} αιώνα, τραυματίστηκε θανάσιμα. Δε έφυγε ποτέ από εκεί. Ικανοποιώντας την τελευταία του επιθυμία, οι οικείοι του, τον έθαψαν μέσα στην Ανασκαφή του Ακρωτηρίου.

Μετά το θάνατο του Μαρινάτου, το 1974, η ανασκαφή συνεχίζεται υπό την διεύθυνση του καθηγητή Χρήστου Ντούμα¹⁹⁴. Ο Χρήστος Γεωργίου Ντούμας, γεννήθηκε στην

190 Ντούμας Γ. Χρήστος 1999οι Τοιχογραφίες Της Θηρας Εκδ Ιδρυμα Θηρας

191 J. J. Pollitt. New York 2014, Aegean Painting in the Bronze Age" in The Cambridge history of Painting in the Classical World, edited by: Cambridge University Press, 2014,

192 Κλάγκου Φωτεινή Τα Εικονογραφικά Πρόγραμμα Της Δυτικής Οικίας Και Της Ξεστής 3 Στο Ακρωτηρι

193 Aegean painting in the bronze age Sra Anderson Immerwahr Pennsylvania State University Press, 1990

194 http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2410

Πάτρα το 1933 και από το 1960 μέχρι το 1980 υπήρξε έφορος αρχαιοτήτων στην Αττική (στην Ακρόπολη), τα Δωδεκάνησα και τα νησιά του Βορείου Αιγαίου. Βοηθός του Σπύρου Μαρινάτου, ανέλαβε τα ηνία της Ανασκαφής του Ακρωτηρίου το 1975 και παραμένει μέχρι σήμερα διευθυντής της. Από το 1980 έως το 2000, δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, απ' όπου ανακηρύχτηκε Ομότιμος Καθηγητής. Είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων για το Ακρωτήρι, έχει πληθώρα δημοσιεύσεων σε ειδικά περιοδικά αλλά και εφημερίδες, ενώ έχει δώσει πάρα πολλές διαλέξεις. Σήμερα θεωρείται ο παγκοσμίως κορυφαίος ειδήμων πάνω στην εποχή του Χαλκού στο Αιγαίο¹⁹⁵.

5.3 Τα ευρήματα

Ο αρχαιολογικός χώρος του Ακρωτηρίου Σαντορίνης, όπως έχει πει ο κύριος Χ. Ντούμας, είναι μοναδικός διότι είναι η πρώτη χρονολογημένη και σχετιζόμενη με προϊστορικό οικισμό έκρηξη ηφαιστείου στον κόσμο, και πιθανότητα μιας πρώτης δημοκρατίας, μιας και ακόμα δεν έχει βρεθεί ανάκτορο.

Τα σημαντικότερα ευρήματα του αρχαιολογικού χώρου, σύμφωνα με το Υπουργείο Πολιτισμού είναι^{196 197}:

Ξεστή 3: Μεγάλο, διώροφο τουλάχιστον, κτήριο με 14 δωμάτια σε κάθε όροφο. Πολλά από τα δωμάτια συνδέονται μεταξύ τους με παράθυρα και είναι τοιχογραφημένα. Σε ένα από αυτά υπάρχει «δεξαμενή καθαρμών», χώρος που θεωρείται ιερός. Στο συγκεκριμένο κτήριο βρεθήκαν αρκετά καλά διατηρημένες τοιχογραφίες, που σύμφωνα με τις απεικονίσεις συμπεραίνουμε ότι εκεί τελούνταν τελετές.

Τομέας Β: Ο τομέας Β περιλαμβάνει πιθανότατα δύο ξεχωριστά κτήρια, προσκολλημένα το ένα στο άλλο. Από τον όροφο του δυτικού κτηρίου προήλθαν οι τοιχογραφίες των Αντιλοπών και των Πυγμάχων. Από το ανατολικό κτήριο προήλθε η τοιχογραφία των Πιθήκων, μία σύνθεση με πιθήκους να σκαρφαλώνουν σε βράχους στις όχθες ενός ποταμού.

195 Σπ. Μαρινάτος, 1972 «Θησαυροί της Θήρας», έκδοση Εμπορικής Τραπέζης της Ελλάδος, Αθήναι

196 Τα ευρήματα στον αρχαιολογικό χώρο στο ακρωτήρι Σαντορίνης είναι πολλά και θαυμαστά. Είναι αδύνατον στο πλαίσιο της συγκεκριμένης διατριβής να αναφερθούν όλα

197 http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=2410

Δυτική οικία: Η Δυτική οικία είναι ένα σχετικά μικρό αλλά καλά οργανωμένο κτήριο. Στο ισόγειο υπάρχουν αποθήκες τροφίμων, εργαστηριακοί χώροι, μαγειρείο και εγκατάσταση μυλωνά. Ο πρώτος όροφος καταλαμβάνεται από ένα ευρύχωρο δωμάτιο, όπου ήταν εγκατεστημένοι αργαλειοί, μία αποθήκη σκευών και τροφίμων, ένα αποχωρητήριο, και από δύο συνεχόμενους τοιχογραφημένους χώρους. Και αυτό το κτήριο είναι διακοσμημένο με αρκετές τοιχογραφίες, με το εννιαριών να μονοπωλεί, η διάσημη μικρογραφική ζωφόρο του Στόλου, που περιτρέχει τους τέσσερις τοίχους του.

Συγκρότημα Δ: Το Συγκρότημα Δ αποτελείται από τέσσερα κτήρια. Ένα δωμάτιο του ανατολικού κτηρίου, βρέθηκε διακοσμημένο με την τοιχογραφία της Άνοιξης¹⁹⁸. Στο ίδιο κτήριο βρέθηκαν πρόσφατα πινακίδες της Γραμμικής Α γραφής. Όλα τα κτήρια του Συγκροτήματος Δ έδωσαν σπουδαία κινητά ευρήματα, όπως άφθονη εισηγμένη κεραμική και πολύτιμα λίθινα και μεταλλικά αντικείμενα.

Οικία των Γυναικών: Στο κτήριο αυτό βρέθηκε η τοιχογραφία των Γυναικών και των Παπύρων, στην οποία οφείλει και το όνομά του. Πρόκειται για ένα μεγάλο διάωρο οικοδόμημα, το πιο ενδιαφέρον αρχιτεκτονικό στοιχείο του οποίου είναι ο φωταγωγός στο κέντρο του.

Ξεστή 4: Η Ξεστή 4 είναι ένα μεγαλόπρεπο τριώροφο οικοδόμημα, το μεγαλύτερο που ανασκάφηκε ως τώρα. Όλες του οι όψεις είναι επενδυμένες με λαξευτούς ορθογώνιους όγκους τόφου. Τα θραύσματα των τοιχογραφιών που ήλθαν στο φως ως σήμερα, ανήκουν σε μία σύνθεση που στόλιζε το κλιμακοστάσιο της εισόδου και απεικονίζουν πομπή δωροφόρων ανδρών σε φυσικό μέγεθος, να ανεβαίνουν σε βαθμίδες κλίμακας. Πρόκειται πιθανότατα για δημόσιο κτήριο, όπως αποδεικνύουν το ασυνήθιστα μεγάλο του μέγεθος, η εντυπωσιακή εξωτερική του εμφάνιση και ο τοιχογραφικός του διάκοσμος.

Την ονομασία Ξεστές, την έδωσε ο Σπ. Μαρινάτος διότι τα κτήρια ήταν φτιαγμένα από πελεκητές πέτρες. Τα κτήρια όπως προαναφέρθηκε ήταν διακοσμημένα με εξαιρετικές τοιχογραφίες που μαρτυρούν ενασχόληση με τις τέχνες. Τα υπόγεια λιθόστρωτα, σύμφωνα με τον κύριο Χρ. Ντουμά, δείχνουν ένα πολύ καλό αποχετευτικό σύστημα που διαρρέει τον οικισμό, μέρος το οποίου έχει έρθει στην

¹⁹⁸ Δανέζης 2001, Οι αρχαιολογικές μαρτυρίες για την πρώτη κατοίκηση της Θήρας», in I. M. (ed.), Σαντορίνη. Θήρα, Θηρασία, Ασπρονήσι, Ηφαιστεια. Αθήνα

επιφάνεια και κατά πασά πιθανότητα είναι το κεντρικό του οικισμού. Όπως υποθέτει ο Χρ. Ντούμας, θα πρέπει να υπάρχουν και άλλες περιοχές του Ακρωτηρίου που θα ήταν οι πιο λαϊκές γειτονιές με τεχνίτες κάθε είδους. Άλλωστε από τα 200 στρέμματα του αρχαιολογικού χώρου, μονό τα 14 έχουν ανασκαφεί. Μπορούμε να αντλήσουμε πληροφορίες για τη ζωή τους από τα αντικείμενα που δεν πρόλαβαν να πάρουν και από τις τοιχογραφίες (τα σκεύη, τα υφάσματα και τα αγροτικά προϊόντα, όπως λάδι και κρασί).

Για την θρησκεία τους δεν έχουμε παρά πολλά στοιχεία, αλλά φαίνεται ότι ήταν ανθρωποκεντρική.

Οι κάτοικοι του νησιού όπως μας πληροφορεί ο κ Ντούμας στις πολλές συνεντεύξεις που έχει δώσει, ποτέ δεν πρέπει να έφυγαν από το νησί. Πιθανόν κατευθύνθηκαν προς τα δυτικά του νησιού για να αποφύγουν τις αναθυμιάσεις και τις στάχτες. Όπως υποστηρίζει, ίσως κάποια στιγμή βρεθούν θαμμένοι κάτω από την τέφρα του ηφαιστείου.

5.4 Το στέγαστρο

Ίσως η πιο μελάνη στιγμή του Ακρωτηρίου μετά την καταστροφή του από το ηφαίστειο. Από την έναρξη σχεδόν των ανασκαφών στο Ακρωτήρι, ο Σπ. Μαρινάτος αντιλήφθηκε ότι τα διατηρημένα κάτω από την Θηραϊκή γη αρχαιολογικά στοιχεία (κτίσματα, πολυώροφες οικοδομές, τοιχογραφίες κ.α.), είχαν άμεση ανάγκη για προστασία από τις καιρικές συνθήκες. Τα περισσότερα κτήρια, αν όχι όλα, είναι κτισμένα από πέτρα, χώμα, ξυλά, άχυρα και ως συνθετικά υλικά κινδύνευαν με αποσύνθεση. Αυτό ώθησε τον Σπ. Μαρινάτο το 1970, σε εποχές δύσκολες οικονομικά, στην κατασκευή στεγάστρου που να καλύπτει την ανασκαμμένη περιοχή. Επιλέχτηκε η λύση από σκελετό Dexion και αμίαντο. Τα χρόνια που ακολούθησαν το στέγαστρο λειτούργησε αποτελεσματικά. Από το 1980 είχαν αρχίσει να φαίνονται να πρώτα σημάδια οξείδωσης και οι όποιες προσπάθειες επιδιόρθωσης ήταν μάταιες, οικονομικά λόγω του μεγάλου κόστους, τεχνικά λόγω του επιθετικού περιβάλλοντος (αλμυρότητες του αέρα λόγω γειτνίασης με την θάλασσα) αλλά και λόγω των ηφαιστειακών υλικών. Παράλληλα ο αμίαντος είχε διεθνώς καταδικαστεί. Η αντικατάσταση του ήταν επιβεβλημένη.

Ήδη από το 1994 τα δυο μελετητικά γραφεία «Σύνθεση και Έρευνα Ε.Π.Ε.» και

«Τάλως Μελετητική Α.Ε.», που ειδικεύονταν στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ζήτησαν να συνδράμουν στο σχεδιασμό του στεγάστρου. Προέκυψε έτσι το πρόγραμμα ASPIRE (Archaeological Sites Protection Implementing Renewable Energy). Η εν Αθήνας Αρχαιολογική Εταιρία, έθεσε υπό την αιγίδα της το πρόγραμμα αυτό, το οποίο βραβεύτηκε και χρηματοδοτήθηκε από την ευρωπαϊκή ένωση μαζί με αλλά 6 σχέδια σε πρόγραμμα που αφορούσε βελτίωση βιοκλιματικών αρχών σε πολύ σημαντικά κτήρια, πόλεις ή μνημεία μεταξύ των οποίων ήταν και στέγαση του Γερμανικού Κοινοβουλίου στο Βερολίνο. Έτσι λοιπόν ξεκίνησε η κατασκευή του στεγάστρου το 2000. Το έργο ανατάχθηκε στο Β και Γ κοινοτικό πλαίσιο στήριξης.

5.4.1 Κρυμμένα μυστικά

Κατά την διάρκεια της κατασκευής υπό την επίβλεψη του Χρ. Ντούμα, ήρθε στο φως η ύπαρξη δυο προηγούμενων πόλεων της μεσοκυκλαδικής και της πρωτοκυκλαδικής περιόδου, καθώς επίσης η ύπαρξη υπόγειων θαλάμων, λαξευμένων στο πυροκλαστικό στρώμα. Τα νέα μνημεία που έφερε σε φως η αρχαιολογική σκαπάνη, ήταν σε βάθος 18-25 μέτρων από τη σημερινή επιφάνεια του εδάφους, με συνέπεια να αυξηθεί τόσο το βάθος της θεμελίωσης όσο και η ανάγκη της αντισεισμικής προστασίας.

5.4.2 Χαρακτηριστικά στεγάστρου¹⁹⁹

Όπως ο κύριος Ντούμας έχει πει «πολύ σημαντική είναι και η επιστημονική διάσταση του στεγάστρου». Πολλοί επιστήμονες και από διαφορετικούς κλάδους, ενέσκηψαν στο πρόβλημα και πρότειναν λύσεις και εν τελεί το όλο έργο θεωρείτε πρωτοποριακό. Η φιλοσοφία του ίδιου του σχεδιασμού είναι, το ίδιο υλικό που κατάστρεψε αλλά κι διατήρησε τον χώρο, το ίδιο θα έχει τον πρώτο λόγο.

Το στέγαστρο σχεδιασμένο με κατάλληλες γραμμές, έρχεται σε πλήρη αρμονία με το περιβάλλον, αποφεύγοντας την οπτική όχληση που μπορεί να προκαλεί μια τόσο μεγάλη κατασκευή. Παράλληλα φυτεύτηκαν ανθεκτικά φυτά της τοπικής χλωρίδας, για να εξασφαλιστεί με ήπια και με οικολογικά μέσα δημιουργία κατάλληλων συνθηκών του εσωτερικού περιβάλλοντος. Από στατικής άποψης, ο σκελετός του νέου στεγάστρου ήταν μεταλλικός από χάλυβα, κατά το πλείστον, ανοξειδωτος υψηλής

199 Christos G Doumas | 22 Nov 2013 Managing the Archaeological Heritage: The Case of Akrotiri, Thera (Santorini) Published online:

αντοχής, με πρόβλεψη για φορτίο 15 εκ. θηραϊκής γης²⁰⁰.

Ο Ήλιος φωτίζει από τα βορινά ανοίγματα τον αρχαιολογικό χώρο. Ο αέρας διαπερνά και δροσίζει τον εσωτερικό χώρο, μέσω των ανοιγμάτων του βορινού τμήματος και των περσίδων του νότιου, ενώ ειδικοί κρύσταλλοι εμποδίζουν την υπέρυθη και υπεριώδη ακτινοβολία να εισέρθει στο χώρο. Η ανανέωση του εσωτερικού αέρα και ο δροσισμός του χώρου, γίνεται τις βραδινές ώρες, ενώ κατά τη διάρκεια της ημέρας οι εκπνοές των επισκεπτών (διοξείδιο του άνθρακος), απάγονται από τα κενά του δικτυώματος του στεγάστρου μέσω των (διαβαθμισμένων σε άνοιγμα) σχισμών μεταξύ των ξύλινων περσίδων της οροφής. Αυτός ο φυσικός αερισμός-δροσισμός, επιτυγχάνει μείωση της εσωτερικής θερμοκρασίας της τάξης των 6 βαθμών Κελσίου και προσδίδει πλήρη φυσική άνεση χωρίς καμία κλιματιστική υποστήριξη.

Το νερό της βροχής που διαποτίζει το έδαφος της οροφής του στεγάστρου, συγκεντρώνεται φιλτραρισμένο στους νότιους ομβροσυλλέκτες των τοξωτών επιφανειών του στεγάστρου και οδηγείται στους κατά μήκος (ανατολικά και δυτικά) αγωγούς και δια αυτών στις δεξαμενές όμβριων. Κατά αυτό τον τρόπο εξασφαλίζεται πλήρης εκμετάλλευση του βρόχινου νερού τόσο για τις ανάγκες των εργαζομένων και των επισκεπτών όσο και για τις ανάγκες συντήρησης των αρχαιολογικών ευρύτατων. Το κυριότερο όμως και το στοίχημα που κερδήθηκε είναι ότι ο επισκέπτης κατά την είσοδό του στον αρχαιολογικό χώρο, δεν αντιλαμβάνεται τον όγκο του στεγάστρου^{201 202}.

5.4.4 Η πτώση

Τον Σεπτέμβριο του 2005, η Σαντορίνη και όλη Ελλάδα αναστατώθηκε από την είδηση ότι το στέγαστρο του Ακρωτηρίου Σαντορίνης κατέρρευσε, τραυματίζοντας θανάσιμα έναν τουρίστα. Οι δημοσιεύσεις στον Ελληνικό και διεθνή τύπο ήταν πολλές²⁰³. Όλες είχαν ως κύριο θέμα τον θάνατο του Βρετανού τουρίστα με ότι αρνητικό αντίκτυπο είχε για το νησί. Ο υπεύθυνος αρχιτέκτονας του στεγάστρου, ανέφερε ότι για την

200 Το στέγαστρο έχει τη δική του ιστορία 20.4.2012 <http://www.topontiki.gr/article/34050/stegastro-ehei-ti-diki-toy-istoria> Πρόσβαση 14/12/2019

201 Christos G Doumas 22 Nov 2013 Managing the Archaeological Heritage: The Case of Akrotiri, Thera (Santorini) | Published online

202 Αρχιτέκτονες Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τεύχος 46 – περίοδος Β Ιούλιος/Αύγουστος 2004 (http://docplayer.gr/2311911-I-ioktitis-ypreythynos-symfona-me-to-nomo-panagiotis-georgakopoulos.html#show_full_text)

203 Man dies in Greece ruin cave-in 26 September 2005 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4278190.stm> Πρόσβαση 13/2/2010

<https://www.in.gr/2005/09/23/greece/enas-nekros-kai-eksi-traymaties-apo-tin-ptwsi-stegastro-sto-akrotiri-santorinis/>

πτώση ευθύνη έχει η κατασκευάστρια εταιρεία.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, ενώ το έργο δεν είχε παραδοθεί επίσημα, ο αρχαιολογικός χώρος άνοιξε έπειτα από παραίνεση του τότε υφυπουργού Πολιτισμού Πέτρου Τατούλη. Ο υπεύθυνος της ανασκαφής έθεσε αντιρρήσεις, οι οποίες όμως δεν εισακουστήκαν. Όταν ο χώρος άνοιξε και καταβράχηκε το χύμα της στέγης, τμήμα του τόξου της κυψέλης αρ. 7 κατέρρευσε, αφού προηγουμένως είχε σπάσει μία από τις 55.000 χαλύβδινες ράβδους του στεγάστρου. Η καταστροφή μέσα στον αρχαιολογικό χώρο ήταν εκτεταμένη. Οι Βρετανοί εμπειρογνώμονες αποφάνθηκαν ότι το στέγαστρο πρέπει να κατασκευαστεί από την αρχή, λόγω λάθους στη στατικότητα. Το έργο ανακατασκευής δόθηκε στην ίδια (!) κοινοπραξία και στον ίδιο αρχιτέκτονα Ν. Φιντικάκη, που έφτιαξε εκείνο που κατέρρευσε, μόνο που τώρα η νέα μελέτη ανατέθηκε στη Βρετανική εταιρεία Onearup, με ελεγκτή της μελέτης την επίσης, βρετανική Atkins. Ακόμα μέχρι σήμερα δεν έχει καταβληθεί η αποζημίωση από την ασφαλιστική εταιρία.

Το Ακρωτήρι παρέμεινε κλειστό για 7 χρόνια, πρώτου ανοίξει ξανά στο κοινό στις 11 Απριλίου 2012. Ο τότε Υπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού, κ. Παύλος Γερούλιανος δήλωσε: «Το Ακρωτήρι είναι ένας πολύ σημαντικός χώρος, ο οποίος αποτελεί πόλο έλξης χιλιάδων επισκεπτών. Τον θέλουμε ανοιχτό, προσβάσιμο, εξωστρεφή αλλά και ασφαλή. Η εμπειρία της επίσκεψης στο Ακρωτήρι είναι μοναδική». Ο Δήμαρχος Σαντορίνης, Αναστάσιος Νικόλαος Ζώρζος, διέθεσε προσωπικό του Δήμου Θήρας, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως φύλακες συμπληρωματικά προς το υφιστάμενο προσωπικό του ΥΠΠΟΤ²⁰⁴.

5.5 Ωράριο λειτουργίας και αριθμός επισκεπτών²⁰⁵

5.5.1 Ωράριο Αρχαιολογικού Χώρου

Συμφώνα με την εφορία Κυκλάδων, το ωράριο λειτουργίας του αρχαιολογικού χώρου διαμορφώνεται ως εξής:

204 Υπουργείο Τουρισμού Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (<http://www.gnto.gov.gr/el/10042012-%CE%86%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%B3%CE%BC%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D-%CF%87%CF%8E%CF%81%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%91%CE%BA%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%A3%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%8C>)

205 Υπουργείο πολιτισμού http://odysseus.culture.gr/h/3/gh355.jsp?obj_id=2410
ΕΛΣΤΑΤ

- Χειμερινό (6 Νοεμβρίου - 31 Μαρτίου 2020)
Τετάρτη – Δευτέρα 08:30 - 15:30
- Θερινό (15 Απριλίου - 31 Οκτωβρίου 2019)
Έως 15 Οκτωβρίου καθημερινά: 08.00-18.30²⁰⁶
Από 26 έως 27 Οκτωβρίου καθημερινά: 08.00-18.00,
Από 28 Οκτωβρίου και εξής: 08.00-16.00

Ημέρες Ελευθέρων Εισόδων

- 6 Μαρτίου - Μνήμη Μελίνας Μερκούρη
- 18 Απριλίου - Διεθνής Ημέρα Μνημείων
- 18 Μαΐου - Διεθνής Ημέρα Μουσείων
- Το τελευταίο Σαββατοκύριακο Σεπτεμβρίου κάθε έτους (Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς)
- Οι επίσημες αργίες του Κράτους
- 28 Οκτωβρίου
- Κάθε πρώτη Κυριακή του μήνα από 1 Νοεμβρίου έως 31 Μαρτίου
- Τρίτη κλειστό

Τιμές εισιτηρίων

- Ολόκληρο: €12, Μειωμένο: €6
- Ενιαίο εισιτήριο: Ολόκληρο: €14, Μειωμένο: €7

Το ενιαίο εισιτήριο 4 ημερών αφορά Αρχαιολογικούς Χώρους και Μουσεία Θήρας: Αρχαία Θήρα, Ακρωτήρι, Αρχαιολογικό Μουσείο, Μουσείο Προϊστορικής Θήρας, Συλλογή Εικόνων και Κειμηλίων Πύργου.

Το ενιαίο εισιτήριο μπορεί να το προμηθευτεί ο ενδιαφερόμενος από τον αρχαιολογικό χώρο ή το Μουσείο ή τη συλλογή που θα επιλέξει να επισκεφτεί πρώτα.

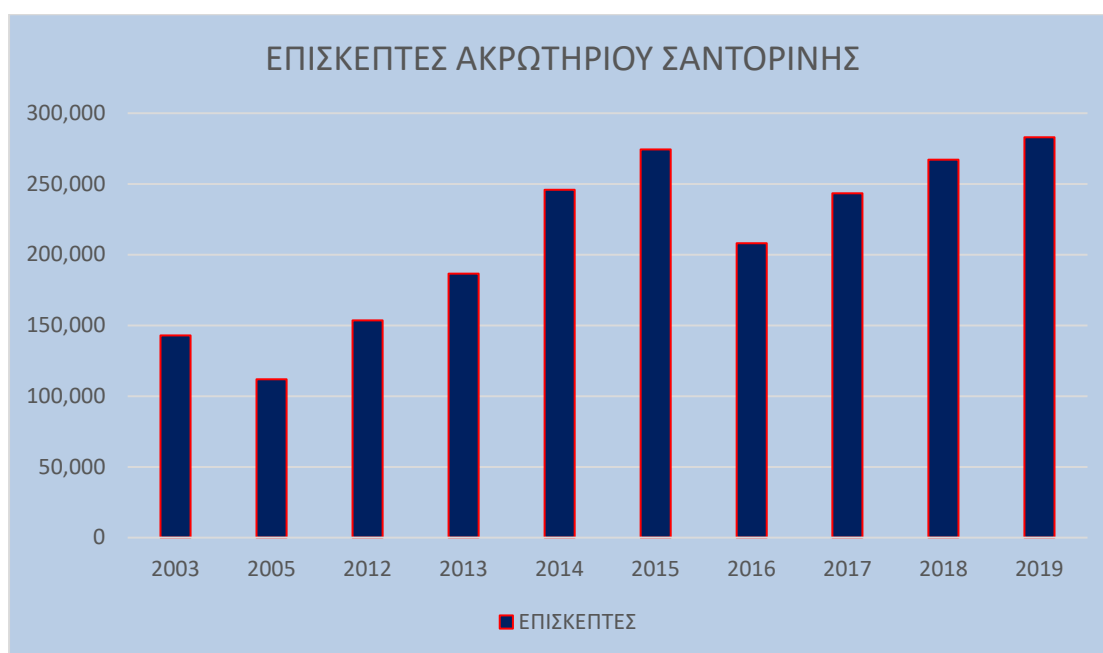
Όλες οι εισπράξεις των εισιτηρίων του αρχαιολογικού χώρου, ανήκουν στο Υπουργείο Πολιτισμού που με την σειρά του χρηματοδοτεί τη λειτουργία του με φύλακες και προσωπικό καθαριότητας. Ένα μικρό μόνο ποσοστό πηγαίνει για τα εργαστήρια συντήρησης, το οποίο και δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες.

²⁰⁶ Σε πολλούς ταξιδιωτικούς ιστότοπους τα ωράρια ποικίλουν

Επισκέπτες αρχαιολογικού χώρου Ακρωτηρίου Σαντορίνης

ΕΤΟΣ	ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ
2003 ²⁰⁷	143.010
2005	112.008
2012	153.557
2013	186560
2014	245850
2015	274310
2016	208168
2017	243307
2018	267215
2019	282913

Πίνακας 4 Αριθμός επισκεπτών ΠΗΓΗ .ΕΛΣΤΑΤ

Γράφημα 4 Οι επισκέπτες του αρχαιολογικού χώρου παρά την πολύ ανοδική πορεία των τουριστών, που επιβαίνει τα 2.000.000, κινήθηκε σχετικά χαμηλά. Το 2016 οι επισκέπτες του Ακρωτηρίου κυμάνθηκαν γύρω στις 210.000, με συνολικό αριθμό επισκεπτών στο νησί 1.500.000 περίπου. Το 2018 με 2.000.000, οι επισκέπτες στον αρχαιολογικό χώρο ανήλθαν στις 270.000 .

207 Το 2004 δεν υπάρχουν στοιχεία και το 2005 τα στοιχεία είναι μέχρι και τον Σεπτέμβριο

5.6 Παρούσα κατάσταση στον αρχαιολογικό χώρο

Ο αρχαιολογικός χώρος, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες του κ. Χ. Ντούμα, έχει μεν κάνει πολλά βήματα προς την επίτευξη του στόχου της βιώσιμης ανάπτυξης, έχει όμως πολλές ελλείψεις αλλά και πολλές δυνατότητες για να την προσεγγίσει ακόμα περισσότερο.

5.6.1 Εσωτερικά

Τα ευρήματα του αρχαιολογικού χώρου, όπως τα παρουσιάζει το Υπουργείο Πολιτισμού, αναφέρθηκαν παραπάνω. Στην παρούσα παράγραφο θα παρουσιαστεί η κατάσταση που επικρατεί μέσα στον αρχαιολογικό χώρο.

Όπως έχει αναφερθεί, ο αρχαιολογικός χώρος καλύπτεται από βιοκλιματικό στέγαστρο που καλύπτει 14 στρέμματα από τα 200. Οι διαδρομές ξεναγήσεως που έχουν χαραχτεί, προσφέρουν στον επισκέπτη τη γνωστικότητα της κοινωνικής, οικολογικής, και πολιτιστικής ζωής του οικισμού, τότε που ανθούσε σαν κεντρικό λιμάνι το Αιγαίου. Οι διαδρομές χαραχτηκαν πάνω στον αρχαίο πολεοδομικό ιστό της πόλης, δίνοντας στον επισκέπτη πολύ καλή εποπτεία των κτηρίων που είχαν διακοσμηθεί με τις περίφημες τοιχογραφίες, καθώς και των συστημάτων δόμησης, ύδρευσης, και αποχέτευσης του οικισμού. Υπάρχουν πέντε εναλλακτικές διαδρομές, ανάλογα με τον χρόνο που έχει ο επισκέπτης.

Οι διαδρομές είναι σχεδιασμένες έτσι ώστε να εξυπηρετούνται και άτομα με ειδικές ανάγκες. Κατά μήκος των διαδρομών υπάρχουν δώδεκα σημεία συγκέντρωσης, όπου οργανώνονται είκοσι θεματικές εκθεσιακές ενότητες, για την πληρέστερη ενημέρωσή τους, σχετικά με τα έπιπλα, εργαλεία, τα σκεύη της εποχής εκείνης, καθώς επίσης για τις δραστηριότητες που ασκούνταν μέσα στην πόλη, όπως υφαντική, αγγειοπλαστική, μεταλλουργία, ναυπηγική κ.λπ.

Ενημερωτικές πινακίδες υπάρχουν σε όλο το μήκος των διαδρομών²⁰⁸ όχι όμως σε επαρκή αριθμό. Από τεχνολογικής πλευράς, υπάρχουν δύο μεγάλες οθόνες με ενημερωτικά βίντεο, που ασφαλώς και εδώ ο αριθμός είναι μικρός. Εργασίες ανασκαφής και συντήρησης μέσα στον αρχαιολογικό χώρο είναι δυνατόν να γίνονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, λόγω των πολύ καλών συνθηκών που παρέχει το

208 Ν. Φιντικάκης, Αρχιτέκτονες Ιούλιος/Αύγουστος 2004
Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ | τεύχος 46 – περίοδος Β «Το νέο βιοκλιματικό στέγαστρο στο Ακρωτήρι Σαντορίνης»

βιοκλιματικό στέγαστρο, το οποίο χρήζει συντήρησης όσο αφορά τον ηλεκτρομηχανικό μέρος του, ώστε να λειτουργεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές.

5.6.2 Εξωτερικά ²⁰⁹

Η πτώση του στεγάστρου πέραν τις καταστροφές που προξένησε στον αρχαιολογικό χώρο και τον πολυετή κλείσιμό του, έμμεσα δημιούργησε και άλλο πρόβλημα. Τα χρήματα που χρησιμοποιήθηκαν για την εκ νέου κατασκευή, είχαν δεσμευτεί για την κατασκευή ενός μικρού μουσείου – εκθετηρίου, το οποίο δυστυχώς μετατέθηκε για αργότερα.

Στον 200 στρεμμάτων αρχαιολογικό χώρο, έκτος από το αμιγές επισκέψιμο και στεγασμένο χώρο, υπάρχει, και είναι και από τους μοναδικούς αρχαιολογικούς χώρους που το έχουν, εργαστήρια συντήρησης, ξενώνες φιλοξενίας και αμφιθέατρο 50 θέσεων περίπου. Εργαστήρια συντήρησης κεραμικών, λίθου και εργαστήρια συντήρησης τοιχογραφίας, χωρίς αυτό να αποκλείει τη συντήρηση και άλλων αρχαιολογικών αντικείμενων, που είναι δυνατόν να βρεθούν κατά την ανασκαφή. Μεγάλο βάρος όπως είναι φυσικό, έχει δοθεί στη συντήρηση των τοιχογραφιών, που είναι και το μεγάλο θέμα του Ακρωτηρίου.

Στην καινούργια αποθήκη φύλαξης κυρίως των κεραμικών, δίνεται η δυνατότητα στους ερευνητές να εργαστούν παρέχοντας τους τις καλύτερες δυνατές συνθήκες. Πάνω από τα εργαστήρια έχουν κατασκευαστεί το 1969 με δωρεά επί Σπ. Μαρινάτο, ξενώνες με δυνατότητα φιλοξενίας 60 ατόμων. Λόγω της παλαιότητας των κτηρίων, η ανακαίνιση κρίνεται απαραίτητη. Στην είσοδο του αρχαιολογικού χώρου, συναντάμε το φυλάκιο των εισιτηρίων, ιατρείο που υπολειτουργεί στην καλύτερη περίπτωση, χώρους υγιεινής, κτήριο για λειτουργία κυλικείου που παραμένει κλειστό λόγω κυρίως του υψηλού ενοικίου (οι ανάγκες των επισκεπτών καλύπτονται από έναν αυτόματο πωλητή), το οποίο χρησιμοποιείται από το ΤΑΠ ως πωλητήριο αναμνηστικών (υπολειτουργεί και συνήθως τα αναμνηστικά δεν έχουν σχέση με το ακρωτήρι). Βέβαια όλες οι παραπάνω υποδομές αν και δεν λειτουργούν όπως θα ήταν αναμενόμενο, κάνουν τον αρχαιολογικό χώρο του Ακρωτηρίου μοναδικό. Είναι πολύ λίγοι οι αρχαιολογικοί χώροι με ξενώνες και εργαστήρια συντήρησης σε τόση κοντινή

209 Προσωπικές συνεντεύξεις

απόσταση από το πεδίο ανασκαφής. Οι δυνατότητες εξέλιξης του αρχαιολογικού χώρου είναι πολλές και ενδιαφέρουσες.

5.6.3 Διοίκηση και οικονομία

Ο αρχαιολογικός χώρος του ακρωτηρίου έχει την έξις ιδιαιτερότητα. Ως αρχαιολογικός χώρος ανήκει και τον εκμεταλλεύεται οικονομικά το Υπουργείο Πολιτισμού, ενώ η ανασκαφή ανήκει στην Αρχαιολογική Εταιρεία. Το Υπουργείο Πολιτισμού κάθε χρόνο προβαίνει σε πρόσληψη προσωπικού, φύλακες και υπάλληλους καθαριότητας. Όπως ο κ. Χρ. Ντούμας ανέφερε σε συνέντευξη του²¹⁰, τα οικονομικά της ανασκαφής είναι σε δίνη κατάσταση, δεδομένου ότι δεν έχει έσοδα με αποτέλεσμα το 2014 τα εργαστήρια να κινδυνέψουν να κλείσουν, λειτουργώντας με πέντε συντηρητές για δύο περίπου μήνες, Το 2015 άρχισε σιγά σιγά η ανοδική πορεία και αυτό, λόγω των δωρεών του Αριστείδη Αλαφούζου και της εταιρείας Kaspersky. Από τον Φεβρουάριο του 2016, δέκα από τους συντηρητές πληρώνονται από την Kaspersky.

5.6.4 Χορηγία

Ο Eugene Kaspersky, ιδρυτής της εταιρείας ψηφιακής ασφάλειας Kaspersky, αγαπά την ιστορία και την αρχαιολογία και ανέλαβε σαν οικονομικός χορηγός να ξεκολλήσει το Ακρωτήρι από το τέλμα της Ελληνικής κρίσης. Όπως αναφέρει ο ίδιος: «Ερωτεύτηκα τη Σαντορίνη 15 χρόνια πριν, σαν απλός επισκέπτης. Τη δεύτερη φορά που επισκέφτηκα το νησί, 11 χρόνια πριν, δεν γίνονταν ανασκαφικές εργασίες και ο οικισμός ήταν κλειστός, μη επισκέψιμος. Την τρίτη φορά που επισκέφτηκα το νησί, ο αρχαιολογικός χώρος ήταν ανοικτός στο κοινό αλλά ανασκαφές δεν πραγματοποιούνταν», λέει ο ίδιος.

Μετά από συζητήσεις με τους συμβούλους και τα στελέχη της εταιρείας, όλοι συμφώνησαν πως το Ακρωτήρι είναι ένα αρχαιολογικό πρότζεκτ που αξίζει να υποστηριχθεί οικονομικά. Οι Ρώσοι προσέγγισαν την Ελληνική Αρχαιολογική Εταιρεία και τον καθηγητή Ντούμα και εκδήλωσαν την πρόθεσή τους να συνδράμουν οικονομικά. «Μας εμπιστεύτηκαν και η ανασκαφή ξεκίνησε πάλι». Προς το παρόν, η

210 Αλέξης Γαλιός HuffPost Greece Αποστολή στο Ακρωτήρι της Σαντορίνης: Η ιστορία ενός μυστικού αρχαίου πολιτισμού 14/07/2016
https://www.huffingtonpost.gr/2016/07/14/culture-akrotiri-anaskafi-_n_10610040.html Πρόσβαση 14/1/2020

Ρωσική εταιρεία, εκτός της μισθοδοσίας των δέκα συντηρητών, έχει αναλάβει την χορηγία ενός δεκαμελούς συνεργείου ανασκαφής, που εργάζεται στο ακριβές σημείο του οικισμού όπου βρέθηκε ένα από τα πιο σημαντικά ευρήματά του, ένα χρυσό αγαλματίδιο αίγαγρου, όπως και τη χρηματοδότηση μιας ομάδας αρχιτεκτόνων (υπό την επιστημονική εποπτεία της κυρίας Κλαίρης Παλυβού, ομότιμης καθηγήτριας του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ), για την εκπόνηση μελέτης συντήρησης, προστασίας και ανάδειξης των μνημείων εντός του αρχαιολογικού χώρου και την «χαρτογράφηση» των 14 στρεμμάτων της ανασκαφής.

5.6.5 Εταιρεία στήριξης προϊστορικών σπουδών Θήρας²¹¹

Τα έτη 2011 έως 2014, τα εργαστήρια λειτούργησαν υποτυπωδώς με 2-3 συντηρητές, χάρη των προσπαθειών της Εταιρείας Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας, που είναι ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο με σκοπό την ενίσχυση και την προβολή του αρχαιολογικού χώρου του ακρωτηρίου Σαντορίνης. Ημερίδες και εκδηλώσεις διοργανώνονται προς συγκέντρωση χρημάτων με σκοπό την ενίσχυση του ανασκαφικού έργου.

Μια από αυτές, διοργανώθηκε το 2017 με τη συμμετοχή της Επιτροπής Πολιτισμού του Δήμου Θήρας, του Πολιτιστικού συλλόγου «Εστία Πύργου Καλλίστης»²¹² του Santorini Arts Factory, του εστιατορίου Selene και του La Ponta, Φυσικά και με τη συναίνεση και τη παρουσία της Εταιρείας Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας. Διοργανώθηκε μια ολόημερη γιορτή για την ανασκαφή στο Ακρωτήρι και όπως ανακοινώθηκε στο δελτίου τύπου: «θα είναι μια γιορτή με πολλά δρώμενα για μικρούς και μεγάλους με σεμινάρια, εκθέσεις φωτογραφίες, ομιλίες και λαχειοφόρο αγορά. Όλα τα έσοδα θα διατεθούν για το ανασκαφικό έργο του ακρωτηρίου».

Παρόμοια εκδήλωση είχε πραγματοποιηθεί και το 2014, όταν έγινε γνωστό στην κοινωνία της Σαντορίνης, η οικονομική κατάσταση της ανασκαφής. Έτσι, διοργανώθηκε ειδική εκδήλωση στον Πύργο υπό την αιγίδα του Δήμου Θήρας, προκειμένου να ενισχύσει την Εταιρεία Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας, όπου

211 Χρ. Ντουμας σε άρθρο του στο <https://www.archaiologia.gr/blog/publishig/%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B1%CE%BA%CF%81%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81/>
212 <https://www.protothema.gr/culture/article/527653/stirizodas-to-anaskafiko-ergo-tou-akrotiriou-tis-sadorinis/>

συγκεντρώθηκε ένα αξιόλογο ποσό, εξασφαλίζοντας για 2-3 μήνες ακόμη τη λειτουργία των εργαστηρίων.

Τον Μάιο του 2014, ο τότε Υπουργός Πολιτισμού Παν. Παναγιωτόπουλος, έκλεισε το ιατρείο που είχε οργανωθεί στον αρχαιολογικό χώρο και το μετέτρεψε σε πωλητήριο του ΤΑΠ. Ωστόσο, όπως έχει αναφερθεί, στο πωλητήριο τα προς πώληση αναμνηστικά δεν είχαν καμιά σχέση με το Ακρωτήρι και ως εκ τούτου κανείς δεν ενδιαφερόταν να τα αγοράσει.

Η Εταιρεία Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας, προκειμένου να καλύψει αυτό το κενό και προς εξασφάλιση πόρων για την συνέχιση της ανασκαφής, χάριν στην ευγενική παραχώρηση γης από ιδιοκτήτη γειτονικού οικόπεδου και με την ανιδιοτελή βοήθεια φίλων καλλιτεχνών, προχώρησε στην οργάνωση μικρού πωλητηρίου 15 τετραγωνικών²¹³. Η ανταπόκριση του κοινού ήταν πολύ ενθαρρυντική, με αποτέλεσμα τη συνέχεια της λειτουργίας του ακόμα και σήμερα²¹⁴.

5.7 Βιώσιμη Ανάπτυξη αρχαιολογικού χώρου Ακρωτηρίου Σαντορίνης

5.7.1 Ανάπτυξη Σαντορίνης

Η Σαντορίνη μετά τον σεισμό του 1956 και την ανακάλυψη του αρχαιολογικού χώρου στο Ακρωτήρι από τον Σπ. Μαρινάτο, σε συνδυασμό με τον μύθο της χαμένης Ατλαντίδας, βρέθηκε στο επίκεντρο της διεθνής σκηνης. Ο σεισμός το 1956 προξένησε καταστροφές, αλλά παράλληλα δημιούργησε τις υποδομές για το μέλλον. Η οικονομική βοήθεια που δέχθηκε ήταν μεγάλη και τη κάτοικοι την εκμεταλλεύτηκαν πλήρως.

Ο τουρισμός στη Σαντορίνη αναπτύχθηκε με ταχύς ρυθμούς, έχοντας ως σημεία αναφοράς τον αρχαιολογικό χώρο, το ηφαίστειο και την καλντέρα. Ιδίως την δεκαετία του '80, ο φρενήρης ρυθμός αύξησης του τουρισμού στη Σαντορίνη, άλλαξε οριστικά την ζωή στο νησί, σε σημείο οι επισκέπτες να υπερβαίνουν τα 2.000.000 ετησίως. Αριθμός που εντάσσει τη Σαντορίνη στους τόπους με το πρόβλημα του υπερτουρισμού.

²¹³ Παρόλο τα θετικά σχόλια του τότε υπουργού δεν δόθηκε άδεια για πώληση εντός του αρχαιολογικού χώρου

²¹⁴ Φίλοι Του Νέου Αρχαιολογικού Μουσείου Πατρών

Www.Fnamp.Gr

Ο όρος οικονομική ανάπτυξη με κοινωνικό και περιβαλλοντολογικό χαρακτήρα, άρχισε να ηχεί στα αυτιά των κατοίκων ως ιδεατό μοντέλο, προκειμένου να ξεφύγουν από τον κίνδυνο της καταστροφής του τόπου και της κοινωνίας.

5.7.2 Αρχαιολογικός χώρος, Σαντορίνη και βιώσιμη ανάπτυξη

Ο αρχαιολογικός χώρος που ήταν από τις κύριες αιτίες (κατά άλλους η κυρία αιτία) ανάπτυξης του νησιού, στην συνέχεια μετατοπίστηκε και συμβιβάστηκε στον ρόλο του αξιοθέατου. Το νησί πλέον δεν έχει ανάγκη τον αρχαιολογικό χώρο για την προβολή του και την ευημερία του. Οι τουριστικές υπηρεσίες, από την μια ταβέρνα που υπήρχε επί εποχή Σπ. Μαρινάτου, έχουν αναπτυχτεί σε τέτοιο βαθμό που θεωρούνται από τις καλύτερες στον κόσμο.

Η Σαντορίνη για χρόνια διαφημιζόταν ως τόπος που μπορεί να απολαύσει κανείς το υπέροχο ηλιοβασίλεμα, τα υπόσκαφα ξενοδοχεία στην καλντέρα, έναν περίπατο πάνω στο νησί του ηφαίστειου και φυσικά τη νυχτερινή ζωή και διασκέδαση. Το Ακρωτήριο απλώς υπήρχε, περιμένοντας τον επισκέπτη να το ξαναανακαλύψει. Τρανταχτό παράδειγμα η απουσία σηματοδότησης στους δρόμους της Σαντορίνης που να οδηγούν σε αυτό, η απουσία ακόμα και τώρα αναφοράς στον επίσημο ιστότοπο του δήμου Σαντορίνης για τον αρχαιολογικό χώρο.

Πλέον ο αρχαιολογικός χώρος έχει ανάγκη τον «υπερτουρισμό» του νησιού για την δική του επιβίωση. Οι 280.000 επισκέπτες του αρχαιολογικού χώρου το 2018, σε σύνολο 2.000.000 επισκεπτών, είναι ένα νούμερο αρκετά χαμηλό, ιδίως όταν όλα τα έσοδα πηγαίνουν κατευθείαν στον κρατικό προϋπολογισμό.

Ο αρχαιολογικός χώρος και ιδίως το κομμάτι της ανασκαφής, έχει ανάγκη από μια δέσμη ενεργειών ανάπτυξης, που θα διασφαλίζει τη βιωσιμότητα του και την απρόσκοπτη λειτουργία του. Η αναμονή της χρηματοδότησης από το κράτος και η θετική ή όχι εξέλιξή της, όπως γίνεται έως τώρα με αποκορύφωμα το 2013-4 που οι εργασίες σχεδόν σταμάτησαν, δεν μπορεί να επαναληφθεί. Η παράμετρος που είναι κρίσιμη για τη βιώσιμη ανάπτυξη του αρχαιολογικού χώρου του Ακρωτηρίου Σαντορίνης, είναι ήδη ενεργοποιημένη.

Η Εταιρεία Φίλων Προϊστορικών Σπουδών του Ακρωτηρίου Σαντορίνης, έχει συμβάλλει σε πολύ μεγάλο βαθμό στη συνέχεια του ανασκαφικού έργου, με πρωτοβουλίες και εκδηλώσεις προς συγκέντρωση χρημάτων, με εκδόσεις βιβλίων,

τουριστικών έντυπων και περιοδικών. Επίσης, με τη λειτουργία και την ενίσχυση των πωλητηρίων του συλλόγου, με σκοπό αφενός την εξυπηρέτηση των επισκεπτών και αφετέρου τη συγκέντρωση χρημάτων προς ενίσχυση του ανασκαφικού έργου του αρχαιολογικού χώρου, η τοπική κοινωνία δείχνει έμπρακτα τη στήριξη της και την ενεργή ενασχόληση της με το Ακρωτήρι. Μέχρι σήμερα, η Εταιρεία δεν έχει πάρει άδεια να διαθέσει τα έντυπα και αναμνηστικά της στο πωλητήριο του Ακρωτηρίου, ενώ είναι προς το παρόν τα μόνα που αναφέρονται στον συγκεκριμένο αρχαιολογικό χώρο²¹⁵.

Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας θα πρέπει να διευκολυνθεί και να αυξηθεί, συμμετέχοντας ακόμα πιο ενεργά στη διαχείριση του αρχαιολογικού χώρου, πάντα υπό την εποπτεία των αρμοδίων αρχών, δίνοντας την πολύτιμη βοήθεια της στην βιωσιμότητα του χώρου.

Η εκμετάλλευση της τεχνολογίας στην ανάπτυξη του αρχαιολογικού χώρου, είναι από τις ενέργειες που πρέπει να απασχολήσουν τους υπευθύνους. Πλέον, είναι κάτι πρωτοποριακό που έχει καταστεί αναγκαίο για την προβολή του και την εξυπηρέτηση των επισκεπτών. Η καθολική χρήση έξυπνων συσκευών από όλους, είναι το μέσον για να πραγματοποιηθεί. Μαζί με τη ανάπτυξη της ιστοσελίδας για την προβολή του αρχαιολογικού χώρου, θα πρέπει να δημιουργηθούν ψηφιακές εφαρμογές κινητών τηλεφώνων και tablets, για την επί τόπου ξενάγηση, καθοδήγηση και ενημέρωση των επισκεπτών. Μακέτα του αρχαιολογικού χώρου, μεγάλες πινακίδες εποπτείας και ερμηνείας, σημειακές πινακίδες ερμηνείας, ακουστικό σύστημα ξενάγησης επισκεπτών με ακουστικά ή μέσω κινητού.

Ένα πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η εφαρμογή που αναπτύχθηκε για το Μουσείο Αργυροτεχνίας στα Ιωάννινα:

Ψηφιακή εφαρμογή (App) του Μουσείου Αργυροτεχνίας Ιωαννίνων.

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, ολοκλήρωσε τον σχεδιασμό ψηφιακής εφαρμογής για Smart phones & υπολογιστές τύπου tablet, η οποία υλοποιήθηκε για το Μουσείο Αργυροτεχνίας, στα Ιωάννινα. Η εφαρμογή είναι δίγλωσση (Ελληνικά / Αγγλικά) και περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:

Πρακτικές πληροφορίες για το μουσείο και το περιεχόμενο της έκθεσης, Ανάγνωση των κειμένων της έκθεσης στα γαλλικά (με σκανάρισμα μέσω QR codes στο χώρο του

215 Νικόλαος Σμιτ 2019 Master Plan της Πολιτιστικής Διαδρομής Σαντορίνης Αθήνα Γραφείο Μελετών Νικόλαος Σμιτ

μουσείου), το ψηφιακό παιχνίδι «Κυνήγι Θησαυρού» (με σκανάρισμα μέσω QR codes στο χώρο του μουσείου), εικονική περιήγηση 360°.

Πέρα από την δραστηριοποίηση της τοπικής κοινωνίας, θα πρέπει να γίνουν επεμβάσεις στον αρχαιολογικό χώρο, προκειμένου οι επισκέπτες κατά την έξοδο τους να έχουν το αίσθημα της πληρότητας, καθιστώντας την επίσκεψη αυτή μοναδική.

Η συντήρηση του νέου στεγάστρου και ιδιαίτερα των ηλεκτρομηχανολογικών στοιχείων και αυτοματισμών, οι όποιοι έχουν αχρηστευτεί από την έλλειψη συντήρησης, είναι επιτακτική, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιοκλιματική του λειτουργία, ιδιαίτερα τη θερινή περίοδο που οι καιρικές συνθήκες είναι έντονες.

Κριτήριο εύρυθμης λειτουργίας του αρχαιολογικού χώρου, είναι η διασφάλιση έγκαιρα του απαιτούμενου προσωπικού φύλαξης, κατά προτίμηση από κατοίκους του νησιού, παρέχοντας βασικές πληροφορίες και στην αγγλική γλώσσα, καθαριότητας όχι μόνο κατά τους θερινούς μήνες, αλλά και τους χειμερινούς, που μπορεί να αποτελέσει προνομιούχα περίοδο για εξειδικευμένες επισκέψεις επιστημόνων. Η περίοδο αυτή, απαλλαγμένη από τον όγκο τουριστών, είναι ιδανική για τον εξειδικευμένο αρχαιολογικό τουρισμό, διασφαλίζοντας τις καλύτερες δυνατές συνθήκες.

Η ύπαρξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για παιδιά και μεγάλους, σε συνεργασία με ομάδες εθελοντών στα πρότυπα μουσείων, με πραγματοποίηση εργαστήριων ανασκαφής, συντήρησης κεραμικών, τοιχογραφίας, είναι ενέργειες που θα αυξήσουν την αξία της επίσκεψης στον αρχαιολογικό χώρο.

Η συνεργασία με Ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια, για υποδοχή φοιτητών τους χειμερινούς μήνες εκμεταλλευόμενοι τους ξενώνες, στο πλαίσιο εκπαιδευτικών προγραμμάτων, θα πρέπει να ενισχυθεί. Ως επί το πλείστον την παρούσα στιγμή, η συμμετοχή περιορίζεται σε φοιτητές από ελληνικά πανεπιστήμια τους καλοκαιρινούς μήνες. Ο σύλλογος θα μπορούσε να λειτουργήσει σε αυτό ως κέντρο υποδοχής των φοιτητών, παρέχοντας διευκολύνσεις στην διαμονή με παροχή πληροφοριών για τα εκπαιδευτικά προ.γράμματα ξενάγησης στο νησί, σε συνεργασία με σχετικούς φορείς και επιχειρήσεις (εκπτωτικά κουπόνια κ.α)

Το αμφιθέατρο (που πρόσφατα έγινε η παρουσία της δωρεάς από τον κ. Kaspesky), μπορεί να χρησιμοποιηθεί για εκδηλώσεις, φεστιβάλ, εκθέσεις, όχι μόνο κατά την διάρκεια της μεγάλης τουριστικής έντασης, αλλά και την χειμερινή περίοδο,

προσελκύοντας επισκέπτες, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση μιας ποιοτικής προσφοράς πολιτιστικού τουρισμού. Κρίσιμης σημασίας είναι η διαμόρφωση ενός προγράμματος εκδηλώσεων σε βάθος εξάμηνου (τουλάχιστον), με πρόβλεψη συνεχούς ενημέρωσης, ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των επισκεπτών για τον προγραμματισμό του ταξιδιού τους στο νησί, με κίνητρο την επίσκεψη κάποιας εκδήλωσης.

Το κυλικείο του αρχαιολογικού χώρου που παραμένει κλειστό λόγω του δυσβάστακτου ενοικίου, είναι επιτακτικό να λειτουργήσει. Οι σύγχρονες ανάγκες των επισκεπτών, επιβάλλουν τη λειτουργία, παρέχοντας τα καθιερωμένα, αλλά και προβάλλοντας την γαστρονομική παράδοση του νησιού. Το κυλικείο είναι δυνατόν να είναι επισκέψιμο και σε επισκέπτες έκτος του αρχαιολογικού χώρου.

Η δυνατότητα απόθεσης των προσωπικών αντικειμένων των επισκεπτών σε ειδική θέση δεν υπάρχει, δυσχεραίνοντας την ξενάγησή τους στον χώρο.

Η μη συνεχής λειτουργία του Ιατρείου του αρχαιολογικού χώρου είναι ένα πρόβλημα, που δεν έπρεπε να υφίσταται. Το ιατρείο λόγω έλλειψης ιατρού τις περισσότερες μέρες είναι κλειστό. Θα πρέπει να είναι άμεση προτεραιότητα των υπευθύνων, η στελέχωσή του και αν είναι δυνατόν σε ετήσια βάση, εξυπηρετώντας και τους κατοίκους του οικισμού του Ακρωτηρίου.

Για τα αστικά απορρίμματα και τα απορρίμματα από τον περιβάλλοντα χώρο (κλαδιά, φύλλα), υπάρχει η δυνατότητα συνεργασίας με την ΔΕΗ, με σκοπό την παράγωγη ενέργειας. Τα εργαστηριακά απόρριμμα αν και λίγα, θα πρέπει να οδηγούνται σε κατάλληλες μονάδες επεξεργασίας και μαζί με τον ήδη υπάρχον βιολογικό καθαρισμό, θα συμβάλουν στην προστασία του τοπικού περιβάλλοντος

Τα κτήρια και ειδικά οι ξενώνες είναι αρκετά παλιά. Μέσω χρηματοδοτικών προγραμμάτων είναι δυνατόν να αναβαθμιστούν ενεργειακά, παράλληλα με την τοποθέτηση ηλιακών πάνελ στις οροφές με σκοπό την ενεργειακή αυτονομία ή ακόμα και δημιουργία εσόδων από την πώληση του.

Η δημοτική συγκοινωνία είναι σχεδόν ανύπαρκτη, με αποτέλεσμα ο επισκέπτης για τη μετάβαση του στον αρχαιολογικό χώρο να χρησιμοποιεί ιδία μέσα. Η όχληση από τα οχήματα στον εξωτερικό χώρο του είναι πολύ μεγάλη, ειδικά τις ώρες μεγάλης επισκεψιμότητας. Επίσης, σημαντική έλλειψη υπάρχει στην οδοσήμανση προς τον

αρχαιολογικό χώρο. Σε συνεργασία με τον δήμο είναι εφικτό να βρεθεί λύση και στα δυο αυτά προβλήματα.

Η επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης του αρχαιολογικού χώρου, είναι δυνατή μέσα από δράσεις, ενέργειες και υποδομές που σέβονται την αξία του χώρου, του περιβάλλοντος των επισκεπτών και της τοπικής κοινωνίας, δίνοντας τη δυνατότητα εμπλοκής της στην διαχείριση του, παράλληλα με όσο το δυνατόν μεγαλύτερα οικονομικά οφέλη.

5.8 Επίδραση περιβάλλοντος

Οι αρχαιολογικοί χώροι είναι σε άμεση αλληλεπίδραση με το περιβάλλον. Αυτή η σχέση έχει θετικά και αρνητικά αποτελέσματα. Όπως στην περίπτωση του Ακρωτηρίου Σαντορίνης.

Το περιβάλλον, στην προκείμενη περίπτωση το ηφαίστειο που κατέστρεψε τον οικισμό, το ίδιο τον διατήρησε έως σήμερα. Μια ενδεχόμενη νέα έκρηξη, ίσως να είχε τα ίδια αποτελέσματα που είχε και πριν από χιλιάδες χρόνια.

Οι σεισμοί αποτέλεσα της ηφαιστειακής δραστηριότητας, είναι ένα θέμα που προκαλεί ανησυχία στους ειδικούς του Ακρωτηρίου Σαντορίνης με μικρά όμως περιθώρια αντίδρασης. Πέρα από στερεώσεις που είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν, χωρίς να επηρεάζεται το αρχαιολογικό στοιχείο, δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστεί ολοκληρωτικά. Όπως ο κ. Ντούμας είχε πει σε παλαιότερη συνέντευξη του, σε έντονη δραστηριότητα του ηφαιστείου, ο αρχαιολογικός χώρος θα μείνει εδώ όπου ανήκει.

Το νερό, θα μπορούσε να έχει καταστροφικά αποτελέσματα στον αρχαιολογικό χώρο. Με την κίνησή του εισχωρεί εύκολα στις ρωγμές και εμποτίζει τα υλικά με διάφορα συστατικά, κυρίως άλατα (που είναι από τις κυριότερες αιτίες φθοράς) και σε συνδυασμό με την αυξομείωση της θερμοκρασίας, δημιουργούνται πιέσεις που είναι δυνατόν να προκαλέσουν θραύση του υλικού.

Οι αυξομειώσεις της θερμοκρασίας, προκαλούν συστολές και διαστολές και σε συνδυασμό με τα άλατα, είναι δυνατόν να προκαλέσουν ρηγματώσεις ιδίως σε αυτά που είναι εκτεθειμένα στις καιρικές συνθήκες.

Η δραστηριότητα φυτών και μικροοργανισμών, είναι δυνατόν να προκαλέσουν φθορές και διαβρώσεις, συνήθως μικρής κλίμακας.

Η κλιματική αλλαγή, που σύμφωνα με τους ειδικούς θα επέλθει τα επόμενα χρόνια, πιθανόν να έχει καταστρεπτικές συνέπειες στους αρχαιολογικούς χώρους διότι τα υλικά που είχαν επιλεγεί για την κατασκευή τους, ήταν σύμφωνα με τις συνθήκες που επικρατούσαν την τότε εποχή. Π.χ. ο Παρθενώνας στην περίπτωση που είχε κατασκευαστεί με το ίδιο υλικό, στην Αίγυπτο τώρα δεν θα υπήρχε. Οι τόσο μεγάλες διαφορές στην ημερήσια θερμοκρασία, θα είχαν σαν συνέπεια τα άλατα που είχαν εισχωρήσει στο πορώδες του μάρμαρου, να κρυσταλλώνονται και να αποκρυσταλλώνονται συνεχώς, ασκώντας τρομακτικές πιέσεις στα τοιχώματα. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του πορώδες και τελικά την ολική καταστροφή του υλικού).

Η γειννίαση του αρχαιολογικού χώρου με το θαλάσσιο στοιχείο και η μεταφορά θαλασσίων στοιχείων είναι ένα πρόβλημα που δυστυχώς είναι δύσκολο να αντιμετωπιστεί πέρα από τις επεμβάσεις συντήρησης που πραγματοποιούνται.

Τα ακρωτήρι Σαντορίνης είχε την τύχη να ανακαλυφθεί από τον κ. Σπ. Μαρινάτο, που από την πρώτη στιγμή αντιλήφθηκε ότι τα στοιχεία της φύσης θα είχαν καταστρεπτικά αποτελέσματα στον αρχαιολογικό χώρο. Με την κατασκευή του στεγάστρου, τα πιο πολλά στοιχεία της φύσης που θα μπορούσαν να προκαλέσουν φθορές, αντιμετωπίστηκαν και συνεχίζουν να αντιμετωπίζονται με επιτυχία.

Η ηλιακή ακτινοβολία, το βρόχινο νερό και ο αέρας, που στις Κυκλάδες είναι έντονος, δεν επηρεάζουν τον αρχαιολογικό χώρο και σε συνδυασμό με την όσο το δυνατόν μικρότερης έκτασης, της μέγιστης με την ελάχιστη θερμοκρασία, δημιουργούν ένα προστατευμένο περιβάλλον.

5.9 Ανάλυση SWOT

Με σκοπό την ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης και τις δυνάμεις που μπορούν να εξουδετερώσουν τις υπάρχουσες απειλές, χρησιμοποιήθηκε η swot analysis.

Παρακάτω θα αναλυθούν τα δυνατά και αδύνατα σημεία του αρχαιολογικού χώρου, καθώς και οι ευκαιρίες και απειλές που θα πρέπει να πραγματοποιηθούν και να αντιμετωπιστούν αντίστοιχα²²⁰.

Δυνατά σημεία

- Πολύ ισχυρό brand name
- Βρίσκεται σε ένα από τα πιο τουριστικά μέρη της Ελλάδας και του κόσμου
- Μοναδικό στο είδος του
- Διεπιστημονικός χώρος έρευνας και επίσκεψης (ηφαίστειο)
- Η τοπική κοινωνία είναι αρκετά ευαισθητοποιημένη ιδρύοντας τον σύλλογο «Εταιρεία Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας» πραγματοποιώντας δράσεις και οργανώνοντας πωλητήριο εκθεμάτων, εκδίδοντας το περιοδικό ΑΛΣ με σκοπό την προβολή και οικονομική ενίσχυση του ανασκαφικού έργου
- Οικονομική ενίσχυση από ένα κολοσσό της τεχνολογίας με διεθνή προβολή
- Συνδύαση της επίσκεψης στο ακρωτήριο με διακοπές αναψυχής
- Ύπαρξη ξενώνων μέσα στον αρχαιολογικό χώρο
- Ύπαρξη εργαστήριων συντήρησης
- Ύπαρξη αμφιθέατρου
- Υποδομές ΑΜΕΑ
- Βιοκλιματικό στέγαστρο
- Αποθηκευτικοί χώροι με κατάλληλες συνθήκες υγρασίας και θερμοκρασίας
- Διευκόλυνση μελέτης ερευνητών
- Η αρχιτεκτονική του στεγάστρου έρχεται σε αρμονία με τον περιβάλλοντα χώρο, χωρίς οπτική επιβάρυνση

Αδύνατα σημεία

- Έλλειψη συνεχούς χρηματοδότησης
- Εμπλοκή πολλών φορέων στη διαχείριση (υπουργείο πολιτισμού για τον αρχαιολογικό χώρο και αρχαιολογική εταιρεία για την ανασκαφή)
- Οι ξενώνες χρήζουν ανακαίνισης (κατασκευάστηκαν το 1969)
- Υστέρηση στον τομέα της προβολής του
- Ελλιπή πληροφόρηση του επισκέπτη
- Έλλειψη δωρεάν έντυπων οδηγών (διατίθενται 2 οδηγοί προς πώληση)
- Δυσκολία στην πρόσβαση (ανύπαρκτες δημοτικές συγκοινωνίες)

- Ανύπαρκτη σήμανση για πρόσβαση στον αρχαιολογικό χώρο
- Η λειτουργία του πωλητηρίου του ΓΑΠ είναι ελλιπής, όπως επίσης και τα προς πώληση εκθέματα δεν κινούν το ενδιαφέρον των επισκεπτών
- Απουσία του ακρωτηρίου από το επίσημο ιστότοπο του δήμου Θήρας
- Ο απαιτούμενος αριθμός φυλάκων είναι μεγαλύτερος από τους διαθέσιμους και συνήθως χωρίς κατάκριση επί του θέματος
- Έλλειψη χώρων αποθήκευσης προσωπικών αντικειμένων των επισκεπτών
- Έλλειψη κυλικείου
- Έλλειψη ισότοπου ειδικά για τον αρχαιολογικό χώρο
- Απουσία Ιατρού
- Απουσία ολοκληρωμένης διαχείρισης αποβλήτων αστικών και εργαστηριακών
- Μη εκμετάλλευση ανανεώσιμων πηγών ενεργείας για παραγωγή ηλεκτρικής ενεργείας
- Απουσία χώρου έκθεσης μέσα στον αρχαιολογικό των σπουδαίων τοιχογραφιών της ανασκαφής. Μονό το 20% των τοιχογραφιών εκτίθενται. Οι υπόλοιπες φυλάσσονται (γύρω στις 50)
- Έκθεση τοιχογραφιών σε διάσπαρτα μουσεία (αρχαιολογικό Αθήνας, Μουσείο Προϊστορικής Θήρας, Παλαιό Μουσείο Θήρας)
- Συνεχής συντήρηση του βιοκλιματικού στεγάστρου και κυρίως του ηλεκτρομηχανικού εξοπλισμού
- Ο υπερτουρισμός τη θερινή περίοδο δυσχεραίνει την επίσκεψη
- Λόγω της υπαγωγής του αρχαιολογικού χώρου στο υπουργείο τουρισμού κάποιες ενέργειες συναντούν εμπόδια που δύσκολα ξεπερνιούνται
- Μη εκμετάλλευση του αμφιθέατρου για προβολή ταινιών μικρού μήκους για ενημέρωση των επισκεπτών σε καθημερινή βάση
- Μη εκμετάλλευση του αμφιθέατρου για διεξαγωγή συνεδρίων αρχαιολογικού ενδιαφέροντος με ομιλητές διακεκριμένους επιστήμονες
- Μη λειτουργία του κυλικείου
- Ελλιπής αριθμός φυλάκων και συχνά χωρίς δυνατότητα πληροφόρησης
- Έλλειψη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους μικρούς και μεγάλους επισκέπτες
- Μη εκμετάλλευση των ξενώνων τους χειμερινούς μήνες

Απειλές

- Μη εύρεση δωρεών και χρηματοδότησης για συντήρηση
- Κακή συντήρηση του βιοκλιματικού στεγάστρου
- Καταστροφή των ήδη συντηρημένων τοιχογραφιών σε περίπτωση έλλειψης οικονομικών πόρων
- Μη ύπαρξης σχεδίου προστασίας σε μια ενδεχόμενη έντονη δραστηριότητα του ηφαιστείου. Στο πρόγραμμα Ταλώς²¹⁶ που εκπονήθηκε το 2019, δεν υπάρχει καμιά αναφορά σχετικά με τον αρχαιολογικό χώρο
- Η εμπορευματοποίηση του αρχαιολογικού χώρου στην προσπάθεια να καταστεί βιώσιμο

Ευκαιρίες

- Εκμετάλλευση ευρωπαϊκών προγραμμάτων για ανακαίνιση και ενεργειακή αναβάθμιση όλων των κτηρίων
- Προβολή του αρχαιολογικού χώρου σε διεθνή τουριστικούς οργανισμούς
- Συνέχιση λειτουργίας από την εταιρεία Εταιρεία Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας του πωλητήριου, εμπλουτίζοντάς το με εκθέματα και δημιουργίες τοπικών εργαστήριων και επεκτείνοντας το ωράριο λειτουργίας
- Θεσμοθέτηση από την Εταιρεία Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας σε συνεργασία και με άλλους φορείς, εκδηλώσεων για την οικονομική ενίσχυση της ανασκαφής
- Εκμετάλλευση του ηφαιστείου **ως υπευθύνου** για την καταστροφή και συντήρηση του προϊστορικού οικισμού με συνεργασίες με ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια, πραγματοποιώντας διεπιστημονικές εκπαιδευτικές δράσεις και αξιοποιώντας τους ξενώνες του χώρου.
- Επέκταση και δυνάμωση των συνεργασιών με Ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια στον τομέα της αρχαιολογίας και συντήρησης,

²¹⁶ Πρόγραμμα Ταλώς https://www.civilprotection.gr/sites/default/gscp_uploads/ap_941_06-02-2020_egkrisi_kai_apostoli_lis_ekdosis_genikoy_shedioy_ifaisteioy_santorinis_ada_ovit46mtlv-thvi_0.pdf

- Συνεργασία με τον δήμο για προβολή του αρχαιολογικού χώρου στα λιμάνια και στο αεροδρόμιο του νησιού, εκδίδοντας διαφημιστικό οδηγό και διανέμοντάς το δωρεάν σε ειδικά σταντ που θα τοποθετηθούν
- Συνεργασία με τον δήμο για εγκατάσταση οδοσήμανσης προς τον αρχαιολογικό χώρο
- Θεσμοθέτηση ανασκαφικών περιόδων εθελοντικού χαρακτήρα, με αποδέκτες φοιτητές από όλο τον κόσμο, εκμεταλλεύοντας τα εργαστήρια συντήρησης και τους ξενώνες
- Θεσμοθέτηση ανασκαφικού διδασκαλείου στα πρότυπα της ανασκαφής Δησηλίου Καστοριάς²¹⁷
- Προώθηση του περιοδικού ΑΛΣ της Εταιρείας Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας, μέσα στον αρχαιολογικό χώρο
- Ενδυνάμωση και προώθηση της συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας ως αναπόσπαστο μέρος στην διαδικασία λήψης αποφάσεων, μέσω της Εταιρείας Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας
- Το Ακρωτήρι προσελκύει επισκέπτες υψηλής αξίας που οι απαιτήσεις τους σε όρους φιλοξενίας είναι επίσης υψηλές και σε αυτό το τομέα η Σαντορίνη είναι πολύ καλά προετοιμασμένη
- Αξιοποίηση του τοπικού πληθυσμού στην απασχόληση στον αρχαιολογικό χώρο
- Εκμετάλλευση ηλιακής ενέργειας για παράγωγη ηλεκτρικής ενέργειας
Χρηματοδότηση από ευρωπαϊκά προγράμματα
- Αξιοποίηση των απορριμμάτων σε συνεργασία με την ΔΕΗ, για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω της εγκατεστημένη αντίστοιχης μονάδας αστικών και οργανικών απόβλητων.
- Αξιοποίηση νέων τεχνολογιών για ανάπτυξη εφαρμογών για OnLine ενημέρωση κατά την διάρκεια της επίσκεψης
- Ανάπτυξη εφαρμογών εικονικής περιήγησης στον αρχαιολογικό χώρο
- Δημιουργία ισότοπου αποκλειστικά για τον αρχαιολογικό χώρο
- Αξιοποίηση των δυνατοτήτων των Social media
- Απρόσκοπτη λειτουργία του ιατρείου 12 μήνες τον χρόνο εξυπηρετώντας

²¹⁷ <https://anaskamma.files.wordpress.com/2010/06/2010.pdf>

παράλληλα τις ανάγκες του τοπικού οικισμού

- Επαναλειτουργία του κυλικείου στα πρότυπα του Μουσείου της Ακρόπολης, απευθυνόμενο ακόμα και σε μη επισκέπτες, αξιοποιώντας στο έπακρο την τουριστική κίνηση του νησιού.
- Εκπαίδευση φυλάκων στην παροχή τουλάχιστον των βασικών πληροφοριών σε συνεργασία με την Εταιρεία Στήριξης Σπουδών Προϊστορικής Θήρας.

6 . Συμπεράσματα

Η Σαντορίνη έχει καταστεί ένας από τους πλέον πιο διαδεδομένους τουριστικούς προορισμούς του κόσμου. Σε αυτό συνέβαλε η ανακάλυψη του προϊστορικού οικισμού στο Ακρωτήριο Σαντορίνης. Παρά το γεγονός αυτό, ο αρχαιολογικός χώρος πέρασε σε δεύτερη μοίρα, έχοντας τον ρόλο του αξιοθέατου της Σαντορίνης.

Οι ενέργειες που έχουν γίνει από τον Σπ. Μαρινάτο ήταν πολύ μπροστά για την εποχή του (δημιουργία εργαστηριών συντήρησης, κατασκευή στεγάστρου και ξενώνων), αφήνοντας μια πολύτιμη κληρονομία στον επίσης αξιόλογο συνεχιστή του Χρ. Ντούμα.

Προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας, η διαχείριση, θα πρέπει να ακολουθεί τους κανόνες της βιώσιμης ανάπτυξης. Το βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης, είναι το ζητούμενο για όλη την ανθρωπότητα και βρίσκει εφαρμογή και στον τομέα του πολιτισμού.

Ένα μοντέλο που θα δίνει την δυνατότητα δημιουργίας ευκαιριών στην τοπική κοινωνία, για εμπλοκή και συνεισφορά στη διαχείριση της προστασίας και της αξίας του αρχαιολογικού χώρου, με ταυτόχρονη ικανοποίηση των σύγχρονων αναγκών των επισκεπτών.

Ο παθητικός ρόλος στον οποίο αρκούσαν οι επισκέπτες τα παλαιότερα χρόνια, έχει περάσει ανεπιστρεπτί. Οι σύγχρονοι επισκέπτες, έχουν ανάγκη να νιώσουν με βιωματικό τρόπο της ξενάγησή τους, μέσα από δράσεις και φυσικά με την υποστήριξη των νέων τεχνολογιών, που έχουν διεισδύσει με πολύ καλά αποτελέσματα στον τομέα του πολιτισμού. Ο επισκέπτης έχει ανάγκη από μια ολοκληρωμένη παραμονή στον χώρο, παρέχοντάς του όλες τις ανέσεις, με σκοπό η εμπειρία του να είναι μοναδική.

Στο ίδιο πλαίσιο θα πρέπει να κινείται και η υλικοτεχνική υποδομή του αρχαιολογικού χώρου και οι κτηριακές εγκαταστάσεις, προωθώντας ενέργειες προς μια όσο τον δυνατόν πιο φιλική προς το περιβάλλον διαχείριση, χρησιμοποιώντας όλα τα σύγχρονα εργαλεία και τεχνικές.

Ο Αρχαιολογικός χώρος του Ακρωτηρίου Σαντορίνης, έχει όλα εκείνα τα στοιχεία στα οποία μπορεί να βασιστεί, προκειμένου να επιτύχει την βιώσιμη ανάπτυξή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αποστολάκη Μαρία, 2007 Δίκτυο Αειφόρων Νήσων Δάφνη Σαντορίνη (Θήρα), Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών - Σαντορίνη (Θήρα), Αθήνα
http://www.itia.ntua.gr/dafni/doc/dafni_theory.pdf πρόσβαση 11/1/2020
- Ι. Βούρτσης, Ε. Μανακίδου, Γ. Πασχαλίδης, Κ. Σμπόνιας, 1999 Η Έννοια του Πολιτισμού – Όψεις του Ελληνικού Πολιτισμού, ΕΑΠ, Πάτρα 1999
- Γεωργόπουλος Α., ‘Γη. Ένας μικρός κι εύθραυστος πλανήτης’ (1998), Αθήνα, εκδόσεις ‘Gutenberg’
Δανεζής Μ1941 Σαντορίνη Λαογραφία Κοινωνία Και Άνθρωπος στο Ριτζουλη Κ. 2010, Χωροταξία και Ιστορικό Πλαίσιο, Πολεοδομική Επέμβαση Στην Περιοχή Σιδερά στην Οια
- Δανέζη - 1971, επιμέλεια Εμμανουήλ Λιγνού Συλλογικός Τόμος «Σαντορίνη» Αθήνα
- Δανέζης Ιωάννης 2001 Θήρα –Θηρασιά Ασπρονήσι Ηφαιστεια
- Δανέζης 2001, Οι Αρχαιολογικές Μαρτυρίες Για Την Πρώτη Κατοίκηση Της Θήρας», in Ι. Μ. Σαντορίνη. Θήρα, Θηρασιά, Ασπρονήσι, Ηφαιστεια. Αθήνα Εκδοσεις Αδάμ
- Διαχείριση του Τουρισμού σε Τόπους Πολιτισμικής Σημασίας / International Cultural Tourism Charter: Managing Tourism at Places of Heritage Significance (Icomos, 1991 Icomos. (1999). International Cultural Tourism Charter. http://www.international.Icomos.org/charters/tourism_greek.pdf
- Καζανάς Αλέξανδρος-Τιμόθεος 2010 Διδακτορική διατριβή Η Ποινική Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς
<https://www.law-archaeology.gr/index.php/el/nomoi> πρόσβαση 11/2/2020
- Καλλιρρόη Παλύβου 1988 Διδακτορική Διατριβή Αθήνα
- Καραλή Λ., 1998. Λεξικό Αρχαιολογικών - Περιβαλλοντικών Όρων, Αθήνα
- Καρβούνης, Γεωργακέλος 2000 Διαχείριση του Περιβάλλοντος Επιχειρήσεις Και Βιώσιμη Ανάπτυξη Εκδ Σταμούλης
- Κλάγκου Φωτεινή Τα Εικονογραφικό Πρόγραμμα Της Δυτικής Οικίας Και Της Ξεστής 3 Στο Ακρωτήρι
- Κοκκώσης, Χ. και Τσάρτας, Π. (2001) Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική ΑΕ.
- Κοκκώσης, Χ. Τσάρτας, Π. Γκρίμπα, Ε. (2011), Ειδικές Και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού Στη Ζήτηση Και Προσφορά Νέων Προϊόντων Τουρισμού. Αθήνα : Κριτική
- Κονταράτος Αντώνης, 2007 Σαντορίνη – Πορεία στον Χρόνο. Εκδόσεις Ηλιοτρόπος,
- Κοτζαμάνης., Β2011.. Ο πληθυσμός του πλανήτη: 7 δις Το 2011, 9 δις το 2050;. Δημογραφικά Νέα, no 15,

- Οδυσσέας Γκιλής Θήρα-Κάλλιστη-Στρόγγυλη-Σαντορίνη-Αποσπάσματα από αρχαία, Βυζαντινά και Θεολογικά κείμενα Θεσσαλονίκη http://www.geo.auth.gr/gr_santorini_panorama.htm Πρόσβαση 11/12/2019
- Μαρινάτος, Σπ. 1972 «Θησαυροί της Θήρας», έκδοση Εμπορικής Τραπεζής της Ελλάδος, Αθήναι (<https://docplayer.gr/amp/3003002-Thhsayroi-ths-thhpas-anadiuosieysi-apo-ton-touo-sp-marinatoy-thisayroi-tis-thiras-ekdosi-europorikis-trapezis-tis-ellados-athinai-1972.html>) Πρόσβαση 11/1/2019
- Μονιούδη Δώρα - Γαβαλά: 1997"Σαντορίνη. Κοινωνία και Χώρος. 15ος - 20ος Αιώνας", Έκδοση του Ιδρύματος Λουκά και Ευάγγελου Μπελλώνια, 1997
- Νικόλαος Σμιτ 2019 Master Plan της Πολιτιστικής Διαδρομής Σαντορίνης Αθήνα Γραφείο Μελετών Νικόλαος Σμιτ
- Ντούμας Χρ.: "Θήρα/Σαντορίνη", Santorini Guidebook 2007
- Χρ. Ντούμας Ακρωτήρι 19-20 Δεκεμβρίου 1997 Θήρας 20 Χρόνια Ερευνάς Επιστημονική Συνάντηση Λίθινα Εργαλεία
- Ντουμας Γ. Χρηστος 1999οι Τοιχογραφίες Της Θήρας Εκδ. Ίδρυμα Θήρας
- Παπαδημητρίου Νίκος Άρης Αναγνωστόπουλος 2017 (Το Παρελθόν στο Παρόν Μνήμη Ιστορία και Αρχαιότητα στην Σύγχρονη Ελλάδα) Εκδόσεις Καστανιώτη
- Παρασκευόπουλος Στέφανος, Κορφιάτης Κωνσταντίνος Περιβαλλοντική Εκπαίδευση - Θεωρίες Και Μέθοδοι 2013 Εκδ Χριστοδουλίδη
- Παυλογεωργάτος Γ. (2003). Διατήρηση της υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παρατηρητής
- Πόλεις της Μεσόγειου μετά από σεισμούς Εκδόσεις Βόλος 2007
- Πούλιος 2015 Πολιτιστική Διαχείριση Τοπική Κοινωνία Και Βιώσιμη Ανάπτυξη www.kallipos.gr
- Σμιτ Νικόλαος 2019 Master Plan της Πολιτιστικής Διαδρομής Σαντορίνης Αθήνα Γραφείο Μελετών Νικόλαος Σμιτ
- Σπιλάνης Γιάννης Τουριστικό Παρατηρητήριο Σαντορίνης. Αποτύπωση της κατάστασης της τουριστικής δραστηριότητας και των επιπτώσεων της στον προορισμό, ανάλυση SWOT και εναλλακτικά σενάρια πολιτικής ς Μυτιλήνη Γενάρης
- Τσούρου Βασιλική Διπλωματική Εργασία 2010 Θέμα: «Η Ανάπτυξη Του Πολιτιστικού Τουρισμού Στη Χίο
- Φλογαίτη 2006 Εκπαίδευση Για Το Περιβάλλον Και Την Αειφορία Εκδ. Ελληνικά Γράμματα Αθήνας Στο Μανουσάκι Ευτυχία 2012'Η Επίδραση του Περιβάλλοντος στην Διατήρηση των Αρχαιολογικών Χωρών Η Περίπτωση Της Καμιζόλας Ρόδου Ρόδος

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Agbelusi, E.A (2009): Wildlife Resources: A National Heritage. Inaugural Lecture Delivered At The Federal University Of Technology, Akure Στο World Heritage And Sustainable Development: The Role Of Local

Communitiesa Lead Paper Presented At International Day For Monuments And Sites At National Museum Akure, Ondo State; 18th Of April, 2012
Oladeji. Sunday. Oladipo

- Aegean painting in the bronze age Sra Anderson Immerwahr Pennsylvania State University Press, 1990
- Bedrich Moldan; Suzanne Billharz 1997; Robyn Matravers Sustainability Indicators: A Report On The Project On Indicators Of Sustainable Development
- Bendix, R. (2009). Heritage between economy and politics: An assessment from the perspective of Cultural Anthropology
- Culture In The Sustainable Development Goals: A Guide For Local Action may 2018
https://www.uclg.org/sites/default/files/culture_in_the_sdgs.pdf Πρόσβαση 12/11/2019
- Cultural world Heritage Published in 2013 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 7, place de Fontenoy, 75352 Paris 07 SP, France
- Cultural tourism: globalising the local -localising the global Proceedings of the ATLAS Cultural Tourism Group meeting in Barcelona, June 2003
- Doumas Christos G 22 Nov 2013 Managing the Archaeological Heritage: The Case of Akrotiri, Thera (Santorini) | Published online
- Drummond, S & Yeoman, I 2001. Quality Issues in Heritage Visitors Attractions Oxford,
- Feasible Management of Archaeological Heritage Sites Open to Tourism Douglas C. Comer Annemarie Willems Εκδ Springer 2019
- Flalk & Dierking, (1998). Falk J. & Dierking Lynn (1998), The museum experience, Whalesback books, Washington D.C.
- Gilman R, Context Intistut)
<https://www.context.org/about/who-we-are/robert-gilman/> Πρόσβαση 20/2/1010
- Heritage Sites: Economic Incentives, Impacts and Commercialization Peter G. Gould and Paul Burtenshaw July 4, 2019
- Hodder, I., 2003. Sustainable time travel: toward a global politics of the past. In Kane, S. (ed.), The Politics of Archaeology and Identity in a Global Context: 139–147. Boston, MA: Archaeological Institute of America.
- Hopper – Greenhill E. (1994), Museums and their visitors, New York: Routledge
- Jennifer A .Elliot 2013 An Introduction To Sustainable Development Roytledge
- Managment planning of archaeological sites Getty conservation institute May 2000
- Martin Nihael Capstone 2007 The Unexplained Atlantis Press Minesota
- Rodney Casteden 2002 Atlantis Destroyed
- Martha Demas and Neville Agnew Conservation and sustainable development of archaeological sites

- Marko Nikolić 2011 Visitors' Centers At Archeological Sites In Serbia As An Input For Sustainable Development Of The Country 2011
- Myers, D., Smith, S. N., & Shaer, M. (2010). A Didactic Case Study of Jarash Archaeological Site, Jordan: Stakeholders and Heritage Values in Site Management. Los Angeles: Getty Conservation Institute
http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/jarash_case_study.html Πρόσβαση 26/11/2019
- Pickard, R. (2002). European Cultural Heritage (Vol. 1). Council of Europe publishing
- Nardi, R. (1995). Open-heart restoration: raising the awareness of the public. Cahier d'étude/Study Series: Comité de conservation
- Poullos Ioannis 2011 Is every Heritage Site a 'living' one?: Linking Heritage Conservation to Communities' Association with Sites, The Historic Environment: Policy and Practice vol. 2, issue 2,
- Poullos, I. (2015). Gazing at the 'Blue Ocean', and tapping into the mental models of conservation: Reflections on the Nara+20 Document. Heritage and Society, Vol 8 (2)
- Poullos I - 2014 The past in the present: A living heritage approach-Meteora, Greece- ubiquitypress.com
- Pollitt. J. J New York 2014, Aegean Painting in the Bronze Age" in The Cambridge history of Painting in the Classical World, edited by: Cambridge University Press, 2014,
- Peter bille Larsen and William Logan 2018 World heritage and sustainable development ,new direction in world heritage management Routledge πρόσβαση 11/2/2020
- Pye, E. (2010). Collections mobility perspectives on conservation: emphasison the original object. In: Pettersson, S and Hagedorn-Saupe, M and Jyrkkio,
- Terry Childs And Danielle M. Benden 2017A Checklist For Sustainable Management Of Archaeological Collections
- World Heritage And Sustainable Development: The Role Of Local CommunitiesA Lead Paper Presented At International Day For Monuments And Sites At National Museum Akure, Ondo State; 18th Of April, 2012 Oladeji. Sunday. OladipoDepartment Of Ecotourism And Wildlife Management,Federal University Of Technology, Akure
- WCED (1987) Our Common Future, Oxford University Press, Oxford; New York
- White V., McCrum G., Blackstock K.L., and Scott A. 2006 Indicators And Sustainable Tourism: Literature Review
- Yannis Hamilakis & Philip Duke 2016 Archaeology and capitalism Routledge
https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=3LhJDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA179&dq=+Sustainable+Development+of+Archeological+Heritage&ots=Cub5K2y9uE&sig=K0YT9LvbU2eXtQy4G8OkGgFpsn0&redir_esc=y#v=onepage&q=Sustainable%20Development%20of%20Archeological%20Heritage&f=false Πρόσβαση 30/3/2020

Ομιλίες, περιοδικά

- Ανάσκαμμα, Ανασκαφικό Περιοδικό, Ιστορικότητα και Τοπίο: Σύγχρονοι προβληματισμοί για το σχεδιασμό αρχαιολογικών χώρων Μαρία Τρατσέλα Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τεύχος 6, 2012 1
- Αρχιτέκτονες Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ| τεύχος 46 – περίοδος Β Ιούλιος/Αύγουστος 2004
(http://docplayer.gr/2311911-I-ioktitis-ypeythynos-symfona-me-to-nomo-ranagiotis-georgakopoylos.html#show_full_text πρόσβαση 29/12/2019)
- Ομιλία Το Σάββατο 23 Μαΐου 2015 του πρόεδρου του «ΔΙΑΖΩΜΑΤΟΣ», κου Σταύρου Μπένου στην επιστημονική διημερίδα “PS Value Talks Ψηφιακή Αειφορία/ Νέες Προοπτικές για Μουσεία και Πολιτιστικούς Οργανισμούς” που διοργάνωσε η PostScriptum σε συνεργασία με τον Κόμβο Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας της Τεχνόπολης INNOVATHENS του Δήμου Αθηναίων και την Εταιρεία Ελεύθερου Λογισμικού/ Λογισμικού Ανοιχτού Κώδικα (ΕΕΛ/ΛΑΚ).
- 20ο Επιστημονικό Συνέδριο Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων «Η περιφέρεια σε καμπή: Μετα-ψηφιακές κοινότητες, νέος τοπικισμός και επανεθνικοποίηση - Αναπτυξιακές προεκτάσεις», Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο 4-5 Ιουνίου 2018
- Κωστάκης, 2003 Πολιτιστικός τουρισμός και ανάπτυξη εθνικό κέντρο δημοσίας διοίκησης Ηράκλειο 17-19/2/2003 Αθηνά 24-26/2/2003
https://www.academia.edu/7181485/%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_2003 Πρόσβαση 12/2/2010
- Πέτρος Θέμελης Ιούνιος 2015 Περιοδικό Ώθηση Τεύχος 11
- Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου Ιστορικά Μεταλλεία στο Αιγαίο, 19ος-20οςαιώνας, (Μήλος 3-5.10.2003), Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα 2005,
- Φιντικάκης Ν., Αρχιτέκτονες Ιούλιος/Αύγουστος 2004 Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ| τεύχος 46 – περίοδος Β «Το νέο βιοκλιματικό στέγαστρο στο Ακρωτήρι Σαντορίνης»
- Χουρμουζιάδης Γ. Χ Το Πρώτο Ανασκαφικό Διδασκαλείο στο Δισπηλιό https://anaskamma.files.wordpress.com/2009/10/01_hourmouziadis_02.pdf πρόσβαση 14/1/2020
- Convention Concerning The Protection Of The World Cultural And Natural Heritage 30th Anniversary (1972-2002) World Heritage Committee Twenty-Sixth Session Budapest, Hungary 24 - 29 June 2002
- International Seminar on Cultural Tourism in the Balkan Countries, Corfu 19-20 Sept. 2003, ομιλία Προέδρου ΕΟΤ

Άρθρα και δημοσιεύσεις

- Οι σημαντικότερες περιπτώσεις καταστροφής και λεηλασίας της πάντα επιβλητικής Ακρόπολης 05/11/2016
<https://www.newsbeast.gr/weekend/arthro/2443500/i-simantikoter-es-periptosis-katastrofis-ke-leilasias-tis-panta-epivlitikis-akropolis> 10/12/2020
- Μια συγκλονιστική ιστορία, έκρυσαν τα αρχαία για να τα σώσουν από τους ναζί
<https://www.tanea.gr/2019/10/29/greece/mia-sygklonistiki-istoria-ekrypsan-ta-arxaia-gia-na-ta-sosoun-apo-tous-nazi/>
- Αλήθειες στο φως για την καταστροφή της αρχαίας πόλης της Παλμύρας στην Σύρια
<https://www.peoplegreece.com/nea/nees-alithies-sto-fos-gia-tin-katastrofi-tis-archeas-polis-tis-palmyras-sti-siria/> Πρόσβαση 11/12/2019
Συρία: καταστρέφεται η πολιτιστική κληρονομιά 29 Ιουλ 2013
<https://www.archaiologia.gr/blog/2013/07/29/%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CE%BD/>
- Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο: Μνήμες 1940-44 22ΟΚΤ 2018
- <https://www.namuseum.gr/new/ethniko-archaiologiko-moyseio-mnimes-1940-44/> Πρόσβαση 11/2/2020
- Συρία: καταστρέφεται η πολιτιστική κληρονομιά 29 Ιουλ 2013
- <https://www.archaiologia.gr/blog/2013/07/29/%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CE%BD/>
- UNESCO: Έγκλημα πολέμου η καταστροφή αρχαίων ασσυριακών μνημείων από το Ι.Κ. 06 Μαρ 2015
<https://m.naftemporiki.gr/story/923633/unesco-egklima-polemou-i-katastrofi-arxaion-assuriakon-mnimeion-apo-to-ik> πρόσβαση 14/2/2020
- Τρισδιάστατος εκτυπωτής ξαναφτιάχνει αρχαίο άγαλμα που καταστράφηκε από τον ISIS 06 Ιουλίου 2019
<https://www.cnn.gr/style/politismos/story/183296/trisdiastatos-ektypotis-xanaftiaxnei-arxaio-agalma-poy-katastrafike-apo-ton-isis>
- Τάσος Σαραντής Περικυκλώνουν την Ακρόπολη με ξενοδοχεία – τέρατα 21.02.2019
https://www.efsyn.gr/ellada/periballon/184350_perikyklonoyn-tin-akropoli-me-xenodoheia-terata. Πρόσβαση 26/2/2020
- Το Άμστερνταμ έχει αηδιάσει με τους τουρίστες -Αγρια μέτρα, έντονα παράπονα πολιτών08|11|2017
<https://www.iefimerida.gr/news/374594/amsterntam-ehei-aidiasei-me-toys-toyristes-agria-metra-entona-parapona-politon-eikones> Πρόσβαση 22/2/2020-

- Θέμελης 2017 Η Αρχαιολογία ως Συμμετοχική Διαδικασία
https://www.academia.edu/38118277/P._Themelis_2017_%CE%97_%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1_%CF%89%CF%82_%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1 Πρόσβαση 12/2/200
- Η γλυκόπικρη ιστορία του Ήχως και Φως!
- <https://www.rodiaki.gr/article/400775/h-glykopikrh-istoria-toy-hxos-kai-fws>
 Πρόσβαση 24/4/2020
- Ανασκαφικό διδασκαλείο στο Δισπηλιό 04 Ιούλι 2012
- <https://www.archaiologia.gr/blog/2012/07/04/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B4%CE%B9%CE%B4%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B1%CE%BB%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B4%CE%B9%CF%83%CF%80%CE%B7%CE%BB%CE%B9%CF%8C/>
- Μάνος Μικελάκης Αρχαιολόγος ΥΠΠΟΑ Η τεχνολογία στις υπηρεσίες του πολιτισμού1 <https://www.archaiologia.gr/blog/2016/12/12/%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%AC-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%B5%CF%81%CE%BC%CE%B7%CE%BD%CE%B5/>
- Αλέξης Γαγλιάς HuffPost Greece Αποστολή στο Ακρωτήρι της Σαντορίνης: Η ιστορία ενός μυστικού αρχαίου πολιτισμού14/07/2016
- https://www.huffingtonpost.gr/2016/07/14/culture-akrotiri-anaskafi-_n_10610040.html Πρόσβαση 14/1/2020
- Χρ. Ντουμας σε αρθρο του ,Τα εργαστήρια συντήρησης στο Ακρωτήρι Θήρας, στο <https://www.archaiologia.gr/blog/publishig/%CF%84%CE%B1-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CF%83%CF%85%CE%BD%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B1%CE%BA%CF%81%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81/>
 19/12/2019
- Στηρίζοντας το ανασκαφικό έργο του Ακρωτηρίου της Σαντορίνης <https://www.protothema.gr/culture/article/527653/stirizodas-to-anaskafiko-ergo-tou-akrotiriou-tis-sadorinis/> Πρόσβαση 11/1/2020
- Το στέγαστρο έχει τη δική του ιστορία 20.4.2012
<http://www.topontiki.gr/article/34050/stegastro-ehei-ti-diki-toy-istoria> Πρόσβαση 14/12/2019
- Νέα μοναδικά ευρήματα από την προϊστορική πόλη του Ακρωτηρίου Θήρας <https://www.circogreco.gr/2020/02/02/akrotiri-thiras/> πρόσβαση 22/12/2019

- Η Σαντορίνη δεν αντέχει τόσους τουρίστες
<https://www.kathimerini.gr/1005720/article/oikonomia/epixeirhseis/h-santorinh-den-antexei-tosoys-toyristes-proeidopoi-i-h-ee> Πρόσβαση 11/1/2020
- Ένα Νησί των 15550 Κάτοικων Δέχεται 2000000 Τουρίστες τον Χρόνο.....
<https://www.kathimerini.gr/1005720/article/oikonomia/epixeirhseis/h-santorinh-den-antexei-tosoys-toyristes-proeidopoi-i-h-ee>
- 1Man dies in Greece ruin cave-in 26 September 2005
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4278190.stm> Πρόσβαση 13/2/2010
<https://www.in.gr/2005/09/23/greece/enas-nekros-kai-eksi-traumaties-apo-tin-ptwsi-stegastroy-sto-akrwtiri-santorinis/>
- Διαδίκτυο
- Απόφαση του Συμβουλίου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 σχετικά με τη σύναψη της τροποποίησης του πρωτοκόλλου του Μόντρεαλ για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στιβάδα του όζοντος, όπως εγκρίθηκε στο Λονδίνο, τον Ιούνιο του 1990, από τα συμβαλλόμενα μέρη του πρωτοκόλλου
https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:c00b120a-62d9-46c8-9264-e750329aa9be.0007.02/DOC_1&format=PDF πρόσβαση 14/2/1010
- Αρχαιολογικός Χώρος Παλμύρας
<https://www.icomos.org/en/what-we-do/focus/366-contents/galleries/5823-archaeological-site-of-palmyra> πρόσβαση 12/1/2020
- Βραβείο στο Μουσείο Ακρόπολης
http://www.theacropolismuseum.gr/sites/default/files/to_vraveio_keck_2012_s-to_moyseio_akropolis.pdf
- Βιώσιμη ανάπτυξη: η ΕΕ καθορίζει τις προτεραιότητές της
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_16_3883 πρόσβαση 30/3/2020
- Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο: Μνήμες 1940-44 22ΟΚΤ 2018
- <https://www.namuseum.gr/new/ethniko-archaiologiko-moyseio-mnimes-1940-44/> Πρόσβαση 11/2/2020
- Η εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία,
<https://www.archetai.gr/> Πρόσβαση 11/2/2020
- Η Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών για την Βιώσιμη Ανάπτυξη και οι 17 στόχοι της Βιώσιμης ανάπτυξης Αθήνα 2019
https://hellenicaid.mfa.gr/media/images/docs/Agenda_2030.pdf πρόσβαση 22/12/2019
- Η Ελλάδα κύρωσε την Συμφωνία των Παρισίων για το κλίμα
<https://gr.ambafrance.org/%CE%97-%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1-%CE%BA%CF%8D%CF%81%CF%89%CF%83%CE%B5-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%A3%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%AF%CF%89%CE%BD> Πρόσβαση 14/1/2020

- Η Έννοια της Αειφορίας και η Ενσωμάτωση της στο Εθνικό Θεσμικό Πλαίσιο
https://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/13/2/425.pdf πρόσβαση 12/2/2020
- White V., McCrum G., Blackstock K.L., and Scott A. 2006 Indicators And Sustainable Tourism: Literature Review The Macaulay Institute
<https://macaulay.webarchive.hutton.ac.uk/ruralsustainability/LiteratureReview.pdf> πρόσβαση 14/2/2020
- Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 345 της 31/12/1999 σ. 0002 – 0035
[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:21999A1231\(13\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:21999A1231(13)) πρόσβαση 10/6/2019
- Ευρώπη 2020 : η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη και την απασχόληση
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aem0028> πρόσβαση 30/3/2020
- Η προσέγγιση της ΕΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη
https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-approach-sustainable-development_el
- Κατάληψη της Παλμύρας από το «Ισλαμικό Κράτος»
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-8-2015-008220_EL.html Πρόσβαση 31/12/2019
- Νόμος 3818 για την Προστασία Δασών και Δασικών Εκτάσεων του Νομού Αττικής <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=442&language=en-US> πρόσβαση 10/9/2019
- Οία
Πληθυσμιακά Στοιχεία, Οικονομικές και Παραγωγικές Δραστηριότητες Εθνικό Μετσόβιο πολυτεχνείο
<http://5a.arch.ntua.gr/project/12816/13277> πρόσβαση 21/2/2020
- Προς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για την πολιτιστική κληρονομιά στην Ευρώπη(2014/2149(INI))
https://europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2015-0207_EL.html πρόσβαση 30/3/2020
- Πρόγραμμα Καλλικράτη Συγκεκριμένα, η Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης (Ν. 3825/2010), η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου του 2011 <http://www.ypes.gr/el/Regions/programma/>
- Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου σχετικά με την κύρωση της τροποποίησης του Πρωτοκόλλου του Μοντρεάλ για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στιβάδα του όζοντος όπως εγκρίθηκε τον Νοέμβριο 1992 στην Κοπεγχάγη από τους συμβαλλομένους στο Πρωτόκολλο COM (1993) 102
<https://eur-lex.europa.eu/procedure/EL/102121?print=true> πρόσβαση 11/1/2020
- Σαντορίνη
Γενικές Πληροφορίες, τα πάντα για τη Σαντορίνη
<http://www.santoriniinfo.gr/santorinigeneralinfo/index.html> Πρόσβαση 13/2/2020

- Σύμβαση του Μόντρεαλ για την ευθύνη των αερομεταφορέων
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l24255&from=EN>
πρόσβαση 12/12/2019
- Στόχοι για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη
<https://archive.unric.org/el/images/stories/SDG/A4%20handout%20-%20GREEK.pdf> πρόσβαση 11/12/2019
- Συμφωνία των Παρισίων για την κλιματική αλλαγή
- <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/climate-change/paris-agreement/>
πρόσβαση 22/12/2019
- Φοινικιά
Γενικά στοιχεία για την ευρύτερη περιοχή
<http://5a.arch.ntua.gr/project/12818/13590>
- Atlantis
<https://www.nationalgeographic.com/history/archaeology/atlantis/>
- About the Sustainable Development Goals UN
<https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>
πρόσβαση 12/12/2019
- Agenda 21 UNCED, 1992
<https://sustainabledevelopment.un.org/outcomedocuments/agenda21>
πρόσβαση 10/9/2019
- Unesco Declaration concerning the intentional Destruction of Cultural Heritage
- http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17718&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
πρόσβαση 14/3/2010

Οργανισμοί

- National Museum of Natural History - Virtual Tours
<https://naturalhistory.si.edu/visit/virtual-tour>
- Skin & Bones promotional video
<https://www.youtube.com/watch?v=7agVb4IG16M&feature=youtu.be>
- World Heritage Education Programme
<http://whc.unesco.org/en/wheducation/> Πρόσβαση 11/2/2020
- Ελληνικό τμήμα icomos
<https://www.icomoshellenic.gr/> Πρόσβαση 17/2/2020
- Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού
<https://www.unwto.org/> Πρόσβαση 22/2/2020
- Το παίδι η πολύ και τα μνημεία
<https://kids4thecity.gr/> Πρόσβαση 11/5/2020
- Μέλινα Μερκούρη
www.melinamercourifoundation.com Πρόσβαση 11/2/2020

- Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
<https://www.namuseum.gr> Πρόσβαση 11/2/2020
- Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο: Μνήμες 1940-44
<https://www.namuseum.gr/new/ethniko-archaiologiko-moyseio-mnimes-1940-44/> Πρόσβαση 11/2/2020
- Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο
www.ebyzantinemuseum.gr/?i=bxm.el.virtual-tour, Πρόσβαση 16/7/2019
- Μουσείο Ακρόπολης www.theacropolismuseum.gr/el/sitemap,
- Μουσείο Θηβών www.mthv.gr
- http://www.geo.auth.gr/765/6_santorini/67_atlantis.htm Πρόσβαση 19/3/2020
- Μετεωρολογικός σταθμός Θήρας
<http://penteli.meteo.gr/stations/santorini/> Πρόσβαση 1/1/2020
- <http://penteli.meteo.gr/stations/santorini/NOAAPRYR.TXT>
- Υπουργείο πολιτισμού
http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2410 Πρόσβαση 11/6/2019
- Παγκόσμια Τράπεζα
<http://www.worldbank.org/en/topic/sustainabledevelopment/overview#1>
Πρόσβαση 11/8/20219
- www.unric.org
www.oecd.org
<http://geodata.gov.gr/maps/?locale=el>
www.meteo.gr
<http://geodata.gov.gr/maps/?locale=el>
<http://web.gys.gr/GeoSearch/>
www.ICOMOS.org
<http://www.diazoma.gr/>
<https://www.crowdpolicy.com/>
<http://www.diazoma.gr/deposits/>
www.statistics.gr
<http://www.oryktosploutos.net/2010/06/blog-post.html#.VSL1gNysWSp>
- TAP 2 OPEN Bootcamp
7 - 8 Σεπτεμβρίου 2019
Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης
<https://www.crowdhackathon.com/tap2open/> Πρόσβαση 11/2/2020

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1 Βιώσιμη ανάπτυξη	18
Εικόνα 2 Τα στρατεύματά τους είχαν καταλάβει την πόλη των Αθηνών την προηγούμενη και οι ίδιοι την κηλίδωναν επιθεωρώντας την ως το νέο τους λάφυρο. Δεν μπορούσαν, όμως, να φανταστούν την έκπληξη που θα τους περίμενε όταν θα έμπαιναν τελικά στο εσωτερικό του κτιρίου: το Μουσείο... ήταν άδειο.....	31
<i>Εικόνα 3 Αγάλματα, αγγεία, επιγραφές, πολύτιμα εκθέματα είχαν εξαφανιστεί από τις προθήκες και οι φύλακες της βάρδιας τούς παρέδιδαν ένα έρημο κτίριο. Όταν οι Γερμανοί ρώτησαν τους λιγοστούς αρχαιολόγους που συνάντησαν «πού βρίσκονται τα αρχαία;», εκείνοι απάντησαν «εκεί όπου βρίσκονται πάντα, στη γη». Και έλεγαν την αλήθεια...</i>	32
Εικόνα 4 Καταστροφές Στο Μουσείο Παλμυρας ⁶²	33
Εικόνα 5 Ανατίναξη Του Αρχαίου Ναού Του Δια ⁶²	33
Εικόνα 6 Θέση της Θήρας στον Νομό Κυκλάδων, πηγή google maps	63
Εικόνα 7 Πολιτικός χάρης της Θήρας.....	64
Εικόνα 8 Σύνδεση της Θήρας με την Αθήνα και τον Πειραιά	64
Εικόνα 9 Απόψη της καλντέρας στην περιοχή μεταξύ Σκάρου και Φηρών.....	70
Εικόνα 10 Η Νέα Καμένη, όπως φαίνεται από τα Φηρά. Photo: Σολδάτος Τ.	71
Εικόνα 11 Άποψη της Παλαιάς Καμένης από τη Νέα Καμένη.....	71
Εικόνα 12 Άποψη του Προφήτη Ηλία από την Αρχαία Θήρα	71
Εικόνα 13 Ο αρχαιολογικός χώρος Ακρωτηρίου. Φωτ. Μαρία Θεοφανοπούλου.....	81
Εικόνα 14 Ο αρχαιολογικός χώρος Ακρωτηρίου. Φωτ. Μαρία Θεοφανοπούλου.....	81
Εικόνα 15 Ο αρχαιολογικός χώρος Ακρωτηρίου. Φωτ. Μαρία Θεοφανοπούλου.....	82

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1 Πληθυσμιακή απογραφή Θήρας	71
Πίνακας 2 Αφίξεις στο Νησί της Θήρας.....	82
Πίνακας 3 Αφίξεις Κρουαζιερόπλοιων και Επισκεπτών.....	82
Πίνακας 4 Επισκέπτες αρχαιολογικού χώρου Ακρωτηρίου Σαντορίνης	101